

PO STOPÁCH **HRDINOV** II. SVETOVEJ VOJNY

IN THE FOOTSTEPS OF HEROES OF WORLD WAR II

SUR LES TRACES DES HÉROS DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE

ПО СЛЕДАМ ГЕРОЕВ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

Držíte v rukách knihu, ktorá vznikla z iniciatívy
krajskej organizácie cestovného ruchu Žilinský turistický kraj.
Naše poďakovanie patrí všetkým prispievateľom,
bez ktorých by sme knihu nevydali. Zvlášť ďakujeme za cenné príhovory
J. E. Pavlovi Maratovičovi Kuznecovovi, veľvyslancovi Ruskej federácie
v Slovenskej republike, J. E. Jean-Marie Brunovi, veľvyslancovi Francúzska
v Slovenskej republike, Slovenskému zväzu protifašistických bojovníkov,
ako i spracovateľom odborných historických textov
RSDr. Jurajovi Drotárovi, PhDr. Romanovi Hradeckému,
doc. Oldřichovi Vaněkov, CSc., PhDr. Mariánovi Uhrínovi, PhD.
a spracovateľovi umenovedného textu
PhDr. Ladislavovi Skrakovi.

Vydal:

Krajská organizácia cestovného ruchu Žilinský turistický kraj
www.ztk-kocr.sk

Spracovanie odborných historických textov:

RSDr. Juraj Drotár
PhDr. Roman Hradecký
Doc. Oldřich Vaněk, CSc.
PhDr. Marian Uhrín, PhD.

Spracovanie umenovedných informácií a textov:

PhDr. Ladislav Skrak

Autori fotografií:

RSDr. Juraj Drotár, RSDr. Peter Zeliňák, Mestský úrad Rajecké Teplice, obec Stráňavy, Obecný úrad Turie,
Mgr. Hana Danová, Mgr. Monika Juriková, Mgr. Dávid Reitšpís

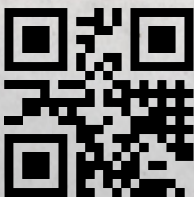
Na tvorbe publikácie sa podieľali:

Žilinský samosprávny kraj

Grafické spracovanie a tlač: Teona s.r.o., www.teona.sk

Prvé vydanie

ISBN 978-80-971465-5-9

★ OBSAH ★

CONTENT / CONTENU / СОДЕРЖАНИЕ

PRÍHOVOR
FOREWORD
AVANT-PROPOS
ПРЕДИСЛОВИЕ

04

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ POVSTANIE 1944
SLOVAK NATIONAL UPRISING 1944
L'INSURRECTION NATIONALE SLOVAQUE DE 1944
СЛОВАЦКОЕ НАЦИОНАЛЬНОЕ ВОССТАНИЕ 1944 ГОДА

16

OSLOBODZOVANIE SEVEROZÁPADNÉHO SLOVENSKA
LIBERATION OF NORTHWESTERN SLOVAKIA
LA LIBÉRATION DE LA SLOVAQUIE DU NORD-OUEST
ОСВОБОЖДЕНИЕ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ СЛОВАКИИ

22

VZÁCNÉ HODNOTY ZRODENÉ Z TRAGÉDIE, BOJOV A VÍŤAZSTVA
NOBLE VALUES BORN OF TRAGEDY, COMBAT AND VICTORY
DES VALEURS NOBLE, NÉES DE TRAGÉDIE, DE COMBATS ET DE VICTOIRE
ДРАГОЦЕННОСТИ, РОЖДЕННЫЕ В ТРАГЕДИЯХ, БОЯХ И ПОБЕДАХ

36

OBRAZOVÁ DOKUMENTÁCIA
VISUAL DOCUMENTATION
DOCUMENTATION VISUELLE
ВИЗУАЛЬНОЙ ДОКУМЕНТАЦИИ

46

SÉMANTICKÁ A UMENOVEDNÁ ODBORNÁ POZNÁMKA

128

ODBORNÁ LITERATÚRA

128

★ PRÍHOVOR ★

FOREWORD / AVANT-PROPOS / ПРЕДИСЛОВИЕ

Jozef ŠTRBA

Predseda, krajská organizácia cestovného ruchu Žilinský turistický kraj
Chairperson, Regional Tourist Organization for the Žilina Tourism Region
Président, Organisme régional de tourisme de la région touristique de Žilina
Председатель, Краевая организация туризма, Жилинский туристический край

Vážený čitateľa, do rúk sa Vám dostáva publikácia, venovaná pamätným miestam a udalostiam II. svetovej vojny a Slovenského národného povstania na území Žilinského kraja. Každý z množstva pamätníkov, ktoré dnes nachádzame v mestách, obciach, na pamätných miestach, povstaleckých a vojenských cintorínoch či vo voľnej prírode Horného Považia, Kysúc, Oravy, Liptova a Turca, rozpráva svoj osobitý príbeh o ceste za slobodou, o snahe obháňovať našu domovinu pred nepriateľom, o silnej motivácii ochraňovať to, čo je nám sväté – životy našich rodín a našich detí. I dnes silne vnímame memento jednej z najvýznamnejších a pritom najtragickejších udalostí dejín ľudstva. Dejín nie vzdialených, ale bytostne sa nás dotýkajúcich, ktoré prežívali naši rodičia a starí rodičia.

Pamätné miesta, ktoré sú v publikácii uvedené, sú spojené s hrdinskými bojmi stoviek vojakov, partizánov, členov odbojových skupín - Slovákov, Čechov, ale i Rusov, Ukrajincov, Rumunov, Francúzov a ďalších národností. Mnohí z nich položili pri oslobodzovaní našich miest a obcí to najcennejšie – svoje mladé životy. Je preto pre našu súčasnosť a budúcnosť veľmi

Dear readers, You are holding a publication focused on the memorial sites and events of World War II and the Slovak National Uprising in the Žilina Region. All the memorials, memorial sites and cemeteries dedicated to the soldiers and members of the Uprising are located in the cities and towns as well as in the beautiful natural scenery of Upper Považie, Kysuce, Orava, Liptov and Turiec. Each one tells of its own unique tale of the road to freedom, efforts to defend our land against the enemy, and the intense desire to protect that which is sacrosanct to us all - the lives of our families and children. Today they remain a deeply insightful symbol of one of the most important and tragic events in human history. History is not intangible or remote; rather it interacts with us on a very personal basis through the events that our parents and grandparents lived through.

The memorial sites included in this publication are closely connected to the valiant fighting of hundreds of soldiers, partisans and members of other armed groups involved in this armed struggle, comprising Slovaks, Czechs, Russians, Ukrainians, Romanians, French and many other nationalities. Many laid down their most precious possession, their young lives, in liberating our communities. For this very reason it

dôležité pripomínať si tieto miesta a udalosti, ktoré sa nezmazateľne zapísali do našich dejín. Dnes už žijeme v slobodnej Slovenskej republike a naše spájanie s časmi, kedy bola sloboda privilegiom, sú našou pietnou spomienkou.

Vážené dámy a páni, rád by som poďakoval všetkým, ktorí uchovávajú tradície a spomienky na pamätné miesta a udalosti našej nie tak vzdialenej minulosti. Touto publikáciou chceme aj my prispieť k tomu, aby sa vytvoril ucelený prehľad o významných miestach nášho národnooslobodzovacieho boja v II. svetovej vojne, najmä pre našu budúcnosť, pre generáciu ľudí, ktorí o týchto udalostiach len počuli alebo čítali. Verím, že táto publikácia pomôže aj uchovávaní odkazu našich predkov v boji za národnú slobodu. Rovnako verím, že sa tieto pamätné miesta uchovávajú aj pre ďalšie generácie.

Na záver si dovoľím vysloviť nádej, že už nikdy viac nebude potrebné takých obetí, aké boli položené za našu slobodu. Nech sú tieto miesta a pamätníky odrazom našej pamäti, nášho rešpektu voči tým, ktorí nám umožnili hrdlo nazývať miesta v Žilinskom kraji a jeho regiónoch slobodným domovom a nech sú aj mementom pre našu budúcnosť.

remains essential for both our present and future that we remember these places and events, which are indelibly written in our history. Today we live in a free Slovak Republic, and our ties to times when such freedom was a privilege remain our solemn memories.

Dear ladies and gentlemen, I would like to thank all of you who preserve the traditions and memories of these memorial sites and the events of our not-so-distant past. We want this publication to contribute by creating a concise overview of the major sites in our national battle for liberation in World War II, and in particular for our future, for the generation who will only hear or read about these events. I believe that this publication will help preserve the memories of our ancestors and their fight for national freedom. I also believe that these memorial sites will be preserved for generations to come.

In concluding, please allow me to express the hope that such sacrifice made for our freedom is never again needed. Let these sites and memorials, reflected in our memories, represent our respect to those who have allowed us to proudly call the free cities and towns in the Žilina Region and its sub-regions their homes, and let them remain a memento that we carry forward for our future.

Chers lecteurs, Vous avez entre les mains une publication consacrée aux lieux de mémoire et aux événements de la Seconde Guerre Mondiale et de l'Insurrection Nationale Slovaque dans la région de Žilina. Chaque mémorial que nous trouvons aujourd'hui dans les villages, les lieux de mémoire, les cimetières militaires et ceux de l'insurrection ou même dans la nature des régions de Horné Považie, Kysuce, Orava, Liptov et Turiec a sa propre histoire à raconter sur le chemin vers la liberté, sur l'effort consenti pour défendre notre patrie contre l'ennemi, sur la forte motivation de protéger ce qui nous est sacré : la vie de nos familles et de nos enfants. Aujourd'hui encore, nous ressentons d'une manière forte la mémoire d'un des événements les plus importants, et en même temps les plus tragiques, de l'histoire de l'homme. Une histoire qui n'est pas si lointaine, mais qui nous touche personnellement, vécue par nos parents et grands-parents.

Les lieux de mémoire évoqués dans la publication sont liés aux combats héroïques de centaines de soldats, de partisans, de membres des groupes de résistance : slovaques, tchèques, mais également russes, ukrainiens, roumains, français et d'autres nationalités. Ils sont nombreux à avoir sacrifié ce qu'ils avaient de plus précieux pour libérer nos villes et nos villages : leur jeune vie. C'est pour cela qu'il est si important pour notre présent et notre futur de

Уважаемые читатели! Вы держите в руках публикацию, посвященную памятным местам и событиям Второй мировой войны и Словацкого национального восстания на территории Жилинского края. Каждый из множества мемориалов, которые мы сегодня можем найти в городах, деревнях, на памятных местах, повстанческих и воинских кладбищах или на открытой местности в Горни Поважье, Кисуце, Ораве, Липтове и Турце, рассказывает свою особенную историю о пути к свободе в стремлении защитить наш дом от врага, о сильном желании охранять то, что для нас свято, – жизни наших родных и детей. Мы и по сей день очень эмоционально относимся к одному из самых важных и трагичных событий истории человечества. Истории не столь далекой, затрагивающей нас – ее пережили наши родители, дедушки и бабушки.

Приведенные в публикации памятные места связаны с героическими боями сотен воинов, партизан, членов групп сопротивления – словаков, чехов, но также и русских, украинцев, румын, французозов и представителей других национальностей. Многие из них за освобождение наших городов и деревень отдали самое ценное – свои молодые жизни. Вот почему сейчас и впредь так важно помнить об этих местах

се rappeler ces lieux et ces événements qui constituent un chapitre indélébile de notre histoire. Aujourd'hui nous vivons dans une République slovaque libre et notre lien avec l'époque où la liberté était un privilège est notre souvenir pieux.

Mesdames et Messieurs, Je voudrais remercier tous ceux et celles qui préservent les traditions et les souvenirs des lieux de mémoire et des événements de notre histoire qui n'est pas si lointaine. Cette publication a pour but de contribuer à la création d'une vue d'ensemble sur les lieux importants de notre combat national de libération pendant la Seconde Guerre Mondiale, en particulier pour notre futur, pour la génération de personnes qui ont simplement entendu parler de ces événements ou en ont lu le récit. Je suis confiant que cette publication aidera également à préserver l'héritage de nos ancêtres dans leur combat pour la liberté de la nation. Je suis également confiant que ces lieux de mémoire seront préservés pour nos générations futures. En conclusion, je me permets d'exprimer l'espoir que nous n'aurons plus jamais besoin d'autant de victimes qui ont donné leur vie pour notre liberté. Que ces lieux et ces mémoriaux soient le miroir de notre mémoire et de notre respect envers ceux qui nous ont permis d'appeler ces lieux de la région de Žilina notre patrie libre et qu'ils servent de souvenir pour notre futur.

и событиях, которые не стереть из нашей истории. Сегодня мы живем в свободной Словацкой Республике, и нашей связью с тем временем, когда свобода являлась привилегией, стали наши благоговейные воспоминания.

Уважаемые дамы и господа! Благодарю всех, кто хранит традиции и воспоминания о памятных местах и событиях нашего не столь давнего прошлого. В настоящей публикации мы хотим совершить целенаправленный обзор важнейших мест нашей народно-освободительной борьбы в ходе Второй мировой войны – во имя нашего будущего, для поколения людей, которые только читали об этих событиях или проходили их в школе на уроках истории. Мы верим, что эта публикация поможет сохранению завета наших предков в борьбе за национальную свободу, как и в то, что эти памятные места будут сохранены для последующих поколений. В завершение позволю себе выразить надежду, что такие жертвы, отданные за нашу свободу, никогда больше не понадобятся. Пусть эти места и мемориалы будут отражением нашей памяти, нашего уважения к тем, кто дал нам возможность гордо называть города Жилинского края и его регионов свободным домом, и пусть они будут воспоминанием и для последующих поколений.

Pavel Maratovič KUZNECOV

Mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec Ruskej federácie v Slovenskej republike
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Russian Federation in the Slovak Republic
Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire de la Fédération Russe dans la République Slovaque
Чрезвычайный и Полномочный посол Российской Федерации в Словацкой Республике

Milí čitatelia, takmer 70 rokov prešlo od druhej svetovej vojny – najrozsiahlejšej a najničivejšej v dejinách ľudstva. Čas však nezvítazil nad pamäťou ľudu. Napriek tomu, že vojna sa nám vzdáľuje stále viac, potomkovia sa budú vždy pamätať na tie tragické a zároveň hrdinské časy a uctievať pamiatku tých, ktorí zahynuli pri obrane svojej vlasti.

Hrdinstvo sovietskych vojakov, slovenských partizánov, príslušníkov mnohých krajín a národov, ktorí položili život za oslobodenie Slovenska a celej Európy od hitlerovského nacizmu, je nesmrteľné. Rusi a Slováci sa zhodujú v hodnotení vojnových rokov. Máme jednu pravdu o druhej svetovej vojne, o našom spoločnom boji proti fašizmu, o skutočnom význame humanizmu, spravodlivosti a ľudskej dôstojnosti.

Slovenský ľud si vždy úprimne vážil pamiatku sovietskych vojakov - osloboditeľov a naše spoločné

dejiny. Tento vzťah sa v plnej miere prejavuje aj v dôstojnej údržbe hrobov sovietskych vojakov na území Slovenska, početných pamätníkov a pomníkov, postavených na ich počesť. Tradične sa na týchto miestach konajú spoločné pietne akty, polozenie vencov a kvetov pri príležitosti výročí, nadväzujúcich na oslobodenie Slovenska od okupácie. Nie je v tom výnimkou ani Žilinský kraj, kde sa na jar 1945 pred rozhodujúcou bitkou o Berlín odohrali ťažké boje pri Liptovskom Mikuláši a v oblasti Veľkej a Malej Fatry, ktoré vyvrcholili 30. apríla 1945 oslobodením Žiliny.

Kniha, ktorú držíte v rukách, je pozoruhodným prínosom k zachovaniu pravdy o druhej svetovej vojne, o hrdinoch, ktorí položili svoje mladé životy v boji o naše spoločné víťazstvo. Verím, že bude zaujímavá pre široký okruh čitateľov a poskytne nové údaje o hrdinských skutkoch našich otcov a dedov, ktorých s vďakou spomínajú na Slovensku i v Rusku.

Dear readers, Nearly 70 years have passed since World War II - the most widespread and destructive event in human history. Yet the human memory continues to resist time. While the war itself grows more distant, our offspring will always be reminded of those tragic and heroic times, and continue to pay their respect to the memories of those who died protecting their homelands.

The immortal heroism of the Red Army soldiers, Slovak partisans and others from so many countries and nations that gave their lives to liberate Slovakia and Europe from Hitler's Nazism. Russians and Slovaks were brought together by shared values during the war years. We also had a general truth about World War II, our shared fight against fascism and the real meaning of humanism, justice and human dignity.

Slovak people have always held in great esteem the memory of those Soviet soldiers, the liberators, and our shared history. This relationship is also reflected in the

dignified upkeep of Soviet soldiers' graves in Slovakia, and the sheer number of memorials and monuments standing in their honour. These sites have traditionally served for holding joint religious ceremonies, and for laying wreathes and flowers to mark anniversaries of Slovakia's liberation. The Žilina Region is no exception, as it saw heavy fighting near Liptovský Mikuláš and in the Lesser and Greater Fatras that culminated in the liberation of Žilina on 30 April before the decisive battle for Berlin in the spring of 1945.

This book is a noteworthy addition towards preserving the truth about World War II and the heroes who laid down their young lives to fight for our victory. I believe the book will interest a wide range of readers, and provide new insights into the heroic acts of our fathers and grandfathers, who are so gratefully remembered in Slovakia and Russia.

Chers lecteurs, Presque soixante-dix ans se sont écoulés depuis la Seconde Guerre Mondiale – la guerre la plus globale et la plus destructrice de l'histoire de l'humanité. Cependant, le temps ne l'a pas emporté sur la mémoire des gens. Même si la guerre s'éloigne de plus en plus dans le temps, les nouvelles générations se souviendront toujours de cette époque tragique, et en même temps héroïque, et honoreront la mémoire de ceux qui sont tombés en défendant leur patrie.

L'héroïsme des soldats soviétiques, des partisans slovaques et des citoyens de nombreux pays et nations qui ont payé de leur vie la libération de la Slovaquie et de toute l'Europe du nazisme hitlérien reste immortel. Les Russes et les Slovaques portent le même jugement sur les années de guerre. Nous avons une seule vérité sur la Seconde Guerre Mondiale, sur notre combat commun contre le fascisme, sur la vraie signification de l'humanisme, de la justice et de la dignité humaine.

Le peuple slovaque a toujours sincèrement honoré la mémoire des soldats-libérateurs soviétiques et notre

Дорогие читатели! Почти семь десятилетий отделяют нас от окончания Второй мировой войны – самой масштабной и разрушительной в истории человечества. Но время не властно над народной памятью. И хотя война все дальше и дальше уходит в прошлое, потомки будут помнить то трагическое время, чтить тех, кто погиб, защищая свою Родину.

Бессмертен подвиг советских солдат, словацких партизан, представителей многих стран и народов, отдавших свои жизни за освобождение Словакии и всей Европы от гитлеровского нацизма. Россияне и словаки солидарны в оценке событий тех лет. У нас – единая правда о Второй мировой войне, о нашей совместной борьбе с фашизмом, об истинном значении гуманизма, справедливости и человеческого достоинства.

Словацкий народ всегда искренне и уважительно относился к памяти советских воинов-освободителей, к страницам нашей общей истории. Это отношение в полной мере проявляется в достойном уходе за

histoire commune. Cette relation est pleinement exprimée dans l'état d'entretien exemplaire des tombes des soldats soviétiques sur le territoire de la Slovaquie, ainsi que celui des nombreux mémoriaux et monuments construits en leur honneur. Des actes communs de commémoration sont une tradition sur ces lieux : pose de couronnes et de fleurs à l'occasion d'anniversaires liés à la libération de la Slovaquie de l'occupation. La région de Žilina ne déroge pas à cette règle, région où d'après combats ont eu lieu près de Liptovský Mikuláš et dans la région des massifs du Velká et Malá Fatra au printemps 1945, aboutissant à la libération de Žilina le 30 avril, avant la bataille décisive pour Berlin.

Le livre que vous tenez entre vos mains est une contribution importante à la préservation de la vérité sur la Seconde Guerre Mondiale, sur les héros qui ont sacrifié leurs jeunes vies dans les combats menés en faveur de notre victoire commune. Je suis confiant que ce livre intéressera un large public de lecteurs et proposera de nouvelles informations sur les actes héroïques de nos pères et grands-pères à qui nous pensons toujours avec gratitude en Slovaquie et en Russie.

захоронениями советских воинов на территории Словакии, многочисленными обелисками и памятниками, поставленными в их честь. Стало доброй традицией проводить в этих местах совместные военно-мемориальные акции, возлагать венки и живые цветы по случаю памятных дат, связанных с освобождением Словакии от оккупации. Не является в этом отношении исключением и Жилинский край, где весной 1945 г. в рамках подготовки решающей битвы за Берлин проходили тяжелые бои на подступах к городу Липтовски Микулаш и в районе горного хребта Большой и Малой Фатры, которые завершились освобождением 30 апреля города Жилина.

Книга, которую вы держите в руках, является заметным вкладом в дело сохранения правды о Второй мировой войне, о героях, которые положили свои молодые жизни на алтарь нашей общей Победы. Уверен, что она будет интересна для широкого круга читателей, и предоставит возможность узнать новые факты о героизме наших отцов и дедов, которых с благодарностью помнят в Словакии и России.

Jean-Marie BRUNO

Mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec Francúzska v Slovenskej republike
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the French in the Slovak Republic
Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire de la français en Slovaquie
Чрезвычайный и Полномочный посол Франции в Словацкой Республике

Kniha, ktorú držíte v rukách, je určená návštevníkom Žilinského kraja a umožňuje objavovať síce málo známe miesta, ale o to viac poznačené spomienkami. Francúzi iste veľmi spozornejú pri tejto histórii, pretože tu boli hlavnými aktérmi počas druhej svetovej vojny viacerí z našich spoluobčanov.

Bojovať za slobodu, to bol výber vojnových zajatcov a mladých Francúzov, ktorí radšej odmietli vojenskú službu na nútených prácach a útekem do hôr sa zapojili do boja po boku slovenských partizánov a odbojárův rôznych národností.

Jednotka Georges Lannuriena patrila k brigáde Štefánik, pomenovanej na pamiatku francúzsko-slovenského hrdinu prvej svetovej vojny a zakladateľa československého štátu. Rovnako ako Milan Rastislav Štefánik vytvoril Československé légie, aby bojovali

po boku spojencův, tak i Lannurien sa odvážil postaviť na nohy jednotku francúzskych partizánov, natoľko smelých, že pokračovali v boji tak ďaleko od svojho domova.

Chcel by som vzdať hold bojovníkom Štefánikovej brigády, ako aj všetkým mužom a ženám, ktorí bojovali proti nacistickému barbarstvu a zapojili sa do bojov Slovenského národného povstania. Tento sprievodca je zase novou príležitosťou vzdať hold ich odvahe a vyjadriť im našu vďaku.

Ich obeť neboli zbytočné. Na troskách bývalých konfliktův sa vystavala nová Európa, ktorá bdie, aby sa na našom kontinente nikdy viac neopakovala vojna. Slovensko a Francúzsko sa rozhodli spojiť svoj osud v rámci Európskej únie. Zjednotení na hodnotách mieru, demokracie a ľudských práv pracujeme na budovaní našej spoločnej budúcnosti.

The book you are holding is intended for visitors to the Žilina Region, and provides a unique opportunity to discover some lesser known places enriched with history and memories. The French are very well represented in this history, as many of their fellow countrymen were primary actors in this theatre of operations during World War II.

Fighting for freedom was the choice for prisoners and other young Frenchmen who decided against conscription and forced labour, escaping into the mountains to join the fight, side-by-side with Slovak partisans and other freedom fighters from a host of nationalities.

The Georges Lannurien unit belongs to the Štefánik Brigade, named in memory of the Franco-Slovak hero of World War I and a founding father of the first Czechoslovak Republic. Just as Milan Rastislav Štefánik

created the Czechoslovak Legion to fight on the side of the Allies, Lannurien found the courage to establish a unit of French partisans, who were willing to take up the fight far from their homeland.

I would like to pay homage to the Štefánik Brigade soldiers, and to all the men and women who fought against Nazi barbarism by joining the Slovak National Uprising. This guide is an opportunity to honour their courage and express our thanks.

Those who gave their lives did not fall in vain. A new Europe emerged from the ashes of past conflicts, a Europe that never wants to see another conflict on our continent. Slovakia and France have decided to tie their futures together within the European Union. By unifying under the values of peace, democracy and human rights, we are working together to build a future with a shared vision.

Le guide qui est aujourd'hui proposé aux visiteurs de la région de Žilina leur permettra de découvrir des lieux peu connus mais chargés de mémoire. Les Français seront certainement très sensibles à cette histoire, dont certains de nos compatriotes ont été des acteurs durant la Seconde Guerre mondiale.

Combattre pour la liberté, c'est le choix qu'ont fait des prisonniers de guerre et des jeunes Français refusant le service du travail obligatoire en s'évadant et en s'engageant dans les maquis aux côtés des partisans slovaques et de résistants de toutes nationalités. Ils ont exprimé ainsi, de la manière la plus noble, une amitié franco-slovaque forte et ancienne.

La compagnie du Capitaine Georges de Lannurien appartenait à la brigade Štefanik, ainsi baptisée en mémoire du héros franco-slovaque de la Première Guerre mondiale, fondateur de l'État tchécoslovaque. De la même façon que Milan Štefanik avait créé des

légions tchécoslovaques pour se battre aux côtés des Alliés, Lannurien eut l'audace de mettre sur pieds une unité de partisans français, assez courageux pour continuer à se battre si loin de chez eux.

Je souhaite rendre hommage aux combattants de la compagnie Štefanik, comme à tous les hommes et toutes les femmes qui se sont battus contre la barbarie nazie en prenant part aux combats du Soulèvement national slovaque. Ce guide est une nouvelle fois l'occasion de saluer leur courage et de leur exprimer notre reconnaissance.

Les sacrifices n'ont pas été vains, l'Europe nouvelle s'est construite sur les ruines des conflits passés, conjurant à jamais le retour de la guerre sur notre continent. La France et la Slovaquie ont fait le choix de lier leur destin au sein de l'Union européenne. Unis par les valeurs de la paix, de la démocratie et des droits de l'homme, nous œuvrons désormais à construire un avenir commun.

Книга, которую вы держите в руках, предназначена для гостей Жилинского края и позволяет открыть для себя малоизвестные, но от этого не менее важные памятные места. Французы непременно уделяют этой истории особое внимание, так как многие из наших сограждан во время Второй мировой войны были в ней главными действующими лицами.

Воевать за свободу – таков был выбор военнопленных и молодых французов, которые предпочли отказаться от военной службы на принудительной основе, уйти в горы и присоединиться к битве на стороне словацких партизан и участников освободительного движения разных национальностей.

Отряд ЖОРЖА ЛАННУРИЕНА (Georges Lannurien) был частью бригады Штефаник, названной в память француско-словацкого героя Первой мировой войны и основателя чехословацкого государства.

Как Милан Растислав Штефаник (Milan Rastislav Štefánik) создал чехословацкий легион, чтобы он воевали на стороне Союзников, так и Ланнуриен решился поставить на ноги отряд французских партизан, столь отважных, что они продолжали воевать даже вдали от своего дома.

Я хотел бы воздать должное бойцам бригады Штефаника, а также всем мужчинам и женщинам, которые воевали против нацистского варварства и присоединились к боям Словацкого национального восстания. Этот путеводитель – своеобразная дань их отваге и выражение нашей благодарности.

Их жертвы не были напрасны. На руинах бывших конфликтов строилась новая Европа, которая теперь следит за тем, чтобы война на нашем континенте никогда не повторилась. Словакия и Франция решили связать свои судьбы в рамках Европейского союза. Объединенные ценностями мира, демократии и прав человека, мы работаем над строительством нашего общего будущего.

Roman HRADECKÝ

Tajomník Ústrednej rady Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov
Secretary of the Central Council of the Slovak Union of Anti-Fascism Fighters
Secrétaire du Conseil Général de l'Association Slovaque des Combattants contre le Fascisme
Секретарь Центрального совета Словацкого союза борцов с фашизмом

Zámer Krajskej organizácie cestovného ruchu Žilinský turistický kraj vydať publikáciu – sprievodcu po pamätných miestach bojov a udalostí, spojených s druhou svetovou vojnou a Slovenským národným povstaním, je ako keby krokom proti prúdu času. V každom prípade je to však vykročenie správnym smerom, pretože moderná Európa je postavená práve na tradícii boja za mier a slobodu z rokov 1939 - 1945, na tradíciách antifašizmu a demokracie. Význam antifašizmu je predovšetkým v tom, že spojil do širokej koalície rôznorodé politické, občianske či náboženské prúdy v záujme zachovania hodnôt tradičnej európskej kultúry a civilizácie.

Obyvatelia Slovenskej republiky, ktorá vznikla ako dočasný vedľajší produkt Hitlerovej koncepcie ovládnutia sveta a takzvanej Novej Európy, po poznaní skutočnej podstaty nového režimu, barbarských prostriedkov využívaných na udržanie moci a systematicky plánovanej likvidácie spoluobčanov inej rasy, túto budúcnosť odmietli. Proti oficiálnej nacistickej a ľudáckej morálke presadili prirodzené humanistické hodnoty, potrebu úcty človeka k človeku, ľudskému životu. Aj preto je na Slovensku taký veľký počet nositeľov vyznamenania Spravodlivý medzi národmi, ktoré dostávajú tí, ktorí zachránili obeť holokaustu. Vôľa žiť v demokratických pomeroch dokázala spojiť demokratov a komunistov, evanjelikov, katolíkov, židov s ateistami, občiansky a vojenský odboj do Slovenského národného povstania, ktorým si Slovensko vybojovalo svoje miesto v budúcej Európe medzi koalíciou víťazov.

Víťazstvo sa nerodilo ľahko. Len oslobodenie samotného územia Slovenska trvalo skoro osem mesiacov. Nesmierna vďaka patrí osloboditeľom, vojakom Červenej armády, rumunskej armády, ale aj vojakom Prvého československého armádneho zboru, ktorí nám priniesli mier, slobodu i budúcnosť. Poznanie týchto súvislostí, úcta k obetiam, ktoré priniesli pre našu slobodu, rešpektovanie hodnôt, za ktoré bojovali, sú nevyhnutným predpokladom pre správne pochopenie súčasnosti.

Aj preto si Slovenský zväz protifašistických bojovníkov váži počin Krajskej organizácie cestovného ruchu Žilinský turistický kraj opätovne si pripomenúť a „rozpamätať sa“ na udalosti pred takmer sedemdesiatimi rokmi. Spoznávanie týchto udalostí a pamätných miest Žilinského kraja je spojené s podnetným a inšpiratívnym umeleckým zážitkom. Pamätníky Slovenského národného povstania a druhej svetovej vojny či obetí holokaustu spracovali poprední slovenskí či sovietski umelci, a poskytujú nevšedný estetický zážitok. Poňatie tejto témy je často zvýraznené ich osobným zážitkom a prežívaním tejto zložitej doby, vo viacerých prípadoch dokonca ako priamych účastníkov oslobodzovacích bojov. Možno práve preto poskytujú vzácnu autentickú výpoveď o najstrašnejšej vojne v dejinách ľudstva. O nesmierne krutých, zničujúcich 2272 dňoch druhej svetovej vojny. Nezabúdajme preto ani dnes, čo bolo jej príčinou a koľko obetí nás stála sloboda a možnosť budovať demokratickú spoločnosť.

The aim of the Žilina Regional Tourism Organization in publishing this guide to memorial sites for battles and events associated with World War II and the Slovak National Uprising is a step against the ebb and flow of time. In any case it is most certainly a step in the right direction, as modern-day Europe is based on traditions borne in the fight for freedom, against fascism and for democracy from 1939 to 1945. The importance of the fight against fascism is primarily seen in that it unified a broad coalition of political, civic and religious movements in the interests of preserving the values of traditional European culture and civilization.

Residents of the first Slovak state, itself a by-product of Hitler's concept of world domination and his 'New Europe', rejected this new view of the future once they had realized the real nature of this regime, the barbaric methods it used to hold power, and the systematic and planned liquidation of entire races. Natural human values such as respect for each other and human life won out over Nazi beliefs and corrupted morals. Clear evidence of this is the high number of individuals in Slovakia granted the honourable title 'Righteous Among Nations', awarded to those who acted to save victims of the Holocaust. The will to live under democratic conditions unified democrats, communists, Evangelicals, Catholics, Jews and atheists alike in a civil and military resistance that became known as the Slovak National Uprising. This effectively ensured that Slovakia fought for its place in the future Europe in Allied eyes.

Victory was not easily achieved. It took almost eight months to liberate Slovakia. Enormous thanks belong to the liberating soldiers of the Red Army, the Romanian Army and soldiers of the 1st Czechoslovak Army Corps, who brought with them peace, freedom and a future. Given this context, paying respect to those victims who brought us our freedom, and respect for the values for which they were fighting, remain critical prerequisites for a proper understanding of the present day. The Slovak Union of Anti-Fascism Fighters (Slovenský zväz protifašistických bojovníkov) appreciates the efforts of the Žilina Regional Tourism Organization to once again reference and provide a reminder of events that took place nearly seventy years ago. Understanding these events and the memorial sites in the Žilina Region are closely aligned in a thought-provoking and inspirational artistic experience. Memorials to the Slovak National Uprising, World War II and victims of the Holocaust were created by leading Slovak and Soviet artists, and provide a unique aesthetic experience. The themes manifested in these works are frequently a reflection of personal experience and living through this complex period in history, and in many cases direct involvement in the battles for liberation. This is why they provide a priceless and authentic answer to the worst war in human history: the unbelievably violent and destructive 2272 days of World War II. Even today we will never forget its causes, and how many victims gave up their lives to give us our freedom and the opportunity to build a democratic society.

L'intention cachée derrière la publication par l'instance régionale de tourisme, celle de la Région Touristique de Žilina, d'un guide des lieux commémoratifs des combats et des événements liés à la Seconde Guerre Mondiale

et à l'Insurrection Nationale Slovaque est en quelque sorte un défi lancé au temps qui passe. En tout cas, il s'agit d'un pas dans la bonne direction, car l'Europe moderne s'est construite justement sur la tradition du combat pour la paix et la liberté des années 1939 à 1945, sur les traditions de l'antifascisme et celles de la démocratie. L'importance de l'antifascisme se traduit avant tout dans le fait qu'il sut rassembler dans une large coalition diverses mouvances politiques, citoyennes et religieuses dans un élan commun de préservation des valeurs de la culture et de la civilisation européennes.

Les habitants de la République Slovaque, expression politique provisoire de la conception que se faisait Hitler de sa maîtrise du monde et de la soi-disant Nouvelle Europe, après avoir compris la vraie nature du nouveau régime, notamment les mesures barbares employées pour préserver le pouvoir et la liquidation programmée et systématique de leurs concitoyens d'une autre race, ont refusé cet avenir. Ils ont fait triompher les valeurs humanistes naturelles, le besoin de respect entre les hommes et envers la vie humaine contre la morale nazie officielle et populiste. C'est aussi pour cette raison que la Slovaquie se prévaut d'autant de titulaires de la décoration « Juste parmi les nations », titre détenu par ceux qui ont sauvé des victimes de l'Holocauste. La volonté de vivre dans des conditions démocratiques a su unir les démocrates et les communistes, les Protestants, les Catholiques, les Juifs et les athées, la résistance civile et militaire dans une seule Insurrection Nationale Slovaque qui a permis à la Slovaquie de prendre sa place dans la coalition des vainqueurs dans l'Europe à venir.

La victoire ne fut pas facile. La libération du territoire de la Slovaquie à elle seule dura presque huit mois. Nous sommes extrêmement reconnaissants aux libérateurs, aux soldats de l'Armée Rouge, de l'Armée Roumaine, ainsi qu'aux soldats du Premier Corps de l'Armée Tchécoslovaque qui nous ont amené la paix, la liberté et un avenir. La connaissance de ces faits, le respect envers les sacrifices faits pour notre liberté, le respect des valeurs pour lesquelles ils ont livré le combat sont une condition essentielle à la véritable compréhension de notre présent.

C'est également pour cette raison que l'Association Slovaque des Combattants contre le Fascisme respecte l'action menée par l'instance régionale de tourisme, celle de la Région Touristique de Žilina, pour pérenniser la commémoration et nous « rappeler » les événements qui ont eu lieu il y a presque soixante-dix ans. La connaissance de ces événements et des lieux de mémoire de la région de Žilina est associée à une expérience artistique évocatrice et inspiratrice. Les mémoriaux de l'Insurrection Nationale Slovaque et de la Seconde Guerre Mondiale, ou ceux dédiés aux victimes de l'Holocauste ont été réalisés par des artistes de premier plan, tant slovaques que soviétiques, et proposent une expérience esthétique rare. La conception de ces monuments est souvent fondée sur leur expérience personnelle et la manière dont ils ont vécu cette période compliquée; dans certains cas, il s'agit même de participants directs aux combats de libération. C'est peut-être pour cette raison qu'ils proposent un témoignage authentique et peu commun sur la guerre la plus terrible de l'histoire de l'humanité, sur ces 2 272 jours incroyablement cruels et destructifs de la Seconde Guerre Mondiale. N'oublions pas aujourd'hui ce qui en fut la cause et combien de victimes nous ont coûté la liberté et la possibilité de construire une société démocratique.

Намерение краевой организации туризма «Жилинский туристический край» издать путеводитель по памятным местам боев и событий, связанных со Второй мировой войной и Словацким национальным восстанием, – своеобразный шаг наперекор течению времени. В любом случае это движение в верном направлении, ведь современная Европа построена именно на традиции борьбы за мир и свободу 1939–1945 г., на традициях антифашизма и демократии. Значение антифашизма прежде всего в том, что он объединил в обширную коалицию разнородные политические, гражданские и религиозные течения, заинтересованные в сохранении ценностей традиционной европейской культуры и цивилизации.

Жители Словацкой Республики, возникшей как временный побочный продукт гитлеровской концепции завоевания мира и так называемой Новой Европы, поняв истинную сущность нового режима, узнав о варварских средствах, применяемых для поддержания власти и систематической запланированной ликвидации сограждан другой расы, отказались от такого будущего. Выступая против официальной нацистской и популистской морали, они соблюдали естественные гуманистические ценности, осознавали необходимость уважения человека к человеку, его жизни. И поэтому в Словакии так много обладателей медали Праведников мира, которой награждают тех, кто спасал жертв холокоста. Желание жить в демократических условиях способствовало объединению демократов и коммунистов, евангелистов, католиков, евреев и атеистов, гражданского и военного сопротивления в Словацкое национальное восстание, которое отвоевало место Словакии в будущей Европе – коалиции победителей.

Победа далась нелегко. Освобождение самой территории Словакии заняло почти восемь месяцев. Безмерная благодарность освободителям, солдатам Красной армии, Румынской армии, а также солдатам 1-го Чехословацкого армейского корпуса, которые принесли нам мир, свободу и будущее. Осознание этих связей, почтение к жертвам, принесенным за нашу свободу, уважение ценностей, за которые воевали наши предки, – это необходимые предпосылки для правильного понимания современности.

Именно поэтому Словацкий союз борцов с фашизмом высоко ценит почин краевой организации туризма «Жилинский туристический край», который вновь напомним о событиях, произошедших почти семьдесят лет назад, и позволит «вспомнить» о них всем нам. Познавание этих событий и памятных мест Жилинского края связано с самостоятельным и вдохновляющим художественным опытом. Мемориалы в честь Словацкого национального восстания, Второй мировой войны и жертв холокоста, созданные ведущими словацкими и советскими художниками, вызывают необычайные эстетические эмоции. Понимание данной темы часто выражается в их личном опыте и переживании того сложного времени, во многих случаях они являлись непосредственными участниками освободительных боев. Возможно, именно поэтому они представляют редкий аутентичный рассказ о самой страшной войне в истории человечества, о безмерно жестоких, уничтожающих 2272 днях Второй мировой войны. Не забудем же и сегодня о том, что послужило причиной, о том, сколько жертв стоила наша свобода и возможность строить демократическое общество.

SLOVENSKÉ
★ NÁRODNÉ ★
POVSTANIE
1944

SLOVAK NATIONAL UPRISING 1944

L'INSURRECTION NATIONALE SLOVAQUE DE 1944

СЛОВАЦКОЕ НАЦИОНАЛЬНОЕ ВОССТАНИЕ 1944 ГОДА

Leto v roku 1944 znamenalo pre Slovensko zlomové obdobie. Postup frontu vyvolal zvýšenú činnosť odbojových skupín rôzneho zamerania na celom území vtedajšej Slovenskej republiky. Vojenské ústredie pod vedením podplukovníka Jána Goliana podchytilo väčšinu posádok odbojovými dôstojníkmi a postupne realizovalo práce potrebné na plánované povstanie. Podobnú činnosť, aj keď v menšej miere, realizovali aj dôstojníci napojení na ministra národnej obrany generála Ferdinanda Čatloša. Čoraz významnejšou silou sa stávali partizáni. Obzvlášť významným teritóriom sa stal Turiec, kde sa koncentrovala pomerne silná partizánska jednotka pod velením Viliama Žingora.

Nemecká armáda si uvedomovala možné riziko prechodu slovenskej armády na stranu spojencov, preto pripravila sériu opatrení na pacifikáciu Slovenska. Keď na konci augusta 1944 odbojová činnosť prerástla do otvorených akcií, bolo len otázkou času, kedy nemecké jednotky zasiahnu. Stalo sa tak 29. augusta 1944, keď dve bojové skupiny začali postup na Žilinu. Prvoradou úlohou bolo zabezpečiť železničnú trať zo Žiliny na východ, odzbrojiť nespoľahlivé slovenské jednotky a likvidovať partizánov. Po správach o postupe nemeckých jednotiek sa v žilinskej posádke ujal velenia odbojový veliteľ major Jozef Dobrovodský a začal organizovať obranu mesta. Na tieto úlohy žilinská posádka nestačila a ani organizácia nebola dostatočne zvládnutá, preto povstalci 30. augusta 1944 pod tlakom nemeckých jednotiek ustúpili smerom do Strečnianskej tiesňavy.

Po prvých bojoch pri Žiline vyhlásilo odbojové ústredie v Banskej Bystrici ešte večer 29. augusta 1944 začiatok povstania. To už boli boje v Strečnianskej tiesňave v plnom prúde a do budovania obrany sa zapojila aj posádka z Martina. Povstalecké jednotky 1. československej armády na Slovensku v obrane Strečnianskej tiesňavy – skupina Žilina a skupina Martin – boli začlenené pod Veliteľstvo vojenskej obrannej oblasti 1 so sídlom v Liptovskom Mikuláši.

Ráno 31. augusta 1944 začali ťažké boje o tiesňavu, v ktorých sa vyznamenali najmä francúzski partizáni, martinskí tankisti a pešiaci práporu kapitána Teodora Šlajcharta. Naopak, partizáni Piotra A. Velička obranu nezaujali, a tak nemecké jednotky postupne v nasledujúcich dňoch vytlačili povstalcov smerom na Dubnú Skalu. Aj napriek prísunu posíl, vyslaných banskobystrickým Veliteľstvom 1. československej armády na Slovensku, sa na konci prvej septembrovej dekády už bojovalo na prístupoch k Martinu. Od 10. septembra 1944 bola povstalecká armáda reorganizovaná a jednotky v priestore Turca sa zmenili na 5. taktickú skupinu pod velením podplukovníka Emila Perka. Obranu sa podarilo na niekoľko dní stabilizovať.

Ojedinelým počinom v Slovenskom národnom povstaní bola obrana Rajeckej doliny. Od vypuknutia povstania bola v rukách II. slovenskej partizánskej brigády generála M. R. Štefánika. Partizáni Viliama Žingora s podporou vojakov dokázali tento priestor úspešne brániť až do konca septembra 1944.

Severozápadný úsek povstaleckého frontu nebol jediným miestom, kde prebiehali ťažké boje. Obrana na Spiši však povstalcom nevyšla a boli vytlačení na Horehronie. Boje sa preniesli do Liptova. Obrana na tomto smere nebola dostatočne organizovaná a už v prvých septembrových dňoch nemecké jednotky prenikli k Liptovskému Mikulášu. Po páde Liptovského Mikuláša a Ružomberka bolo nutné vyčleniť jednotky na budovanie obrany v Kralovanoch a vyslať posily na Oravu. Napriek tomu sa nemecké jednotky postupujúce zo západu a z východu už 15. septembra 1944 stretli pri Kralovanoch. Povstalecké jednotky na Orave sa tak ocitli v obklúčení a nemeckým jednotkám sa podarilo ovládnuť dôležitú železničnú trať. Pre obranu Turca bolo nutné zabezpečiť obranu na nových úsekoch, čo bolo vzhľadom na stav jednotiek problematické.

Pohromou pre obranu Turca bol postup nemeckých jednotiek od Prievidze 19. septembra 1944. Koncentrovanému útoku z troch strán nedokázala povstalecká armáda vzdorovať a nariadila ústup smerom na Čremošné. Nemecké jednotky obsadili 21. septembra 1944 Martin a postupne celý Turiec. Jednotky 5. taktickej skupiny zaujali obranu v priestore Čremošné a v dolinách Veľkej Fatry. V tomto priestore až do konca októbra 1944 úspešne bránili nemeckému postupu na Banskú Bystricu. Po ústupe z Turca ostala v Rajeckej doline a v masíve Malej Fatry v obrane II. slovenská partizánska brigáda gen. M. R. Štefánika. Nemecké jednotky sústredili sily aj na ovládnutie tohto priestoru. Do začiatku októbra 1944 sa nemeckým jednotkám podarilo partizánov z Rajca vytlačiť do hôr, kde sa v podstate rozpadli na malé skupinky.

Povstalecká armáda potom vzdorovala až do konca októbra 1944, kedy už nedokázala odolávať nemeckým jednotkám. Veliteľ povstaleckej armády generál Rudolf Viest vydal 28. októbra 1944 rozkaz o ukončení odporu povstaleckej armády. Bojová činnosť v regióne Žiliny a Martina tým viac-menej ustala. Až na prelome novembra a decembra 1944 sa začala oživovať činnosť partizánskych jednotiek. Tieto sa potom aktivovali najmä v roku 1945 pri rôznych diverzných akciách proti nemeckým jednotkám a výrazne sa zapojili aj do oslobodzovacích bojov na jar 1945.

The summer of 1944 would be a turning point for Slovakia. With the approach of the front, a number of army units with various specializations grew increasingly restless across the land that made up the Slovak Republic of the time. Military operations and the work needed to plan an uprising were begun under the command of Lt. Col. Ján Golian, and involved the majority of the officers of these army units. Similar efforts, albeit to a lesser extent, were also commenced by a group of officers connected to the Minister for National Defence, General Ferdinand Čatloš. Partisan forces also strengthened and took on increased importance. The Turiec Region became a focal point and was the local territory for a relatively strong unit of partisans led by Viliam Žingor.

The German Army was aware of the potential risk posed by the Slovak Army switching alliances to the Allies, and made preparations to take a series of military actions to pacify Slovakia. When resistance activities broke out into open fighting at the end of August 1944, it was simply a matter of time before the German units would strike. Action came on 29 August 1944, as two army groups began their advance on Žilina. The top priority was to secure the rail line from Žilina to the east, followed by disarming the unreliable Slovak units and then liquidating any partisans in the area. Once word was received of the advancing German units, Major Jozef Dobrovodský seized control of the army garrison in Žilina and began to plan a defence of the city. The Žilina garrison was out-manned from the beginning but organization was another serious issue, and the rebels began to retreat towards Strečnianska tiesňava on 30 August 1944 under pressure from German forces.

The outbreak of fighting near Žilina was notified to command in Banská Bystrica on the evening of 29 August 1944, the start of the Uprising. The fighting in Strečnianska tiesňava had now become a fully-fledged battle and the garrison from Martin joined in the defensive action. The rebel units of the 1st Czechoslovak Army in Slovakia involved in the defence of Strečnianska tiesňava, the Žilina Group and the Martin Group, were combined under the Command for Defensive Area 1 headquartered in Liptovský Mikuláš.

Heavy fighting for Strečnianska tiesňava began on the morning of 31 August 1944 with French partisans, armoured units from Martin, and infantry under Captain Teodor Šlajchart all putting up a brave fight. Conversely, partisans under Piotr A. Veličko took no part in the defensive effort, and German units slowly pushed the rebels back in the following days to Dubná Skala. Despite reinforcements sent by the Banská Bystrica Command of the 1st Czechoslovak Army in Slovakia, the Germans had fought their way to the outskirts of Martin by the end of the first 10 days of September. The rebel army was reorganized on 10 September 1944, and the units in Turiec were reorganized into the 5th Tactical Unit under the command of Lt. Col. Emil Perko. Defensive actions managed to stabilize the situation for a few days.

Of particular note during the Slovak National Uprising was the defence of Rajec Valley. The valley was held by the 2nd Slovak Partisan Brigade, General M. R. Štefánik' from the outbreak of the Uprising. Partisans under Viliam Žingor held the valley with support from army units until the end of September 1944.

The northwest sector of the rebel front was not the only place to see heavy fighting. Defensive efforts in Spiš were a disaster for the rebels, and they were forced to retreat back into Horehronie. The fighting spread to Liptov. Defensive efforts in this direction were poorly organized, and German units broke through in the very early days of September into Liptovský Mikuláš. After the fall of Liptovský Mikuláš and Ružomberok, units had to be assigned to build up defences in Kralovany and to reinforce Orava. In spite of this, German units advanced from the west and the east, linking up on 15 September 1944 near Kralovany. The rebel units in Orava found themselves completely cut off, and the German units managed to control the all-important rail line. Defences had to be secured in new sectors in order to defend Turiec, which was a major problem given the condition of the remaining units.

Disaster came to the defenders of Turiec with the advance of German units from Prievidza on 19 September 1944. The concentrated attack from three sides finally broke the resistance of the rebel army, and a retreat was ordered towards Čremošné. The German units occupied Martin on 21 September 1944, and then the rest of Turiec as well. The units of the 5th Tactical Group took up defence of the area around Čremošné and in the valleys of the Greater Fatra Mountains. They managed to successfully prevent the German advance on Banská Bystrica until the end of October 1944. After withdrawing from Turiec, the 2nd Slovak Partisan Brigade, General M. R. Štefánik' remained in the Rajec Valley and in the Lesser Fatra massif. German forces concentrated their forces to seize control over the area. By the beginning of October 1944, the German units had successfully driven the partisans out of Rajec and into the mountains, where they disbanded into smaller groups.

The rebel army continued to valiantly hold out until the end of October 1944, when it finally broke under German pressure. The commander of the rebel army, General Rudolf Viest, gave the order to end the rebel army's military activities on 28 October 1944. This basically ended the fighting in the areas around Žilina and Martin. The activity of partisan units began to pick up once again towards the end of November and beginning of December 1944. These activities continued to intensify into 1945 as various diversionary actions against Germany units, and played a major role in the liberation battles waged in the spring of 1945.

L'été 1944 fut une période critique pour la Slovaquie. L'avancée du front provoqua une activité accrue chez les groupes de résistances, de toute orientation, sur le territoire entier

de la République Slovaque de l'époque. Sous le commandement du lieutenant-colonel Ján Golian, le quartier-général convainquit avec l'aide de ses officiers résistants la plupart des garnisons de réaliser peu à peu les travaux nécessaires à l'insurrection planifiée. Un effort semblable, quoiqu'à une échelle réduite, fut également fourni par les officiers liés au ministre de la défense nationale, le général Ferdinand Čatloš. Les partisans devinrent une force de plus en plus importante. La région de Turiec devint un territoire particulièrement significatif, où était concentrée une unité partisane relativement forte sous le commandement de Viliam Žingor.

L'armée allemande se rendit compte du risque possible du ralliement de l'armée slovaque aux alliés, et, pour prévenir cela, prépara une série de mesures pour pacifier la Slovaquie. Lorsqu'à la fin du mois d'août 1944, la résistance passa à l'action directe, ce ne fut qu'une question de temps avant l'intervention des unités allemandes. Ceci arriva le 29 août 1944, lorsque deux groupes de combat commencèrent à avancer sur Žilina. Leur principale tâche était d'assurer la liaison ferroviaire depuis Žilina vers l'est, de désarmer les unités slovaques peu fiables et de liquider les partisans. En recevant les nouvelles concernant l'avancée des unités allemandes, le commandant de la résistance, le major Jozef Dobrovodský prit le commandement de la garnison de Žilina et commença à organiser la défense de la ville. La garnison de Žilina ne suffisait pas à cette tâche et l'organisation n'étant pas assez bien prise en main, le 30 août 1944, les insurgés durent se replier dans les gorges de Strečno sous la pression des unités allemandes.

Après les premiers combats près de Žilina, le centre de la résistance à Banská Bystrica annonça le soir même du 29 août 1944 le début de l'insurrection. A ce moment-là, les combats dans les gorges de Strečno étaient déjà engagés, et la garnison de Martin s'était également associée à la construction des défenses. Les unités d'insurrection de la 1ère armée tchécoslovaque en Slovaquie dans la défense des gorges de Strečno – le groupe de Žilina et celui de Martin – furent incorporées au quartier-général du secteur de défense 1 basé à Liptovský Mikuláš.

Le matin du 31 août 1944, les durs combats pour les gorges commencèrent, au cours desquels se distinguèrent en particulier les partisans français, les tankistes de Martin et le bataillon d'infanterie du capitaine Teodor Šlajchart. Par contre, les partisans de Piotr A. Velitchko n'assurèrent pas la défense, de sorte que les unités allemandes repoussèrent peu à peu les insurgés au cours des jours suivants vers Dubná Skala. Malgré l'arrivée de renforts envoyés par le commandement de Banská Bystrica de la 1ère armée tchécoslovaque en Slovaquie, les combats après les dix premiers jours du mois de septembre se situaient déjà aux approches de Martin. A partir du 10 septembre 1944, l'armée d'insurrection fut réorganisée, et les unités dans la région de

Turiec devinrent le 5ème groupe tactique sous le commandement du lieutenant-colonel Emil Perko. La défense fut stabilisée pendant quelques jours.

Une action unique dans l'insurrection nationale slovaque fut la défense de la vallée de Rajec. Dès l'éclatement de l'insurrection, elle tomba aux mains de la 11ème brigade partisane slovaque du général M. R. Štefánik. Les partisans de Viliam Žingor, avec le soutien des soldats, réussirent à défendre cet espace avec succès jusqu'à la fin septembre 1944.

L'attaque au nord-ouest du front d'insurrection n'était pas le seul endroit où des combats difficiles eurent lieu. La défense dans la région de Spiš ne réussit pas aux insurgés qui se virent repoussés vers la région de Horehronie. Les combats se déplacèrent vers la région de Liptov. Dans cette direction, la défense n'était pas assez bien organisée et pendant les premiers jours de septembre, les unités allemandes pénétrèrent jusqu'à Liptovský Mikuláš. Après la perte de Liptovský Mikuláš et de Ružomberok, il fallut séparer les unités pour bâtir une défense à Kralovany et envoyer des renforts en Orava. Malgré cela, les unités allemandes avançant depuis l'ouest et l'est se rencontrèrent le 15 septembre 1944 près de Kralovany. Les unités d'insurgés en Orava se retrouvèrent donc entourées et les unités allemandes réussirent à prendre le contrôle de l'importante ligne ferroviaire. Pour défendre la région de Turiec, il fallait assurer la défense sur de nouvelles sections, ce qui était problématique compte tenu de l'état des unités.

Une catastrophe dans la défense de Turiec fut l'avancée des unités allemandes depuis Prievidza le 19 septembre 1944. L'armée d'insurrection ne pouvant résister à une attaque concentrée venant de trois côtés, ordonna la retraite vers Čremošné. Le 21 septembre 1944, les unités slovaques occupèrent Martin et peu à peu toute la région de Turiec. Les unités du 5ème groupe tactique prirent en main la défense dans les environs de Čremošné et les vallées du massif Velká Fatra. Dans cette région, elles réussirent jusqu'à la fin du mois d'octobre 1944 à empêcher l'avancée allemande sur Banská Bystrica. Après sa retraite de Turiec, la 11ème brigade partisane slovaque du général M. R. Štefánik resta en position de défense dans la vallée de Rajec et dans le massif Malá Fatra. Les unités allemandes concentrèrent leurs forces sur la domination de cet espace. Avant le début du mois d'octobre 1944, les unités allemandes réussirent à repousser les partisans de Rajec dans les montagnes, où ils se sont éparpillés en petits groupes.

L'armée d'insurrection résista ensuite jusqu'à la fin du mois d'octobre 1944, quand elle ne réussit pas à résister aux unités allemandes. Le 28 octobre 1944, le commandant de l'armée d'insurrection, le général Rudolf Viest, donna l'ordre de mettre fin à la résistance de l'armée d'insurrection. Les combats actifs dans la région de Žilina et Martin cessèrent donc plus ou moins. Ce n'est qu'au début du mois de décembre 1944 que l'activité des unités partisans commença à renaître. Celles-ci s'activèrent ensuite surtout en 1945 lors de différentes manœuvres de diversion contre les unités allemandes et participèrent d'une manière importante aux combats de libération au printemps 1945.

Лето 1944 года стало для Словакии переломным периодом. Фронтное движение вызвало повышенную активность групп сопротивления с обеих сторон

на всей территории бывшей Словацкой Республики. Военный штаб под управлением подполковника Яна Голиана подкрепил большинство гарнизонов офицерами сопротивления и постепенно реализовал работу, необходимую для запланированного восстания. Подобную деятельность, хотя и в меньшей мере, реализовали сотрудники министра национальной обороны генерала Фердинанда Чатлоша. Всё большую силу набирало партизанское движение. Наиболее важной территорией стал Турец, где сосредоточился довольно сильный партизанский отряд под управлением Вильяма Жингора.

Немецкая армия представляла себе возможный риск перехода словацкой армии на сторону союзников, поэтому подготовила серию мероприятий, направленных на пацификацию Словакии. Когда в конце августа 1944 года деятельность сопротивления переросла в открытые акции, вторжение немецких отрядов стало лишь вопросом времени. Оно произошло 29 августа 1944 года, когда две боевые группы начали наступление на Жилину. Первоочередной задачей стало обеспечение железнодорожного сообщения из Жилины на восток, разоружение ненадежных словацких отрядов и ликвидация партизанов. После получения информации о наступлении немецких войск командование жилинским гарнизоном взял на себя руководитель движения сопротивления майор Йозеф Доброводский, начавший организовывать оборону города. Жилинскому гарнизону такие задачи оказались не под силу, организация была проведена недостаточно хорошо, поэтому 30 августа 1944 года под давлением немецких отрядов повстанцы отступили в сторону Стречнянского ущелья.

После первых боев близ Жилины штаб сопротивления в Банской Быстрице вечером 29 августа 1944 года объявил о начале Восстания. Уже шли бои в Стречнянском ущелье по всему течению, и к построению защиты присоединился также гарнизон из Мартина. Отряды повстанцев 1-й чехословацкой армии в Словакии, участвующие в защите Стречнянского ущелья – группа Жилины и группа Мартин, – были зачислены в командование оборонной области 1 с главным штабом в Липтовском Микулаше.

Утром 31 августа 1944 года начались тяжелые бои за ущелье, в которых проявили себя прежде всего французские партизаны, мартинские танкисты и пехотный батальон капитана Теодора Шлайхарта. Напротив, партизаны Пиотра А. Величека оборону не приняли, и немецкие войска в последующие дни вытеснили повстанцев в сторону Дубны Скалы. Несмотря на прибытие подкрепления, присланного банско-быстрицким командованием 1-й чехословацкой армии в Словакии, в конце первой декады сентября сражения происходили уже на подступе к Мартину. С 10 сентября 1944 года повстанческая армия была реорганизована,

а отряды на территории Турца заменили на 5-ю тактическую группу под командованием подполковника Эмиля Перко. На несколько дней оборону удалось стабилизировать.

Обособленное место в Словацком национальном восстании занимает оборона Раецкой долины. С момента вспышки восстания она была в руках 2-й словацкой бригады им. генерала М. Р. Штефаника. Партизаны Вильяма Жингора при поддержке солдат успешно защищали эту территорию вплоть до конца сентября 1944 года.

Северо-западный участок повстанческого фронта не был единственным местом, где проходили тяжелые бои. Однако оборона на Спише повстанцам не удалась: они были вытеснены на Горегронье. Бои переместились к Липтову. Оборона в этом направлении не была достаточно хорошо организована, и уже в первые дни сентября немецкие отряды приблизились к Липтовскому Микулашу. После падения Липтовского Микулаша и Ружомберока нужно было выделить отряды для построения обороны в Кралеваши и выслать подкрепление на Ораву. Несмотря на это, наступающие с запада и востока немецкие войска уже 15 сентября 1944 года встретились близ Кралеваши. Таким образом, повстанческие отряды на Ораве оказались в окружении и немецким отрядам удалось занять важную железную дорогу. Для обороны Турца нужно было обеспечить защиту на новых участках, что с учетом состояния войск было проблематично.

Катастрофой для обороны Турца стало наступление немецких отрядов со стороны Прьевидзы 19 сентября 1944 года. Армия повстанцев не смогла противостоять концентрированному штурму с трех сторон и отступила к Чремошне. 21 сентября 1944 года немецкие войска заняли Мартин, а затем постепенно и весь Турец. Отряды 5-й тактической группы заняли оборону на территории Чремошни и в долинах Вельке Фатры. На этой территории они до самого конца октября 1944 года успешно противостояли наступлению немцев на Банску Быстрицу. После отступления из Турца в Раецкой долине и массиве Малой Фатры осталась держать оборону 2-я словацкая партизанская бригада им. ген. М. Р. Штефаника. Немецкие войска сконцентрировали силы на том, чтобы занять и эту территорию. До начала октября 1944 года немецким отрядам удалось вытеснить партизан из Райца в горы, где они распались на небольшие группы.

Повстанческая армия действовала до конца октября 1944 года, когда уже не смогла противостоять немецким войскам. 28 октября 1944 года командир повстанческой армии генерал Рудольф Виест издал указ о завершении деятельности повстанческой армии. Военная деятельность в регионе Жилины и Мартина более-менее прекратилась. Уже на рубеже ноября и декабря 1944 года деятельность партизанских отрядов начала оживать. В дальнейшем они активизировались главным образом в 1945 году при различных диверсионных акциях против немецких войск, а также принимали значительное участие в освободительных боях весной 1945 года.

OSLOBODZOVANIE ★ SEVEROZÁPADNÉHO ★ SLOVENSKA

LIBERATION OF NORTHWESTERN SLOVAKIA
LA LIBÉRATION DE LA SLOVAQUIE DU NORD-OUEST
ОСВОБОЖДЕНИЕ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ СЛОВАКИИ

Oslobodzovanie severozápadného Slovenska prebiehalo od konca januára 1945 a bolo ukončené v rámci Ostravskej útočnej operácie 4. ukrajinského frontu vojskami 18. armády generála Gastiloviča. V jej zostave bol začlenený aj 17. gardový strelecký zbor generálporučíka N. V. Medvedeva a 1. československý armádny zbor v ZSSR. Do boja bolo nasadených 60-tisíc vojakov Červenej armády a 23-tisíc vojakov 1. československého armádneho zboru. Sovietski a československí vojaci sa prebýjali cez dobre vybudovanú a pevne zaistenú nepriateľskú obranu, ktorá sa tiahla po poľsko-slovenskej hranici, od Zubrohlavy na Bobrov a Námestovo, od Trstenej na Tvrdošín, pred Liptovským Mikulášom, cez Veľkú a Malú Fatru a Kysuckú vrchovinu. Mala zabrániť postupu oslobodzovacích vojsk na Moravu.

The liberation of northwestern Slovakia took place after the end of January 1945, and was completed as part of the Ostrava Offensive conducted by the 4th Ukrainian Front by soldiers of the 18th Army under General Gastilovich. Its units included the 17th Guards Rifle Corps under Colonel General N. V. Medvedev, and the 1st Czechoslovak Army Corps. 60,000 Red Army troops participated in the battle, along with 23,000 troops of the 1st Czechoslovak Army Corps. The Soviet and Czechoslovak soldiers fought their way through well-constructed and fiercely defended defensive lines stretching from the Polish-Slovak border, from Zubrohlavy to Bobrov and Námestovo, from Trstená to Tvrdošín, in front of Liptovský Mikuláš, through the Greater and Lesser Fatra Mountains and the Kysucka Mountains. These lines were to prevent the advance of liberating soldiers into Moravia.

La libération de la Slovaquie du Nord-Ouest eut lieu à partir de la fin du mois de janvier 1945 et se termina dans le cadre de l'opération offensive d'Ostrava du 4ème front ukrainien par les troupes de la 18ème armée du général Gastilovitch. Cette formation comprenait également le 17ème corps de fusiliers de la Garde du lieutenant-général N. V. Medvedev, le 1er corps d'armée tchécoslovaque en URSS. 60 000 soldats de l'Armée Rouge et 23 000 soldats du 1er corps d'armée tchécoslovaque participèrent aux combats. Les soldats soviétiques et tchécoslovaques percèrent la ligne de défense ennemie bien construite et sécurisée qui s'étendait le long de la frontière polonaise et slovaque, de Zubrohlava vers Bobrov et Námestovo, de Trstená à Tvrdošín, avant Liptovský Mikuláš, à travers les montagnes de Veľká et Malá Fatra et Kysucká vrchovina. Cette ligne devait empêcher la progression des troupes libératrices vers la Moravie.

Освобождение северо-западной Словакии происходило с конца января 1945 года и было завершено войсками 18-й армии генерала Гастиловича в рамках Моравско-Оставской наступательной операции 4-го Украинского фронта. В ее составе был также 17-й гвардейский стрелковый корпус генерал-поручика Н. В. Медведева, 1-й Чехословацкий армейский корпус в СССР. В борьбе принимали участие 60 тысяч красноармейцев и 23 тысячи солдат 1-го Чехословацкого армейского корпуса. Советские и чехословацкие солдаты пробились через хорошо выстроенную и надежно укрепленную оборону неприятеля, которая простиралась вдоль польско-словацкой границы – от Зуброглавы к Боброву и Наместово, от Трстены к Тврдошину, перед Липтовским Микулашем, через Вельку и Малу Фатру и Кисуцкую возвышенность. Ее целью было не пропустить освободительные войска на Мораву.

★ LIPTOV ★

Boje pri Liptovskom Mikuláši boli po bojoch na Dukle druhými najťažšími bojmi 1. československého armádneho zboru v ZSSR. Trvali 62 dní. Od konca januára do začiatku apríla sa ich zúčastnili útvary 17. gardového streleckého zboru Červenej armády a 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, ktoré boli v zostave sovietskej 18. armády. Boje prebiehali na samostatnom vedľajšom, podružnom operačnom smere medzi dvoma strategickými smermi Varšava – Berlín a Budapešť – Viedeň. To zásadným spôsobom ovplyvnilo počty živej sily a techniky, zásobovanie a doplňovanie, charakter a priebeh bojov.

Mesto Liptovský Mikuláš bolo prvýkrát oslobodené vojakmi 24. streleckej divízie Červenej armády v priebehu dňa 3. 3. 1945, avšak o týždeň ho jednotky nemeckej 320. divízie ľudových granátnikov dobyli späť. Po nevyhnutnom preskupení, doplnení jednotiek a príprave nového útoku čs. jednotky 30. 3. 1945 prelomili nemeckú obranu severne od mesta. Nepriateľ pred hrozbou obklúčenia z Oravy postupujúcimi silami 17. gardového streleckého zboru začal ustupovať. V noci na 4. apríla 1945 bola na front znova prisunutá sovietska 24. strelecká divízia, ktorá spolu so 4. čs. brigádou v ranných hodinách 4. apríla po krátkych bojoch s krycími jednotkami 586. pešieho pluku definitívne oslobodila Liptovský Mikuláš.

The battle for Liptovský Mikuláš was the second heaviest fighting seen by the 1st Czechoslovak Army Corps, only ranking behind the battle for Dukla Pass. The battle itself lasted 62 days. From the end of January until the beginning of April, operations included elements of the 17th Guards Rifle Corps of the Red Army and the 1st Czechoslovak Army Corps, which was a unit of the Soviet 18th Army.

The fighting took place on a separate secondary tract to the primary focal points of operations along the strategic axes of Warsaw - Berlin and Budapest - Vienna. This had a fundamental impact on the number of troops and equipment, materials and supplies, as well as the nature and course of the battle.

The city of Liptovský Mikuláš itself was first liberated by soldiers of the 24th Rifle Division of the Red Army on 3 March 1945, but a week later, units of the German 320th Volksgrenadier Division retook the city. After a critical period of regrouping and replenishing units and preparing for a new offensive, Czechoslovak units broke through on 30 March 1945 and breached the defensive line held by German forces to the north of the city. Faced by the threat of encirclement from Orava with the advancing forces of the 17th Guards Rifle Corps, the enemy began to retreat. On the night of 4 April 1945, the Soviet 24th Rifle Division along with the 4th Czechoslovak Brigade were redeployed to the front, and definitively liberated Liptovský Mikuláš in the early morning hours of 4 April after some light fighting with covering forces from the 586th Infantry Regiment.

Les combats près de Liptovský Mikuláš furent les combats les plus durs du 1er corps d'armée tchécoslovaque en URSS, après ceux de Dukla. Ils durèrent 62 jours. Depuis la fin du mois de janvier jusqu'au début du mois d'avril, les unités du 17ème corps de fusiliers de la Garde de l'Armée Rouge et le 1er corps d'armée tchécoslovaque en URSS y participèrent en tant que formation de la 18ème

Armée Soviétique. Les combats eurent lieu sur un axe accessoire secondaire indépendant entre les deux directions stratégiques de Varsovie-Berlin et Budapest- Vienne. Ce qui eut une influence fondamentale sur le nombre de forces humaines et matérielles, sur les fournitures et l'approvisionnement, ainsi que sur la nature et le déroulement des combats.

La ville de Liptovský Mikuláš fut libérée pour la première fois par les soldats de la 24ème division de fusiliers de l'Armée Rouge le 3 mars 1945, mais une semaine plus tard, les unités de la 320ème division allemande de lanceurs de grenades la reprirent. Le 30 mars 1945, après un regroupement nécessaire, le remplacement des unités et la préparation d'une nouvelle attaque, les unités tchécoslovaques enfoncèrent la défense allemande au nord de la ville. Devant la menace d'encerclement par les forces du 17ème corps de fusiliers de la Garde avançant depuis l'Orava, l'ennemi commença à se retirer. Dans la nuit du 4 avril 1945, la 24ème division de tir soviétique fut de nouveau déployée sur le front et, avec la 4ème brigade tchécoslovaque, libéra définitivement dans les heures matinales du 4 avril la ville de Liptovský Mikuláš après des combats de courte durée avec les unités de défense du 586ème régiment d'infanterie.

Бои близ Липтовского Микулаша – вторые наиболее тяжелые после сражений на Дукле, которые вел 1-й Чехословацкий армейский корпус в СССР. Эти бои длились 62 дня. С конца января по начало апреля в них приняли участие формирования 17-го гвардейского стрелкового корпуса Красной армии и 1-го Чехословацкого армейского корпуса в СССР, входившие в состав 18-й

советской армии. Бои проходили на отдельном ближайшем, вторичном операционном направлении между двумя стратегическими направлениями: Варшава – Берлин и Будапешт – Вена. Это оказало принципиальное влияние на численность живой силы и техники, снабжение и комплектование, характер и течение боев. Впервые город Липтовский Микулаш был освобожден солдатами 24-й стрелковой дивизии Красной армии 3 марта 1945 года, однако спустя неделю отряды 320-й немецкой дивизии народного ополчения вновь заняли его. После необходимой перегруппировки, комплектовки отрядов и подготовки нового наступления 30 марта 1945 года чехословацкие отряды сломили немецкую оборону к северу от города. Под угрозой окружения поступающими из Оравы силами 17-го гвардейского стрелкового корпуса враг начал отступать. В ночь на 4 апреля 1945 года на фронт вновь прибыла 24-я советская стрелковая дивизия, которая вместе с 4-й чехословацкой бригадой утром 4 апреля, после кратковременных боев с защитными отрядами 586-го пехотного полка, окончательно освободила Липтовский Микулаш.

★ TURIEC ★

Mestom Martin prechádzalo rozhranie medzi 4. ukrajinským frontom (s 1. čs. armádnym zborom v ZSSR) a 2. ukrajinským frontom (so 4. armádou rumunskej kráľovskej armády). Mesto tak ležalo na hranici dvoch operácií – Ostravskej a Bratislavsko-brnenskej. Po oslobodení Ružomberka 5. 4. 1945 sa 1. čs. armádny zbor prebýjal z Ľubochňanskej doliny smerom na Krpeľany a na Podhradie a údolím Váhu smerom na Kľačany.

O tri dni, plné tvrdých bojov s nemeckými a maďarskými silami, jeho vojaci prekročili hranice Turca. Po prekonaní obranných pásiem nepriateľa a bojoch s ustupujúcou nemeckou 320. divíziou ľudových granátnikov, jednotky 4. čs. brigády skoro ráno 11. 4. 1945 vstúpili do mesta z juhovýchodu a približne v rovnakom čase jednotky 18. divízie rumunskej 4. armády dosiahli južný okraj mesta.

Na oslobodzovaní Liptova a Turca mali významný podiel aj partizánske jednotky, ktoré v súčinnosti s bojujúcimi armádami destabilizovali nemecké zázemie a vytvárali tak priaznivé podmienky pre rýchly postup prvosledových jednotiek.

Pri Liptovskom Mikuláši to bola z východu partizánska brigáda Za slobodu Slovanov a zo západu Štvrtá čs. partizánska brigáda, pri Martine potom II. slovenská partizánska brigáda M. R. Štefánika. Oslobodzovacie boje si vyžiadali veľké obete. Tisíce slovenských, českých, ruských, ukrajinských, rumunských vojakov položilo svoj život za našu slobodu a našlo svoj hrob v slovenskej zemi. Na vojenskom cintoríne (Háji Nicovô) v Liptovskom Mikuláši je pochovaných 1386 príslušníkov 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Na vojenskom cintoríne v Priekope je 109 hrobov príslušníkov 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, padlých v bojoch v Turci. Na vojenskom cintoríne na Bôriku je pochovaných 1 786 sovietskych vojakov, ktorí padli v bojoch pri prechode frontu od Liptovského Mikuláša po Žilinu. 10 382 rumunských vojakov je pochovaných na Ústrednom vojenskom cintoríne Kráľovskej rumunskej armády vo Zvolene.

The city of Martin was directly between the 4th Ukrainian Front (with the 1st Czechoslovak Army Corps) and the 2nd Ukrainian Front (with the 4th Army of the Romanian Army). This positioned the city on the border between two offenses, Ostrava and Bratislava-Brno.

Following the liberation of Ružomberok on 5 April 1945, the 1st Czechoslovak Army Corps fought its way from Ľubochňanska Valley towards Krpeľany and Podhradie and along the Váh River Valley towards Kľačany. Its soldiers finally crossed the border into Turiec after three days of intense fighting with German and Hungarian forces. After breaking through enemy lines and fighting with the retreating 320th Volksgrenadier Division, units of the 4th Czechoslovak Brigade entered the city in the early morning hours of 11 April 1945 from the south-east, with units of the 18th Division of the Romanian 4th Army reaching the southern edge of the city around the same time. Partisan units also played a major role in liberating Liptov and Turiec as they combined with army units to destabilize German supply lines, which created favourable conditions for quick advances by front line units. Near Liptovský Mikuláš, these units were the 'For Free Slavs' unit from the east and the 4th Czechoslovak Partisan Brigade from the west with the 2nd Slovak Partisan Brigade, M. R. Štefánik' near Martin.

The price of liberation was a heavy loss of life. Thousands of Slovak, Czech, Russian, Ukrainian and Romanian soldiers laid down their lives for our freedom, and their graves have remained in Slovakia as a reminder. 1,386 members of the 1st Czechoslovak Army Corps are interred at the Na Háji military cemetery in Liptovský Mikuláš. The Priekopa Military Cemetery is home to the graves of 109 members of the 1st Czechoslovak Army Corps who fell in fighting in Turiec. 1,786 Soviet soldiers who lost their lives in fighting following the advance of the front lines from Liptovský Mikuláš to Žilina are buried at the Na Bôriku Military Cemetery. The remains of 10,382 Romanian soldiers are buried in the Main Romanian Army Military Cemetery in Zvolen.

La ville de Martin fut traversée par le 4ème front ukrainien (avec le 1er corps d'armée tchécoslovaque en URSS) et le 2ème front ukrainien (avec la 4ème armée de l'Armée Royale Roumaine). La ville fut donc à la frontière de deux opérations : celle d'Ostrava et celle de Bratislava-Brno. Après la libération de Ružomberok le 5 avril 1945, le 1er corps d'armée tchécoslovaque avança depuis la vallée de Ľubochňa en direction de Krpelany et

Podhradie et le long de la rivière Váh en direction de Kralovany. Trois jours plus tard, après de durs combats avec les forces allemandes et hongroises, ses soldats traversèrent la frontière de la région Turiec. Après avoir surmonté les zones de défense de l'ennemi et après des combats avec la 320ème division allemande des lanceurs de grenades battant la retraite, les unités de la 4ème brigade tchécoslovaque entrèrent dans la ville tôt le matin du 11 avril 1945 en arrivant du sud-est et presque en même temps, les unités de la 18ème division de la 4ème Armée Roumaine arrivèrent à la frontière sud de la ville. Les unités partisans jouèrent également un rôle important dans la libération des régions de Liptov et de Turiec, en déstabilisant l'arrière-garde allemande en coopération avec les armées combattantes, créant donc des conditions favorables à l'avancée rapide des premières unités. Dans le cas de Liptovský Mikuláš, il s'agissait de la brigade partisane arrivant de l'est appelée « Pour la Liberté des Slaves » et de l'ouest la 4ème brigade partisane tchécoslovaque ; dans le cas de Martin, il s'agissait de la 2ème brigade partisane slovaque de M. R. Štefánik. Les combats de libération firent beaucoup de victimes. Des milliers de soldats slovaques, tchèques, russes, ukrainiens et roumains perdirent leur vie pour nous rendre notre liberté et furent enterrés dans la terre slovaque. Au cimetière militaire de Háj à Liptovský Mikuláš sont enterrés 1 386 membres du 1er corps d'armée tchécoslovaque en URSS. Au cimetière militaire de Priekopa, on trouve les tombes de 109 membres du 1er corps d'armée tchécoslovaque en URSS tombés dans les combats en Turiec. Au cimetière militaire de Bôrik sont enterrés 1 786 soldats soviétiques tombés au combat lors du passage du front de Liptovský Mikuláš à Žilina. 10 382 soldats roumains sont enterrés au cimetière central de l'Armée Royale Roumaine à Zvolen.

В городе Мартине проходила граница между 4-м украинским фронтом (с 1-м Чехословацким армейским корпусом в СССР) и 2-м Украинским фронтом (с 4-й дивизией румынской королевской армии). Таким образом, город находился на границе двух операций – Мораво-Оставской и Братиславско-Брновской. После освобождения Ружомберока 5 апреля 1945 года корпус

1-й Чехословацкой армии двинулся из Любохнянской долины в направлении Крпелан и Подградья, а также – по долине Вага – на Кралева. Через три дня, наполненные суровыми боями с немецкими и венгерскими войсками, его солдаты перешли границы Турца. После преодоления защитных зон врага и боев с отступающей немецкой 320-й дивизией народного ополчения отряды 4-й чехословацкой бригады утром 11 апреля 1945 года вошли в город с юго-востока, и почти одновременно отряды 18-й дивизии румынской 4-й армии достигли южной окраины города. В освобождении Липтова и Турца значительную роль сыграли партизанские отряды, которые вместе с воевавшими армиями дестабилизировали немецкий тыл, тем самым создав благоприятные условия для быстрого доступа первоочередных отрядов. Рядом с Липтовским Микулашем располагались партизанская бригада «За свободу славян» с востока и 4-я чехословацкая партизанская бригада с запада, а возле Мартина – 2-я словацкая партизанская бригада им. М. Р. Штефаника. Освободительная борьба требовала огромных жертв. Тысячи словацких, чешских, украинских, румынских солдат отдали свои жизни за нашу свободу и нашли покой в словацкой земле. В Липтовском Микулаше на воинском кладбище, расположенном на горе Гае, похоронено 1386 участников 1-го Чехословацкого армейского корпуса в СССР. На воинском кладбище в Прекопе находится 109 могил солдат 1-го Чехословацкого армейского корпуса в СССР, павших в боях в Турце. На воинском кладбище на Борику похоронено 1786 советских солдат, павших в боях при переходе фронта на территории от Липтовского Микулаша до Жилины. 10 382 румынских солдата похоронено на Центральном кладбище королевской румынской армии в Зволене.

★ ORAVA ★

Obce hornej Oravy prežívali počas frontových dní ťažké chvíle. Front sa priblížil z Poľska už 29. januára 1945. Tvrdé boje sa odohrali koncom februára 1945. Rozhodujúci boj sa začal 28. marca, kedy 17. gardový strelecký zbor genpor. N. V. Medvedeva nastúpil do útoku na niekoľkých smeroch: 138. streleckou divíziou genmjr. Vasilieva od Vitanovej a Hladovky smerom na Trstenú a od Oravíc smerom na Zabiedovo a Brezovicu. Po ťažkých bojoch 30. marca oslobodili mesto Trstenú a Tvrdošín. Odtiaľ postupovali smerom na Žilinu cez Dolný Kubín, Párnicu a Zázrivú 154. pevnostnou brigádou genmjr. Vinogradova, ktorá cez Zubrohľavu a Bobrov útočila na Námestovo a na Kysuce postupovala cez Lokcu a Oravskú Lesnú. Takmer 9 týždňov sa pohyboval front medzi Zubrohľavou, Bobrovom, Ústím a Námestovom, zatiaľ čo 3. apríla 1945 bolo Námestovo oslobodené.

The communities in upper Orava experienced trying times during the fighting. The front approached from Poland on 29 January 1945. The heaviest fighting occurred at the end of February 1945. The decisive day in the battle began on 28 March when the 17th Guards Rifle Corps under Colonel General N. V. Medvedev stepped up the attack in a number of directions. In particular the 138th Rifle Division was used under Major General Vasiliev from Vitanová and Hladovka towards Trstená, and from Oravice towards Zabiedovo and Brezovica. The cities of Trstená and Tvrdošín were liberated on 30 March after heavy fighting. The advancing forces then continued towards Žilina through Dolný Kubín, Párnica and Zázrivá. The 154th Shock Infantry Brigade under Major General Vinogradov, which advanced on Námestovo through Zubrohľava and Bobrov, went on the offensive towards Kysuce and advanced through Lokca and Oravská Lesná. For nearly nine weeks the front moved between Zubrohľava, Bobrov, Ústie and Námestovo, until Námestovo was liberated on 3 April 1945.

Les villages de la Haute Orava vécurent des moments difficiles pendant les journées du front. Venant de Pologne, le front se rapprocha le 29 janvier 1945. De durs combats eurent lieu à la fin du mois de février 1945. La bataille décisive commença le 28 mars, lorsque le 17ème corps de fusiliers de la Garde du lieutenant général N. V. Medvedev passa à l'offensive dans plusieurs directions:

avec la 138ème division de fusiliers du général-major Vasiliev de Vitanová et Hladovka vers Trstená et de Oravice vers Zabiedovo et Brezovica. Après de durs combats le 30 mars, ils libérèrent les villes de Trstená et de Tvrdošín. Ils continuèrent dans la direction de Žilina par Dolný Kubín, Párnica et Zázrivá. La 154ème brigade de résistance du général-major Vinogradov attaqua Námestovo en passant par Zubrohlava et Bobrov et avança vers la région de Kysuce par Lokca et Oravská Lesná. Le front se déplaça pendant presque neuf semaines entre Zubrohlava, Bobrov, Ústi et Námestovo avant la libération de Námestovo le 3 avril 1945.

Деревням Верхней Оравы в фронтовые дни жилось нелегко. Фронт, надвигавшийся со стороны Польши, приблизился уже 29 января 1945 года. Суровые бои проходили в конце февраля 1945 года. Решающая битва началась 28 марта, когда 17-й гвардейский стрелковый корпус генерал-поручика Н. В. Медведева перешел в наступление в нескольких направлениях: 138-я стрелковая

дивизия генерал-майора Васильева от Витановы и Гладовки в направлении Трстены и от Оравиц на Забедово и Брезовицу. В результате тяжелых боев 30 марта были освобождены Трстена и Тврдошин. Оттуда шли на Жилину через Дольны Кубин, Парницу и Зазриву. 154-я силовая бригада генерал-майора Виноградова, которая через Зуброглаву и Бобров совершила наступление на Наместово и пошла на Кисуце через Локцу и Оравску Лесну. Почти 9 недель фронт продвигался между Зуброглавой, Бобровом, Усти и Наместово, и 3 апреля 1945 года Наместово было освобождено.

★ KYSUCE ★

Na oslobodení Kysúc sa zúčastňovali vojská 154. pevnostnej brigády genmjr. Vinogradova, ktoré po ťažkých bojoch o Námestovo postupovali smerom na Čadcu cez Starú a Novú Bystricu, Krásno nad Kysucou.

Najťažšie boje zvädzali o Novú Bystricu, v ktorých padlo 75 vojakov Červenej armády. Zahynuli aj obyvatelia obce, ktorí nezištne pomáhali vojakom Červenej armády. Po prelomení nemeckej obrany pri Novej Bystrici

postupovali vojská brigády na Krásno nad Kysucou a Čadcu, odtiaľ na Turzovku cez Klokočov, smerom na Frýdlant.

138 strelecká divízia genmjr. Vasilieva pri oslobodzovaní Kysúc postupovala smerom od Terchovej cez Lysicu, Horný a Dolný Vadičov na Kysucké Nové Mesto a odtiaľ cez Neslušu na Vysokú nad Kysucou a Makov. Od Žiliny cez Dlhé Pole a Veľké Rovné smerom na Vysokú nad Kysucou, na Makov a ďalej na Moravu. Bojov o Skalité, Svrčinovec, Jablunkov sa zúčastnili jednotky 24. streleckej divízie genmjr. Prochorova, ktoré útočili zo smeru od poľského mestečka Milowka a rieky Soľ. Obce Klokočov a Makov boli oslobodené 3. mája 1945 ako posledné obce na území Slovenska.

Soldiers of the 154th Shock Infantry Brigade under Major General Vinogradov were involved in the liberation of Kysuce, advancing after heavy fighting for Námestovo towards Čadca and through Stará and Nová Bystrica and Krásno nad Kysucou. The heaviest fighting was for Nová Bystrica, costing the lives of 75 Red Army soldiers. Local residents also died selflessly aiding the soldiers of the Red Army. Once German defences

in Nová Bystrica had been breached, the brigade's soldiers advanced on Krásno nad Kysucou and Čadca, and from there on to Turzovka through Klokočov and towards Frýdlant.

The 138th Rifle Division under Major General Vasiliev, advanced from Terchová through Lysica, Horný and Dolný Vadičov towards Kysucké Nové Mesto, and then on through Nesluša to Vysoká nad Kysucou and Makov during the liberation of Kysuce. From Žilina through Dlhé Pole and Veľké Rovné, they advanced on Vysoká nad Kysucou, Makov and then on to Moravia. The battles for Skalité, Svrčinovec, Jablunkov involved units of the 24th Rifle Division under Major General Prokhorov, which attacked from the Polish city of Milowka and the Sol River. The last towns to be liberated in Slovakia were Klokočov and Makov on 3 May 1945.

Les troupes de la 154ème brigade de forteresse du général-major Vinogradov participèrent à la libération de la région de Kysuce, avançant après les combats difficiles pour Námestovo dans la direction de Čadca par Stará et Nová Bystrica, Krásno nad Kysucou. Les combats les plus durs furent ceux menés pour Nová Bystrica, où 75 soldats de l'Armée Rouge périrent. Des habitants du village qui vinrent en aide généreusement aux soldats de l'Armée Rouge moururent également. Après avoir percé la défense allemande à Nová Bystrica, les troupes de la brigade continuèrent vers Krásno nad Kysucou et Čadca, ensuite à Turzovku en passant par Klokočov en direction de Frýdlant. La 138ème division de fusiliers du général-major Vasiliev continua lors de la libération de Kysuce depuis Terchová par Lysicu, Horný et Dolný Vadičov vers Kysucké Nové Mesto et ensuite à travers Nesluša jusqu'à Vysoká nad Kysucou et Makov. Depuis Žilina ils passèrent par Dlhé Pole et Veľké Rovné en direction de Vysoká nad Kysucou, Makov et vers la Moravie. Les unités de la 24ème division de fusiliers du général-major Prochorov participèrent aux combats à Skalité, Svrčinovec et Jablunkov, en attaquant depuis la ville polonaise de Milowka et la rivière Sol'

В освобождении Кисуце участвовали войска 154-й силовой бригады генерал-майора Виноградова, которые после тяжелых боев за Наместово двигались в сторону Чадцы через Стару и Нову Быстрицу, Красно-над-Кисуце. Наиболее тяжелые бои проходили за Нову Быстрицу – в них пало 75 воинов Красной армии; погибли и жители города, бескорыстно помогавшие красноармейцам. Когда была сломлена немецкая оборона у Новой Быстрицы, войска бригады двинулись на Красно-над-Кисуце и Чадцу, а оттуда – на Турзовку и на Фридлант через Клокочов. При освобождении Кисуце 138-я стрелковая дивизия генерал-майора Васильева продвигалась от Терховы через Лисицу, Горни и Дольни Вадичов к Кисуцке Нове Месту, а оттуда через Неслушу к Высоке-над-Кисуце и Макову, от Жилины через Длге Поле и Вельке Ровне в сторону Высоки-над-Кисуце, на Маков, а затем на Мораву. В боях на Скалиту, Сврчиновец, Яблунков приняли участие отряды 24-й стрелковой дивизии генерал-майора Прохорова, которые совершали наступление со стороны польского городка Миловки и реки Соля. Деревни Клокочов и Маков были освобождены 3 мая 1945 года – это были последние освобожденные деревни на территории Словакии.

★ ŽILINSKÁ KOTLINA ★

Žilinu a Žilinskú kotlinu oslobodzovali spoločne vojská 17. gardového streleckého zboru generálporučíka N. V. Medvedeva a 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, ktorému velil brigádny generál Karel Klapálek. Sovietske vojská sa priblížili začiatkom apríla k hraniciam Žilinského okresu. V priestore Terchovej bola na viacerých miestach vybudovaná silná obrana. Preto 138. strelecká divízia viedla úder smerom na Zázrivú, Medziholie a Štefanovú. Prvé prieskumné jednotky sa dostali v piatok 6. apríla 1945 okolo 19. hodiny do osady Štefanová, ktorú oslobodili ako prvú obec v Žilinskom okrese. Sovietske vojská zvädzali ťažké boje o Terchovú a Belú.

1. čs. armádny zbor od 11. apríla 1945 zvädzal ťažké boje o oslobodenie Žiliny. 1. brigáda brigádneho generála Jána Satorie postupovala na Žilinu údolím rieky Váh, jednotky 3. brigády plk. gšt. Jaromíra Selnera a 4. brigády plk. Mikuláša Markusa, povstaleckého veliteľa, postupovali cez Malú Fatru. Opevnené vrcholy Malej Fatry Minčol, Grúň a Polom umožňovali Nemcom dobrú obranu a bránili postupu útočiacich vojsk. Najťažšie boje v Malej Fatre sa viedli 17. až 22. apríla. Po ťažkých a krvavých bojoch bol 22. apríla vojakmi 4. brigády dobytý Polom, čo otvorilo cestu k priamemu oslobodeniu Žiliny. Červená armáda po prelomení odporu pri Belej prekročila masív Malej Fatry a 26. apríla sa v údolí Váhu pred Strečnom spojila s vojskami 1. čs. armádneho zboru. Oslobodenie Žiliny sa uskutočnilo obchvatným útokom vojsk 17. gardového streleckého zboru a 1. čs. armádneho zboru. V ranných hodinách 30. apríla po zdolaní odporu pri Mojšovej Lúčke vstúpili do mesta ako prví vojaci 3. brigády. Po oslobodení Žiliny vojská 138. streleckej divízie postupovali po pravom brehu Váhu cez Považský Chlmec, Kotešovú, na Dlhé Pole a Veľké Rovné a odtiaľ smerom na Vysokú nad Kysucou a Makov. Jednotky 1. čs. armádneho zboru sa v noci na 1. mája pri Považskej Teplej prepravili na pravý breh Váhu a následne oslobodili Veľkú Bytču a okolité obce smerom na Púchov.

Sloboda miest a obcí severozápadného Slovenska bola draho vykúpená, 18. armáda stratila viac ako 20-tisíc vojakov, padlých, ranených a nezvestných. Veľké boli i materiálne škody a straty na životoch civilného obyvateľstva. Na žilinskom vojenskom cintoríne vojakov Červenej armády v štyroch spoločných a v 71 samostatných hrobách odpočívajú svoj večný sen 1 786 vojakov a dôstojníkov 17. gardového streleckého zboru generálporučíka N. V. Medvedeva, 18. armády generála Gastiloviča, ktorí padli v bojoch o Liptovský Mikuláš a severozápadné Slovensko.

Žilina and the Žilina Basin were liberated jointly by the Colonel General N. V. Medvedev's 17th Guards Rifle Corps and the 1st Czechoslovak Army Corps, under the command of brigadier General Karel Klapálek. These forces advanced from Zázrivá at the start of April, with the 138th Rifle Division liberating Štefanová on 4 April 1945 as the first town in the Žilina District. The heaviest battles took place at Terchová and Belá. Once resistance finally broke in Belá, units advanced to the Lesser Fatra massif and the Váh River valley on 26 April near Strečno, and linked up with units of the 1st Czechoslovak Army Corps. The advance on Žilina led to its liberation

on 30 April. The 1st Czechoslovak Army Corps was involved in pitched battles to liberate Žilina from 11 April 1945. The 1st brigade led by brigadier General Ján Satorie advanced on Žilina using the Váh River valley with units of the 3rd and 4th brigades moving through the Lesser Fatra Mountains. Fortified peaks in the Lesser Fatra Mountains, Minčol, Grúň and Polom enabled the Germans to put up a spirited defence and prevent the attacking soldiers from making progress. The heaviest fighting for the Lesser Fatra Mountains took place from 17 to 22 April. After bloody and heavy combat, soldiers of the 4th brigade took Polom on 22 April, which opened the way to the liberation of Žilina. Žilina was liberated by a flanking action by soldiers of the 17th Guards Rifle Corps and the 1st Czechoslovak Corps. Soldiers of the 3rd brigade were the first to enter the city in the morning hours of 30 April after breaking through the defensive lines.

After liberating Žilina, soldiers of the 138th Rifle Division advanced along the right bank of the Váh River through Považský Chlmec and Kotešová on to Dlhé Pole and Veľké Rovné, and from there on to Vysoká nad Kysucou and Makov. Units of the 1st Czechoslovak Army Corps prepared on the night of 1 May near Považská Teplá, and then liberated Veľká Bytča and the surrounding towns towards Púchov and Makov.

Freedom for the cities and towns of northwestern Slovakia came at a heavy cost, with the 18th Army losing more than 20,000 dead, wounded and missing. Local residents also suffered great loss of life and property. At Žilina's Red Army Military Cemetery, 1,786 officers and soldiers of the 17th Guards Rifle Corps of Colonel General N. V. Medvedeva in the 18th Army under General Gastilovich, who fell in battles for Liptovský Mikuláš and northwestern Slovakia, have been laid to rest in four mass and 71 individual graves.

La ville et la vallée de Žilina furent libérées conjointement par les troupes du 17ème corps de fusiliers de la Garde du lieutenant-général N. V. Medvedev et par le 1er corps d'armée tchécoslovaque en URSS commandé par le général de brigade Karel Klapálek. Au début du mois d'avril, les troupes soviétiques s'approchèrent des frontières du district de Žilina. Il y avait une défense forte à plusieurs endroits autour de Terchová. C'est pour cette raison que la 138ème division de tir lança son attaque en direction de Zázrivá, Medziholie et Štefanová. Les premières unités de reconnaissances arrivèrent le vendredi 6 avril 1945 autour de 19h dans le hameau de Štefanová qui fut le premier village libéré dans le district de Žilina. Les troupes soviétiques livrèrent de difficiles combats pour Terchová et Belá.

A partir du 11 avril 1945, le 1er corps d'armée tchécoslovaque livra des combats difficiles pour la libération de Žilina. La 1ère brigade du général de brigade Ján Satorie avança sur Žilina par la vallée de la rivière Váh; les unités de la 3ème et 4ème brigade avancèrent par le massif du Malá Fatra. Les sommets fortifiés du Malá Fatra, Minčol, Grúň et Polom, permirent aux Allemands de garder une bonne défense et d'empêcher l'avancée des troupes attaquantes. Les combats les plus durs du

Malá Fatra eurent lieu du 17 au 22 avril. Après des combats difficiles et sanglants, les soldats de la 4ème brigade remportèrent Polom, ouvrant la voie à la libération directe de Žilina. Après avoir brisé la résistance près de Belá, l'Armée Rouge franchit le massif du Malá Fatra et rejoignit le 26 avril les troupes du 1er corps d'armée tchécoslovaque. La libération de Žilina s'effectua par une attaque d'enveloppement par les troupes du 17ème corps de fusiliers de la Garde et du 1er corps d'armée tchécoslovaque. Aux premières heures du 30 avril, les soldats de la 3ème brigade furent les premiers à entrer dans la ville après avoir vaincu la résistance. Après la libération de Žilina, les troupes de la 138ème division de fusiliers avancèrent le long de la rive droite du Váh par Považský Chlmec, Kotešova vers Dlhé Pole et Veľké Rovné et ensuite dans la direction de Vysoká nad Kysucou et Makov. Dans la nuit du 1er mai, les unités du 1er corps d'armée tchécoslovaque passèrent sur la rive droite du Váh à côté de Považská Teplá pour ensuite libérer Veľká Bytča et les villages voisins en direction de Púchov.

La liberté des villes et des villages de la Slovaquie du Nord-Ouest fut cher payée : la 18ème armée y perdit plus de 20 000 soldats, morts, blessés et disparus au combat. Les dégâts matériels et les pertes en vies humaines parmi la population civile furent également importants. Dans le cimetière de Žilina, des soldats de l'Armée Rouge reposent pour l'éternité dans 4 tombes collectives et 72 tombes individuelles, les 1 786 soldats et officiers du 17ème corps de fusiliers de la Garde du lieutenant-général N. V. Medvedev et de la 18ème armée du général Gastilovitch tombés dans les combats pour Liptovský Mikuláš et la Slovaquie du Nord-Ouest.

Жилину и Жилинскую котловину освобождали вместе войска 17-го гвардейского стрелкового корпуса генерал-поручика Н. В. Медведева и 1-го Чехословацкого армейского корпуса в СССР, командиром которого был бригадный генерал Карел Клапалек. Советские войска в начале апреля приблизились к границам Жилинского района. Во многих местах на территории

Терховы была выстроена оборона, поэтому 138-я стрелковая дивизия нанесла удар в направлении Зазривы, Медзиголие и Штефановы. Первые разведывательные отряды около семи часов вечера в пятницу, 6 апреля 1945 года, добрались до деревни Штефанова, которая стала первой освобожденной деревней Жилинского района. Советские войска вели тяжелые бои за Терхову и Белу. Когда было сломлено сопротивление у Белы, часть сил перешла массив Малой Фатры и 26 апреля в долине Вага перед Стречно соединилась с войсками 1-го Чехословацкого армейского корпуса. 30 апреля в ходе наступления на Жилину город был освобожден. С 11 апреля 1945 года 1-й Чехословацкий армейский корпус вел тяжелые бои за освобождение Жилины. 1-я бригада бригадного генерала Яна Саторие продвигалась к Жилине по долине реки Ваг, отряды 3-й и 4-й бригады шли через Малую Фатру. Укрепленные вершины Малой Фатры Минчол, Грунь и Полом обеспечивали немцам хорошую защиту и охраняли от наступления атакующих войск. Наиболее тяжелые бои на Малой Фатре велись с 17 по 22 апреля. В результате суровых кровопролитных боев 22 апреля солдаты 4-й бригады заняли Полом, что открыло путь к прямому освобождению Жилины. Когда было сломлено сопротивление у Белы, Красная армия перешла массив Малой Фатры и 26 апреля в долине Вага перед Стречно объединилась с войсками 1-го Чехословацкого армейского корпуса. Освобождение Жилины было произведено круговым наступлением войск 17-го гвардейского стрелкового корпуса и 1-й Чехословацкого армейского корпуса. Рано утром 30 апреля участники 3-й бригады, сломив сопротивление, первыми вошли в город. После освобождения Жилины солдаты 138-й стрелковой дивизии прошли по правому берегу Вага через Поважски Хлмец, Котешову-на-Длге Поле и Вельке Ровне, а оттуда в направлении на Высоку-над-Кисуце и Маков. Отряды 1-го Чехословацкого армейского корпуса в ночь на 1 мая у Поважской Тепле переправились на правый берег Вага, а затем освободили Вельку Битчу и окрестные населенные пункты в направлении Пухова.

Свобода городов и деревень северо-западной Словакии была куплена дорогой ценой, 18-я армия потеряла более 20 тысяч солдат – павших, раненых и пропавших без вести. Велик был также материальный ущерб и потери среди гражданского населения. На Жилинском кладбище солдат Красной армии в четырех общих и 72 отдельных могилах спят вечным сном 1786 солдат и офицеров 17-го гвардейского стрелкового корпуса генерал-поручика Н. В. Медведева и 18-й армии генерала Гастиловича, павших в боях за Липтовский Микулаш и северо-западную Словакию.

**VZÁCNE HODNOTY
★ ZRODENÉ Z TRAGÉDIE, ★
BOJOV A VÍŤAZSTVA**

NOBLE VALUES BORN
OF TRAGEDY, COMBAT AND VICTORY

DES VALEURS NOBLE,
NÉES DE TRAGÉDIE, DE COMBATS ET DE VICTOIRE

ДРАГОЦЕННОСТИ,
РОЖДЕННЫЕ В ТРАГЕДИЯХ, БОЯХ И ПОБЕДАХ

Národnopoliticky významná, historicky a ľudsky mimoriadne závažná problematika obdobia 2. svetovej vojny sa stala závažným podnetom rozsiahlych memoriálnych aktivít, ktorých trvalý a skutočne politický mravný rozmer vyjadruje vo výtvarnom umení najmä pomníková a pamätníková tvorba – sochárska, avšak aj architektonická. Vývinovo možno pobadať niekoľko zrejmých vrstvení, pričom typológia pomníkových realizácií viac než logicky vyplynula z riešenia úloh pietneho uloženia telesných pozostatkov padlých, ale aj z podstaty ideálov – vyjadrenia odkazu padlých bojovníkov za slobodu a proti fašizmu.

Už v čase tesne po oslobodení miest a severo-západného Slovenska uskutočnilo sa niekoľko konkrétnych stavebno-architektonických iniciatív štábných útvarov Červenej armády, ktoré v kontakte s predstaviteľmi samospráv miest a obcí riešili otázku pochovania telesných pozostatkov padlých, a súbežne aj vybudovania dôstojných pomníkov oslobodzovaného Slovenska. Tak vznikol vojenský cintorín na Bôriku v Žiline a neskôr i pamätník - cintorín padlých partizánov a vojakov povstaleckej armády v Priekope. Boli tragickým vojnovým základom memoriálnych tvorivých aktivít známych, ale aj dosiaľ nedostatočne známych sovietskych vojnových architektov. Prvé výsledky výskumu mien týchto osobností boli známe už v polovici 60-tych rokov 20. storočia. V prípade pozoruhodných, vzácných neoklasicistických riešení poznáme v súčasnosti mená architekta Volodkina v prípade Liptovského Mikuláša a architekta lejteňanta Muchina uvádzaného v prípade Dolného Kubína, pričom typológia pomníkových diel na Orave a Kysuciach nasvedčuje Muchinove autorstvo pravdepodobne aj v prípade Námestova, Tvrdosína a Skalitého. Za novšie zistenia vďačíme fondom Štátneho archívu v Bytči – pobočka Liptovský Mikuláš. Z fondov ONV v Liptovskom Mikuláši sa dozvedáme, že pomník Červenej armády odhaľovali 14. októbra 1945 a je dielom kpt. Nikolaja Vladimiroviča Volodkina, ktorý zahynul pri autonehode 31. augusta 1945.

Pamätník - cintorín v Priekope má svojho významného autora, a to architekta J. Křelinu, pričom tak ako v Žiline, aj tu bolo v rokoch 1951-1953 potrebné sústrediť a znova pochovať telá padlých a z výtvarného hľadiska riešiť typ hrobu a symboliky, ale aj identifikácie a označenia – architektonický dizajn náhrobkov. Mimoriadnu hodnotu má tiež symbolický cintorín na Orave v Zuberici, ktorý vznikol tesne po oslobodení, ako aj ďalšie memoriálne riešenia výtvarných symbolických cintorínov – v Sklabini a v Turčeku, atď. Najmä v Turci sa vyskytli aj ďalšie, miestne a osobnostné vyjadrenia odkazu popravených a padlých – najmä v spojitosti so 48 martýrmi na Bukovinách, v prípade mladého výtvarníka Janka Nováka, miestne popravených partizánov, Karvaša a Bláhovca, atď.

V sochárskej pamätníkovej tvorbe ide o územie, alebo skôr o doménu takých autorov ako Fraňo Štefunko (pamätník – reliéf Legenda o práci a boji a statua Strážca odkazu Povstania – Priekopa, ďalej pomník v Mošovciach, pamätné tabule v Sklabini, atď.), Rudolf Pribiš (rodák z Rajca), Ľudmila Cvangrošová (reliéfy a súsošie Keby všetky ženy sveta – vytvárané pre jednotlivé etapy v prípade pomníka v Stráňavách – Polom), ako aj Stanislav Bíroš (Kysuce - Orava), Alfonz Groma a Miroslav Ksandr (Liptov) a Anton Čutek (Korytnica). Osobitný význam v tomto povstaleckom srdci, jadre a regióne má symbol Strečna. Pomník tu vznikol na vrchu Zvonica v polovici 50-tych rokov. Sochár Ladislav Snopek a architekt Ladislav Beisetzer tu v roku 1956 završovali svoju prvú etapu hľadania sochársko-architektonickej syntézy, ale aj symbolov ako tvaru memoriálneho objektu (pylón), a najmä začlenenia takéhoto diela v prírodnom prostredí.

Na tieto snahy a úsilia nadviazal Háj Nicovô pri Liptovskom Mikuláši. Ide o memoriálny komplex cintorína, kde architekti L. Bauer a A. Búzik vytvorili pietne miesto pre 1 386 padlých partizánov a vojakov povstaleckej armády a 1. čs. armádneho zboru v ZSSR. Stalo sa tak zároveň aj v prípade padlých v bojoch o partizánsku pevnosť Ostrô. Už v roku 1974 zamýšľali architekti Slovenska postaviť významnejší pamätník aj na tomto pamätnom mieste. Žiaľ, dosiaľ sa tak nestalo. Mohla a mala to byť jedna z nových pomníkových dominánt. Ani tu však nechýba mohyla bojov. Memoriálny komplex cintorína na vrchu Háj Nicovô dokončili až v roku 1961 a osobitné, mimoriadne výtvarné hodnoty tu spočívajú v sochárskom dotvorení – na reliéfoch ornamentálneho pylónu, ale najmä v symbolických súsošiach Prísaha a Oslobodenie M. Ksandra a A. Gromu, ktoré sú situované v prvom pláne, v nástupnej časti pamätníka.

Doménou národného umelca Rudolfa Pribiša je oblasť Žiliny a Rajca. Začiatkom 60-tych rokov spolu s architektom Martinom Kusým st. koncipovali pomník Slovenského národného povstania v Kunerade. Ide skutočne o vrcholné dielo slovenských výtvarných tradícií – rieši symboliku ženy – Slobody, ktorá tu rozostiera svoju zástavu. Na nesporné pomníkové úspechy a hodnoty Kuneradu, ale aj vzácneho pomníka v mestskom prostredí od týchto autorov – pomníka oslobodenia v Dolnom Kubíne z roku 1965, nadviazali opätovne v mestskom prostredí L. Snopek a L. Beisetzer v heroizujúcich motívoch „pozdvihnutia zbrane“ v prípade pomníka Slovenského národného povstania v Martine (žula - bronz 1969). Toto vrcholné a burcujuce pomníkové dielo je dnes exponované ako historický protokolárny jav v nástupných priestoroch vojenských kasární Martina. Tie ďalšie vývinové kroky súvisia s tvorbou Ladislava Beráka, a to konkrétne monumentalitou reliéfu pre centrum Žiliny. Ide o pátosom predchnuté dielo, ktoré si rovnako

doslova zaslúži svoje pietne zátišie a hlbinné pocitové reflektovanie.

Patrí sa výberovo sa dotknúť aj niektorých mimoriadne dôležitých umelecko-historických súvislostí. V roku 1950 odhaľovali ako jedno z prvých mestských riešení pamätník sovietskej armády a hrdinov Slovenského národného povstania v Ružomberku od autorov F. Gibalu a architektov J. Švidroňa a J. Sládka. Druhým výtvare vzácnym výtvorom je Kameň Jána Švermu z roku 1961 od autorov Snopek a Beisetzer.

Už v tomto období sa slovenská pomníková a pamätníková tvorba dotýkala hviezd. Patrí sa dopovedať aj nový zemepis pomníkov a pamätníkov. Na pomedzí Českej a Slovenskej republiky je situovaný pomník Jána Ušiaka a I. partizánskej brigády Jána Žižku zo 70-tych rokov 20. storočia. Stal sa vlastne novým českým darom, keďže autorom sochárskej časti je národný umelec Josef Malejovský. Okrem iného je to autor reliéfov a dverí obradnej siene na Vítkove v Prahe. Tak ako na Spiši Jána Nálepku, aj tu si začínajú čtiť hrdinu ako Jozef Gabčík (Poluvsie, Žilina), pričom týmto podnetom sa venuje Štefan Pelikán (okrem iného autor skoršieho pamätníka v Lietavskej Lúčke) a v rámci portrétnej tvorby aj národný umelec Ján Kulich.

Na báze sochárskej reliéfnej tvorby v roku 1972 vznikol na Liptove, v Žiarskej doline, aj dobovo a tvarovo netradičný pamätník povstaleckých a oslobodzovacích bojov Červenej armády a čsl. jednotiek – dielo autorov Groma a Svetlíka. V prípade liptovských dolín, a to Ľupčianskej doliny a lokality Železnô, pripomeňme však podlžnosti pri vyjadrení slovensko-amerických povstaleckých dejín a osudov.

Rozsiahly súbor vzácných a hodnotných diel a pozoruhodných autorských iniciatív si vyžaduje podrobnejšie, atraktívne interpretácie a stredoškolskú a vysokoškolskú edukačnú systematiku. Naozaj tu ide o vlastivedu, o znalosti a zanievanie – o širší, národný a medzinárodný dosah.

Práve oživenie medzinárodných a medzištátnych kontaktov viedlo v nedávnom období ku kompletizovaniu záberu v téme a problematike pomníkov a pamätníkov 2. svetovej vojny. Ide o pomníky, chýbajúce a torzálné cintoríny a pamätníky niekdajšej židovskej komunity spoluobčanov Slovenska. Na viacerých miestach severovýchodu Slovenska pribudli pomníky holokaustu, ale aj pocitovosť, ktorá pripomína rozsah tragédie a následky nehanebnej tyranie nacizmu, ktorá decimovala aj stav a vývin obyvateľstva Slovenska.

The politically significant and exceptionally problematic period of World War II for both history and humanity became a major impulse for wide-ranging memorial activities, the permanent and real political and moral aspects of which are manifested in works of art, and in particular monuments and memorials as sculptural and architectural expressions of such art. Developmentally a number of clear levels can be observed, while the typology of the completed memorials is more than logically derived from resolving the task of creating an honourable resting place for the human remains of victims, as well as from the essence of specific ideals expressed through the reference of warriors who perished in the struggle for freedom and against fascism.

A number of specific architectural and construction initiatives got under way immediately after the liberation of individual communities and the region of north-west Slovakia. This was led by staff units of the Red Army charged with resolving matters concerning the burial of the human remains of the fallen, and the construction of dignified memorials in a liberated Slovakia. Such staff units were in contact with representatives of the cities and towns in the region. This led to the creation of the Na Bôriku Military Cemetery in Žilina, and subsequently the Memorial Cemetery to Fallen Partisans and Soldiers of the Uprising Army in Priekopa. These events represent the tragic wartime basis for the memorial activities of both known and unknown Soviet war architects. The first research into the naming of these individuals was completed in the mid-1960s.

In the case of noteworthy and less common neo-classical solutions, we currently know the name of the architect Volodkin in the case of Liptovský Mikuláš, and architect Lieutenant Muchin noted in the case of Dolný Kubín; the typology of the memorial works in Orava and Kysuce would indicate that Muchin's authorship was also involved in Námestovo, Tvrdosín and Skalité. We have the Liptovský Mikuláš branch of the State Archive in Bytča to thank for the latest discovery. Materials from the District Branch of the National Committee in Liptovský Mikuláš revealed that the Red Army Monument was unveiled on 14 October 1945 and is the work of Captain Nikolai Vladimirovich Volodokin, who died in a car accident on 31 August 1945.

The Memorial Cemetery in Priekopa also has a well-known author, architect J. Křelin, while, much the same as in Žilina, this site also required efforts from 1951 to 1953 to concentrate and rebury the bodies of the fallen, and to resolve the graves and symbols as well as the identification and markings involved in the architectural design of the graves from an

artistic perspective. Of exceptional value is the symbolic cemetery in Zuberec, in the Orava region, which was created shortly after the liberation, as well as other memorial designs in artistically symbolic cemeteries in Sklabiňa and Turček among others. Turiec in particular has more local and unique expressions of reference to the executed and fallen, in particular in connection with the 48 martyrs on Bukovina and, in the case of young artist Janko Novák, local partisans Karvaš and Bláhovec among others.

In terms of sculptural memorial works, this area was the domain of authors such as Fraňo Štefunko (Memorial– relief depicting the legend of work and war, and the statue of the Guard with reference to the Uprising – Priekopa, also the memorial in Mošovce, memorial plaque in Sklabiňa, etc.), Rudolf Pribiš (a native of Rajec), Ľudmila Cveňgrošová (reliefs and statues for 'If All the Women of the World' – created for individual phases of the memorial in Stráňavy – Polom), as well as Stanislav Bíroš (Kysuce-Orava), Alfonz Groma and Miroslav Ksandr (Liptov) and Anton Čutek (Korytnica). The symbol of Strečno is of particular importance in this rebellious heart, core and region. A memorial here was erected on Zvonica Peak in the 1950s. At this site in 1956, sculptor Ladislav Snopek and architect Ladislav Beisetzer culminated the first phase of their search for a synthesis between sculpture and architecture, as well as the symbols and shape of the memorial pylon, and in particular through the incorporation of this work into the environment.

Háj-Nicovô, near Liptovský Mikuláš, was also connected to these attempts. The work is that of a memorial complex and cemetery, and it was there that architects L. Bauer and A. Búzik created a pious memorial to the 1,386 fallen partisans and soldiers of the Uprising's Army and the 1st Czechoslovak Army Corps. The same can be said in the case of those who fell in the battle for the partisan stronghold of Ostrô. By 1974, architects in Slovakia had also decided to construct a major memorial at this site. Unfortunately, these plans were never realized. It could and should be one of a new generation of dominant memorials. Sadly there is no shortage of war burial mounds in this area. The memorial complex and cemetery on Háj-Nicovô peak was completed in 1961. The unique and exceptional design treasures here are based on the sculpted relief work on the ornamental pylon and the symbolic statues named Oath and Liberation by M. Ksandr and A. Groma, which are located on the first level at the entrance to the memorial site.

The area around Žilina and Rajec is the domain of national artist Rudolf Pribiš. At the beginning of the 1960s, along with architect Martin Kusý Sr., he conceived the Memorial of the Slovak National Uprising in Kunerád. These are truly supreme works of the Slovak artistic tradition with a symbolic female

representation of freedom spreading her flag. L. Snopek and L. Beisetzner once again used the heroic motif of „raising“ weapons in the case of the Memorial to the Slovak National Uprising in Martin (granite and bronze, 1969) in building upon the undisputed memorial successes and treasures of Kunerád, as well as precious memorials in urban environments by the same authors, including the Liberation Memorial in Dolný Kubín from 1965. This mature and stirring memorial work is today displayed for its historical impact at the entrance to the army barracks in Martin. Subsequent steps in development are connected to the work of Ladislav Berák, and specifically in his monumental relief work completed for the centre of Žilina. It is a deeply emotion-evoking work that likewise fulfils its role as a solemn tribute and deepens the feeling of reflection.

A number of other exceptionally important aspects of the intertwining of art and history are also worthy of being highlighted. 1950 saw the unveiling of one of the first urban Memorials to the Soviet Army and the Heroes of the Slovak National Uprising in Ružomberok, completed by F. Gibala and architects J. Švidroň and J. Sládek. Another artistically precious work is the Ján Šverma Stone dating to 1961 by Snopek and Beisetzner.

By this time both Slovak memorial and monument creations began to reach for the stars. It's also worth noting the new geographical location of memorials and monuments. The Memorial to Ján Ušiak and the 1st Partisan Brigade „Ján Žižka“ from the 1970s is located between the Czech and Slovak Republics. It ultimately became a new Czech gift, as the author of the sculpture is national artist Josef Malejovský. He is also the author of relief works and the doors of the memorial auditorium at Vítková in Prague.

Just as in Spiš with Ján Nálepka, admiration for the hero becomes more prevalent in authors including Jozef Gabčík (Poluvsie, Žilina); while the same concept is also the focus of Štefan Pelikán (author of an earlier memorial in Lietavská Lúčka among others) and national artist Ján Kulich in his portrait work.

Žiarska dolina in Liptov is the site of the Memorial to the Uprising and Liberation Battles of the Red Army and Czechoslovak Units from 1972 by Groma and Svetlík, which features sculpted relief works considered unorthodox for their design and the time in which constructed. In other valleys in the Liptov region, specifically Ľupčianska dolina and the area of Železnô, we can find parallels between the expressions of Slovak and American military history and fate.

The vast set of rare and precious works and noteworthy creative initiatives deserve more detailed and attractive interpretation, and incorporation into the secondary school and university educational system. This truly is a matter of local history and knowledge, as well as sparking a passion for exploring broader national and international impacts. This revitalization of international contacts in the recent past led to the completion of a collection on the topic, and the issue of memorials and monuments to World War II. The collection concerns the memorials and cemeteries that had disappeared or barely remained, and monuments to the former Jewish community in Slovakia. New memorials have appeared in many sites across north-east Slovakia, accompanied by a sense that remembers the scope of the tragedy and consequences of the tyranny of Nazism, which decimated the status quo and future development of Slovakia's inhabitants.

La période importante en termes de politique nationale et exceptionnellement grave du point de vue humain de la Seconde Guerre

Mondiale est devenue l'objet sérieux de nombreuses activités commémoratives, dont la dimension morale permanente et très politique est exprimée dans l'art principalement sous la forme de monuments et de mémoriaux, à la fois sculpturaux et architecturaux. En termes d'évolution, on peut distinguer plusieurs stades évidents, alors que la typologie des monuments dépendait tout à fait logiquement du besoin de recueillir avec piété les dépouilles des morts, mais également du besoin d'exprimer des idéaux : de souligner l'héritage des combattants morts pour la liberté et contre le fascisme.

Dans la période juste après la libération des villes et de la Slovaquie du nord-ouest, quelques initiatives spécifiques de construction et d'architecture menées par les états-majors de l'Armée Rouge ont été réalisées. Ils cherchaient avec les représentants des villes et des villages une solution à la question de l'inhumation des dépouilles des morts, et pensaient également à la construction de mémoriaux dignes de la Slovaquie libérée. C'est ainsi qu'ont vu le jour le Cimetière Militaire à Bôrik à Žilina, suivi plus tard par le Mémorial – cimetière des partisans et des soldats de l'armée insurgée morts situé à Priekopa. Ces derniers ont servi de base tragique aux activités créatrices commémoratives d'architectes de guerre soviétiques connus, encore que trop peu reconnus jusqu'à présent. Les premiers résultats de la recherche des noms de ces personnalités furent connus au milieu des années 1960.

Dans le cas d'œuvres néoclassiques remarquables et rares, nous connaissons à présent le nom de l'architecte Volodkin à Liptovský Mikuláš et l'architecte-lieutenant Muchin mentionné dans le cas de Dolný Kubín, alors que la typologie des mémoriaux dans les régions d'Orava et de Kysuce semble suggérer que Muchin soit probablement l'artiste dans les cas de Námestovo, Tvrdosín et Skalité. Nous sommes reconnaissants aux collections des Archives d'Etat à Bytča – filiale de Liptovský Mikuláš – pour ces nouvelles découvertes. Dans les collections du Comité National du district de Liptovský Mikuláš, nous apprenons que le Mémorial de l'Armée Rouge a été dévoilé le 14 octobre 1945 et est l'œuvre du capitaine Nikolaj Vladimirovitch Volodkine, mort dans un accident de voiture le 31 août 1945.

Le Mémorial-cimetière à Priekopa a son propre artiste de renom : l'architecte J. Křelin, et comme à Žilina, entre 1951 et 1953 il a fallu regrouper et inhumer de nouveau les corps des défunts et du point de vue artistique trouver un type de tombe et de symbole, et également en assurer l'identification et le marquage:

l'architecture des tombeaux. Le cimetière symbolique d'Orava à Zuberec fondé juste après la libération est également d'une valeur exceptionnelle, tout comme d'autres mémoriaux de cimetières symboliques – à Sklabiňa et à Turček etc. Dans la région de Turiec en particulier, on trouve d'autres expressions de l'héritage des exécutés et des morts au combat, notamment en ce qui concerne les 48 martyrs de Bukoviny, dans le cas du jeune artiste Janko Novák, les partisans exécutés dans les environs : Karvaš et Bláhovec etc.

Dans le domaine des mémoriaux sculptés, il s'agit du domaine d'artistes tels que Fraňo Štefunko (Mémorial-relief « La légende du travail et du combat » et la statue « Gardien de l'héritage de l'Insurrection » à Priekopa, ensuite le monument aux morts à Mošovce, les plaques commémoratives à Sklabiňa etc.), Rudolf Pribiš (né à Rajec !), Ľudmila Cvengrošová (reliefs et sculptures « Si toutes les femmes du monde » – créés pour différentes étapes dans le cas du monument aux morts à Stráňavy – Polom), ainsi que Stanislav Bíroš (Kysuce-Orava), Alfonz Groma et Miroslav Ksandr (Liptov) et Anton Čutek (Korytnica). Le symbole de Strečno étant au cœur de la région insurgée est d'une importance toute particulière. Le monument aux morts a été construit ici sur le sommet de Zvonica au milieu des années 1950. En 1956, le sculpteur Ladislav Snopek et l'architecte Ladislav Beisetzer ont accompli la première étape de leur recherche d'une synthèse entre la sculpture et l'architecture, ainsi que la recherche de symboles pour la forme de ce mémorial (un pylône) et surtout l'intégration de ce type d'œuvre dans un environnement naturel.

Háj-Nicovô Nicovô près de Liptovský Mikuláš est une continuation de ces efforts et aspirations ; il s'agit d'un cimetière en tant qu'ensemble de commémoration, un lieu où les architectes L. Bauer et A. Búzik ont créé un lieu de recueillement pour 1 386 partisans et soldats morts – de l'armée d'insurrection et du 1er corps d'armée tchécoslovaque en URSS. Il en va de même dans le cas de ceux qui sont morts dans les combats pour la forteresse partisane de Ostrô. En 1974 déjà, les architectes de la Slovaquie cherchaient à construire un mémorial plus important sur ce lieu de mémoire. Malheureusement, cela n'a pas été réalisé à ce jour. Il pourrait, et devrait, être un des nouveaux monuments aux morts dominants. On y trouve cependant un monument aux combats. L'ensemble de commémoration du cimetière sur le sommet de Háj-Nicovô a été terminé en 1961 et sa valeur artistique particulière et exceptionnelle repose dans sa finition sculpturale : dans les reliefs du pylône ornemental et, surtout, dans les sculptures symboliques du Serment et de la Libération par M. Ksandr et A. Groma situées au premier plan dans la partie d'accès au mémorial.

Le domaine privilégié de l'artiste national Rudolf Pribiš est la région de Žilina et de Rajec. Au début des années 1960, il a conçu avec l'architecte Martin Kusý sénior le Mémorial de l'Insurrection Nationale Slovaque à Kunerád. Il s'agit réellement d'une œuvre majeure de la tradition artistique slovaque : il traite du symbole de la femme-liberté, qui agite ici son drapeau. Dans leurs motifs héroïsant de l'arme « brandie en l'air » du Mémorial de l'Insurrection Nationale Slovaque à Martin (granit – bronze 1969), L. Snopek et L. Beisetzer renouent avec le succès évident et les valeurs du mémorial de Kunerád ainsi qu'avec leur mémorial inhabituel dans l'environnement urbain – le Mémorial de la Libération à Dolný Kubín – datant de 1965. Ce mémorial suprême et ravissant est aujourd'hui exposé en tant qu'objet de protocole historique à l'entrée de la caserne militaire de Martin. D'autres étapes de l'évolution sont liées à l'œuvre de Ladislav Berák, concrètement avec la monumentalité du relief conçu pour le centre-ville de Žilina. Il s'agit d'une œuvre pleine de pathos qui mérite également son coin de recueillement et une réflexion profonde sur les sentiments.

Il nous appartient de toucher également à quelques contextes artistiques et historiques d'une importance exceptionnelle. En 1950, une des premières œuvres urbaines a été inaugurée : le Mémorial de l'Armée Soviétique et des héros de l'Insurrection Nationale Slovaque à Ružomberok par F. Gibala et les architectes J. Švidroň et J. Sládek. La deuxième œuvre exceptionnelle du point de vue artistique est la Pierre de Ján Šverma de 1961 par les artistes Snopek-Beisetzer.

A cette période déjà, le travail artistique slovaque des monuments et des mémoriaux atteignait son apogée. Il serait temps de compléter une nouvelle géographie des monuments et des mémoriaux. Entre la République Tchèque et la République Slovaque se situe le monument de Ján Ušiak et de la 1ère brigade partisane Ján Žižka datant des années 1970. Celui-ci est effectivement devenu un nouveau cadeau tchèque, puisque l'artiste de la partie sculptée est l'artiste national Josef Malejovský.

Ce dernier est, entre autres, l'auteur des reliefs et des portes de la salle des cérémonies à Vítkov à Prague.

Tout comme dans le cas de Ján Nálepka dans la région de Spiš, on commence ici aussi à honorer les héros comme Jozef Gabčík (Poluvsie, Žilina) : Štefan Pelikán (entre autres, artiste du mémorial plus ancien situé à Lietavská Lúčka) se consacre à ces sujets, ainsi que l'artiste Ján Kulich dans ses portraits.

Dans le style d'une œuvre sculpturale en relief, le Mémorial des Combats d'Insurrection et de Libération de l'Armée Soviétique et des Troupes Tchécoslovaques a vu le jour en 1972 dans la région de Liptov, à Žiarská dolina, une œuvre inhabituelle pour son époque créée par les artistes Groma et Svetlík. Dans le cas des vallées de Liptov – la vallée de Lupča et Železnô –, nous devons cependant rappeler qu'il nous reste toujours à exprimer notre dette envers l'histoire et les destins des insurgés slovaque-américains.

Ce vaste ensemble d'œuvres rares et précieuses et d'initiatives remarquables de la part des artistes exige des interprétations plus détaillées et attirantes, ainsi qu'un système permettant l'éducation des étudiants de l'enseignement secondaire et universitaire. Il s'agit véritablement de l'histoire de sa patrie, affaire de connaissances et de passion, avec une portée plus large, nationale et internationale.

C'est justement cette relance de contacts internationaux qui a mené ces derniers temps à l'achèvement du traitement du sujet et de la question des monuments et des mémoriaux de la Seconde Guerre Mondiale. Il s'agit de monuments, de cimetières disparus et incomplets et de mémoriaux de l'ancienne communauté de nos concitoyens juifs de Slovaquie. Dans plusieurs lieux de la Slovaquie du nord-est sont apparus des mémoriaux de l'Holocauste, ainsi qu'un sentiment qui rappelle l'étendue de la tragédie et les conséquences de la tyrannie monstrueuse du nazisme qui a décimé l'état et le développement de la population de la Slovaquie.

Обладающая национально-политическим значением, чрезвычайно важная с исторической и человеческой точки зрения проблематика периода

Второй мировой войны стала серьезным предметом различных памятных мероприятий, постоянный и действительно политический моральный масштаб которых разъясняет в изобразительном искусстве прежде всего создание памятников и мемориалов – скульптурное, но также и архитектурное искусство. Здесь можно выделить несколько очевидных слоев, причем типология реализации памятников более чем логически вытекала из решения задач благоговейного сохранения останков погибших, а с точки зрения идеалов – это выражение завета павших бойцов за свободу и против фашизма. Уже вскоре после освобождения городов и северо-западной Словакии возникло несколько конкретных строительно-архитектурных инициатив штабных формирований Красной армии, которые в контакте с представителями городов и деревень решали вопрос захоронения останков павших, а попутно также строения достойных памятников освобожденной Словакии. Так появилось Воинское кладбище на Борику в Жилине, а позднее – мемориал-кладбище павшим партизанам и солдатам повстанческой армии в Прекопе. Это было трагическое воинское основание мемориальной творческой деятельности знаменитых и недостаточно известных советских военных архитекторов. Первые результаты исследования имен этих людей были известны уже в середине 60-х гг. XX в.

Среди достойных внимания редких неоклассицистических решений мы знаем сейчас имена архитектора Володкина в Липтовском Микулаше и архитектора-лейтенанта Мухина, связываемого с Дольни Кубином, причем типология памятников на Ораве и Кисуце предполагает авторство Мухина также в Наместово, Тврдошине и Скалите. За последние данные благодарим фонды Государственного архива в Битче – филиал Липтовски Микулаш. Из фондов ONV в Липтовском Микулаше мы узнали, что памятник Красной армии был открыт 14 октября 1945 года и что это работа кап. Николая Владимировича Володкина, погибшего в автомобильной аварии 31 августа 1945 года. Автор мемориала-кладбища в Прекопе – известный архитектор Я. Кржелина, причем, как и в Жилине, здесь в 1951–53 гг. потребовалось сконцентрировать и перезахоронить тела павших и определить с точки зрения искусства тип могил и символики, а также идентификацию и обозначения – архитектурный дизайн надгробий. Чрезвычайной ценностью обладает и символическое кладбище на Ораве в Зуберце, возникшее после освобождения, как и другие мемориальные решения художественных

символических кладбищ

– в Склабине, Турчеке и т. д. Главным образом в Турце возникали и другие, местные и личные выражения завета казненных и павших – прежде всего они связаны с 48 мучениками на Буковине, молодым художником Янко Новаком, казненными здесь партизанами, Карвашем и Благовцем и т. д.

В монументальном скульптурном искусстве речь идет о территории или, скорее, области таких авторов, как Франё Штефунко (мемориал – рельеф «Легенда», посвященный работе и битве, статуя Стража завета Восстания – Прекопа, другой памятник в Мошковце, мемориальная доска в Склабине и т. д.), Рудольф Прибиш (уроженец Райца!), Людмила Цвенгрошова (рельефы и скульптурная группа «Если бы женщины всей земли», созданные как отдельные элементы памятника в Страшнавe – Полом), а также Станислав Бирош (Кисуце-Орава), Альфонс Грома и Мирослав Ксандр (Липтов) и Антон Чутек (Корытница). Особое значение в повстанческом сердце, центре и регионе несет символ Стречно. Памятник возник здесь на горе Звонице в середине 50-х гг. Скульптор Ладислав Снопек и архитектор Ладислав Бейсетцер в 1956 г. завершили здесь свой первый этап поиска синтеза скульптуры и архитектуры, а также таких символов, как форма мемориального объекта (пилона), и особенно включения подобной работы в естественную среду.

За этими стремлениями и усилиями последовало Гай-Ницово близ Липтовского Микулаша. Это мемориальный комплекс кладбища, где архитекторы Л. Бауер и А. Бузик создали памятное место для 1386 павших партизан и солдат – повстанческой армии и 1-го Чехословацкого армейского корпуса в СССР. То же произошло с павшими в боях за партизанскую крепость Остро. Еще в 1974 г. словацкие архитекторы замыслили поставить на этом памятном месте важнейший мемориал. Увы, этого до сих пор не произошло. Он мог и должен был стать одной из новых доминант среди памятников. Однако здесь и так достаточно военных могил. Мемориальный комплекс кладбища на горе Гай-Ницово был завершен только в 1961 году, и его особая, художественная ценность заключается в скульптурном завершении – на рельефах орнаментального пилона, – но прежде всего в символических скульптурных группах «Присяга» и «Освобождение» М. Ксандра и А. Громы, расположенных на переднем плане, в нижней части памятника.

Область национального художника Рудольфа Прибиша – район Жилины и Райца. В начале 60-х гг. вместе с архитектором Мартином Кусы был задуман памятник Словацкому национальному восстанию в Кунераде. Это действительно вершина

словацких изобразительных традиций – в нем решена символика женщины-свободы, знамя которой вьется над этим краем. Бесспорно удачное создание объекта и достопримечательности Кунерада, а также редкого памятника в городской среде памятника освобождению в Дольни Кубине в 1965 г. этих авторов – Л. Снопек и Л. Бейсетцера – продолжилось созданием памятника, национальному восстанию в Мартине (гранит-бронза, 1969 г.), геройские мотивы поднятого оружия вновь в городской среде. Эта вершинная и революционная мемориальная работа сегодня выставлена как историческое протокольное явление в помещениях военных казарм Мартина. Следующие шаги развития связаны с творчеством Ладислава Берака, конкретно с монументальным рельефом для центра Жилины. Речь идет о пронизанной пафосом работе, которая одинаково заслуживает благоговейного покая и глубокого эмоционального отражения.

Стоит отдельно коснуться также некоторых чрезвычайно важных связей творчества и истории. В 1950 г. одним из первых городских решений открыли мемориал Советской армии и героям Словацкого национального восстания в Ружомбероке, авторами которого являются Ф. Гибалу и архитекторы Я. Швидронь и Я. Сладки. Другим обладающим художественной ценностью творением является камень Яна Швермы 1961 г., его авторы – Снопек и Бейсетцер.

Уже в этот период словацкое искусство создания памятников и мемориалов достигло небывалых высот. Стоит рассказать также о новой географии памятников и мемориалов. На границе Чешской и Словацкой Республик находится памятник Яну Ушаку и 1-й партизанской бригаде Яна Жижки 70-х гг. XX в. По сути, это подарок Чехии, поскольку автором скульптурной части является национальный художник Йозеф Малейовски. Помимо прочего, он является автором рельефов и двери

церемониального зала на Виткове в Праге. Так же, как на Спише Яна Налепку, здесь начали почитать как героя Йозефа Габчика (Полувсье, Жилина), повод для этого дал Штефан Пеликан (среди прочего, автор более позднего мемориала в Летавской Лучке), а в рамках портретного творчества также национальный художник Ян Кулих.

На базе скульптурного рельефного творчества 1972 году в Липтове, в Жарской долине возник нетрадиционный для тех времен и принятых форм мемориал в честь повстанческих и освободительных боев Советской армии и чехословацких отрядов – работа авторов Грома и Светлика. Что касается липтовских долин, конкретно Лупчианской долины и области Железно, следует вспомнить о нашем долге в отображении словацко-американской повстанческой истории и судьбы. Обширное собрание редких и ценных работ и достойных внимания авторских инициатив требует более детальной, привлекательной интерпретации и систематики в образовательной программе средних и высших учебных заведений. На самом деле речь идет о краеведении, о знаниях и вдохновении – о более широком, национальном и международном достижении.

Обновление международных и межгосударственных контактов в недавнем прошлом привело к расширению охвата темы и проблематики памятников и мемориалов Второй мировой войны. Речь идет о памятниках, отсутствующих кладбищах и кладбищах, подлежащих реставрации, мемориалах бывшей еврейской общины сограждан Словакии. Во многих местах северо-востока Словакии не только стало больше памятников холокосту, но и усилились эмоции при напоминании о масштабе трагедии и результатах гнусной тирании нацизма, которая уничтожила состояние и развитие словацкого населения.

OBRAZOVÁ ★ DOKUMENTÁCIA ★

VISUAL DOCUMENTATION

DOCUMENTATION VISUELLE

ВИЗУАЛЬНОЙ ДОКУМЕНТАЦИИ

POMNÍK PADLÝCH VOJÁKOV SOVIETSKEJ ARMÁDY, LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

Monument to Fallen Soldiers of the Red Army, Liptovský Mikuláš
Monument aux soldats morts de l'Armée soviétique, Liptovský Mikuláš
Памятник павшим воинам Советской армии, Липтовский Микулаш

01

Pomník je vybudovaný podľa projektu kpt. Volodkina v roku 1945. Na upravenom plateau dvojstupňový podstavec, s piliermi v rohoch, so svetidlami. Na sokli pylón s pilastrami ukončený hviezdou. V strede kovový znak niekdajšieho Sovietskeho zväzu. V spodnej časti nápis a kovové symboly – samopal a ratoľ.

This monument was constructed on the basis of a project by Captain Volodkin in 1945. The modified plateau holds a two-level pedestal with pillars at the corners and with lighting. Pylon with pilasters on the pedestal is topped with a star. Metal symbol of the former Soviet Union in the centre. The bottom section includes the text and metal symbols of a machine gun and a twig.

Le monument fut construit selon les plans du capitaine Volodkine en 1945. Il est composé d'une base à deux niveaux sur un plateau, avec des piliers sur les côtés et des lampes. Sur le socle, il y a un pylône avec des pilastres terminés par une étoile. Au centre, il y a le symbole en métal de l'ancienne Union soviétique et, en bas, une inscription et des symboles en métal : une mitrailleuse et un rameau.

Памятник построен по проекту кап. Володкина в 1945 г. На обработанной площадке стоит двухуровневый постамент с опорами по углам, где установлены светильники. Также на постаменте находится увенчанный звездой пилон с пилястрами. Посередине металлический герб бывшего Советского союза. В нижней части надпись и металлические символы – автомат и ветвь.

POMNÍK PADLÝCH V 1. A 2. SVETOVEJ VOJNE, LIPTOVSKÝ HRÁDOK

Memorial to Fallen Soldiers in World War I and II, Liptovský Hrádok
Monument aux morts de la Première et de la Seconde Guerre mondiale, Liptovský Hrádok
Памятник павшим в Первой и Второй мировой войне, Липтовский Градок

Autori: Ladislav Polák, vápenec - pieskovec, 1944
Vojtech Löffler, 1962

Authors: Ladislav Polák, limestone-sandstone, 1944
Vojtech Löffler, 1962

Auteurs: Ladislav Polák, calcite-grès, 1944
Vojtech Löffler, 1962

Автори: Ладислав Полак, известняк-песчаник, 1944 г.
Войтех Лефлер, 1962 г.

PAMÄTNÍK PADLÝM ÚČASTNÍKOM SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA A V OBDOBÍ 2. SVETOVEJ VOJNY, HYBE

Monument to the Fallen in the Slovak National Uprising and in World War II, Hybe
 Mémorial aux participants morts dans l'Insurrection nationale slovaque et de la Seconde Guerre mondiale, Hybe
 Мемориал в честь павших участников Словацкого национального восстания и в период Второй мировой войны, Гибе

03

Autor: Ján Svetlík, kameň - mramor - bronz, 1948

Author: Ján Svetlík, stone-marble-bronze, 1948

Auteur : Ján Svetlík, pierre-marbre-bronze, 1948

Автор: Ян Светлик, камень-мрамор-бронза, 1948 г.

PAMÄTNÍK HRDINOM PADLÝM V SLOVENSKOM NÁRODNOM POVSTANÍ, VÝCHODNÁ

Memorial to the Fallen Heroes of the Slovak National Uprising, Východná
 Mémorial aux héros morts dans l'Insurrection nationale slovaque, Východná
 Мемориал героям, павшим в Словацком национальном восстании, Выходна

04

Autor: Artúr Slatinský, travertín, začiatok 50-tych rokov 20. storočia

Author: Artúr Slatinský, travertine, early 1950s

Auteur : Artúr Slatinský, travertin, début des années 1950

Автор: Артур Слатински, травертин, начало 50-х годов XX века

PAMÄTNÍKA CINTORÍN VOJAKOV 1. ČESKOSLOVENSKÉHO ARMÁDNEHO ZBORU V ZSSR, HÁJ NICOVÔ PRI LIPTOVSKOM MIKULÁŠI

Memorial and cemetery to soldiers in the 1st Czechoslovak Army Corps in the USSR, Háj Nicovô near Liptovský Mikuláš

Mémorial et cimetière des soldats de 1ère brigade de l'armée tchécoslovaque en URSS, de Háj Nicovô près de Liptovský Mikuláš

Мемориал и кладбище солдат 1-го Чехословацкого армейского корпуса в СССР, Гай Ницово близ Липтовского Микулаша

05

Autori: Ladislav Bauer, Aladár Búzik, Miroslav Ksandr, Alfonz Groma, travertín - kameň - bronz, 1959-1961.

Authors: Ladislav Bauer, Aladár Búzik, Miroslav Ksandr, Alfonz Groma, travertine-stone-bronze, 1959-1961.

Auteurs : Ladislav Bauer, Aladár Búzik, Miroslav Ksandr, Alfonz Groma, travertin-pierre-bronze, 1959-1961.

Авторы: Ладислав Бауер, Аладар Бузик, Мирослав Ксандр, Альфонс Грома, травертин-камень-бронза, 1959-1961г.

PAMÄTNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, PRIBYLINA

Memorial to the Slovak National Uprising, Pribylina
Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque, Pribylina
Мемориал в честь Словацкого национального восстания, Прибылина

06

Autor: Dušan Kuzma, 1964.

Author: Dušan Kuzma, 1964.

Auteur : Dušan Kuzma, 1964.

Автор: Душан Кузма, 1964 г.

PAMÄTNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, KORYTNICA

Memorial to the Slovak National Uprising, Korytnica
Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque, Korytnica
Мемориал в честь Словацкого национального восстания, Корытница

Autor: Anton Čutek, betón - bronz, 1964.

Author: Anton Čutek, concrete-bronze, 1964.

Auteur : Anton Čutek, béton-bronze, 1964.

Автор: Антон Чутек, бетон-бронза, 1964 г.

PAMÄTNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, PLOŠTÍN (LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ)

Memorial to the Slovak National Uprising , Ploštín (Liptovský Mikuláš)
Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque, Ploštín (Liptovský Mikuláš)
Мемориал в честь Словацкого национального восстания. Плоштин (Липтовский Микулаш)

Autori: Pavol Petráš a Miloš Dzúr, 1974.

Authors: Pavol Petráš and Miloš Dzúr, 1974.

Auteurs : Pavol Petráš et Miloš Dzúr, 1974.

Авторы: Павол Петраш и Милош Дзур, 1974 г.

PAMÄTNÍK BOJOV POVSTALECKÉHO DELOSTRELECTVA, MALUŽINÁ

Memorial to the Uprising Artillery Battles, Malužiná
Mémorial aux combats de l'artillerie de l'insurrection, Malužiná
Мемориал, посвященный боям повстанческой артиллерии, Малужина

MOHYLA, POMNÍK PADLÝCH A HRDINOV SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, PARTIZÁNSKA ĽUPČA

Burial mound, memorial to the fallen and heroes of the Slovak National Uprising, Partizánska Ľupča
Monument, mémorial aux participants morts et aux héros de l'Insurrection nationale slovaque, Partizánska Ľupča
Могила, памятник павшим и героям Словацкого национального восстания, Партизанска Люпча

10

POMNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, LIPTOVSKÁ LÚŽNA

Monument to the Slovak National Uprising, Liptovská Lúžna
Monument à l'Insurrection nationale slovaque, Liptovská Lúžna
Памятник Словацкому национальному восстанию, Липтовска Лужна

11

Autori: Ľudmila Cvengrošová a Ján Svetlík, betón - bronz,
1975 – vrch Kečka pod Prašivou.

Authors: Ľudmila Cvengrošová and Ján Svetlík, concrete-bronze,
1975 – Kečka Peak below Prašivá.

Auteurs : Ľudmila Cvengrošová et Ján Svetlík, béton-bronze, 1975 –
sommet de Kečka sous Prašivou.

Авторы: Людмила Цвенгрошова, Ян Светлик, бетон-бронза,
1975 г. – гора Кечка у Прашивы.

POMNÍK POVSTALECKÝCH A OSLOBODZOVACÍCH BOJOV SOVIETSKEJ ARMÁDY A ČESKOSLOVENSKÝCH JEDNOTIEK V ŽIARSKEJ DOLINE

Monument to Uprising and Liberation Battles of the Red Army and Czechoslovak Units in the Žiarska Valley
Monument à des combats d'insurrection et de libération de l'Armée soviétique et des Unités tchécoslovaques à Žiarska dolina
Памятник в честь повстанческих и освободительных боев Советской армии и Чехословацких отрядов в Жарской долине

Pomník padlým československým a sovietskym vojakom a partizánom.

Autori: Alfonz Groma a Ján Svetlík, žula - betón, 1972.

Monument to Fallen Czechoslovak and Red Army Soldiers and Partisans

Authors: Alfonz Groma and Ján Svetlík, granite-concrete, 1972.

Monument aux soldats et aux partisans tchécoslovaques et soviétiques morts

Auteurs : Alfonz Groma et Ján Svetlík, granit-béton, 1972.

памятник павшим чехословацким и советским солдатам и партизанам

Авторы: Альфонс Грома, Ян Светлик, гранит-бетон, 1972 г.

PAMÄTNÁ TABUĽA PADLÝM V SLOVENSKOM NÁRODNOM POVSTANÍ A OBETIAM 2. SVETOVEJ VOJNY, SMREČANY

Memorial plaque to the fallen fighters in the Slovak National Uprising and victims of World War II, Smrečany
 Plaque commémorative aux morts de l'Insurrection nationale slovaque et aux victimes de la Seconde Guerre mondiale, Smrečany
 Мемориальная плита павшим в Словацком национальном восстании и жертвам Второй мировой войны, Смречаны

13

PAMÄTNÍK OSLOBODZOVACÍCH BOJOV, RUŽOMBEROK – BIELY POTOK

Memorial to Liberation Battles , Ružomberok – Biely potok
 Mémorial aux combats de la libération, Ružomberok – Biely potok
 Мемориал в честь освободительных боев, Ружомберок – Белы поток

14

Bronzová nápisová tabuľa.

Inscribed bronze plaque.

Plaque d'inscription en bronze.

Бронзовая плита с надписями.

PAMÄTNÍK SOVIETSKEJ ARMÁDE A HRDINOM SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, RUŽOMBEROK

Memorial to the Soviet Army and Heroes of the Slovak National Uprising, Ružomberok
 Mémorial à l'Armée soviétique et aux Héros de l'Insurrection nationale slovaque, Ružomberok
 Мемориал Советской армии и героям Словацкого национального восстания, Ружомберок

Autori: Fraňo Gibala, Jozef Švidroň, J. Sládek, travertín - mramor - pieskovec, 1950.

Authors: Fraňo Gibala, Jozef Švidroň, J. Sládek, travertine-marble-sandstone, 1950.

Auteurs: Fraňo Gibala, Jozef Švidroň, J. Sládek, travertin-marbre-grès, 1950.

Авторы: Франё Гибала, Йозеф Швидронь, Я. Сладек, травертин-мрамор-песчаник, 1950 г.

LAPIDÁRIUM – ŽIDOVSKÝ CINTORÍN, LIPTOVSKÝ HRÁDOK

Lapidarium – Jewish Cemetery, Liptovský Hrádok
Exposition lapidaire – Cimetière juif, Liptovský Hrádok
Лapidарий – еврейское кладбище, Липтовский Градoк

16

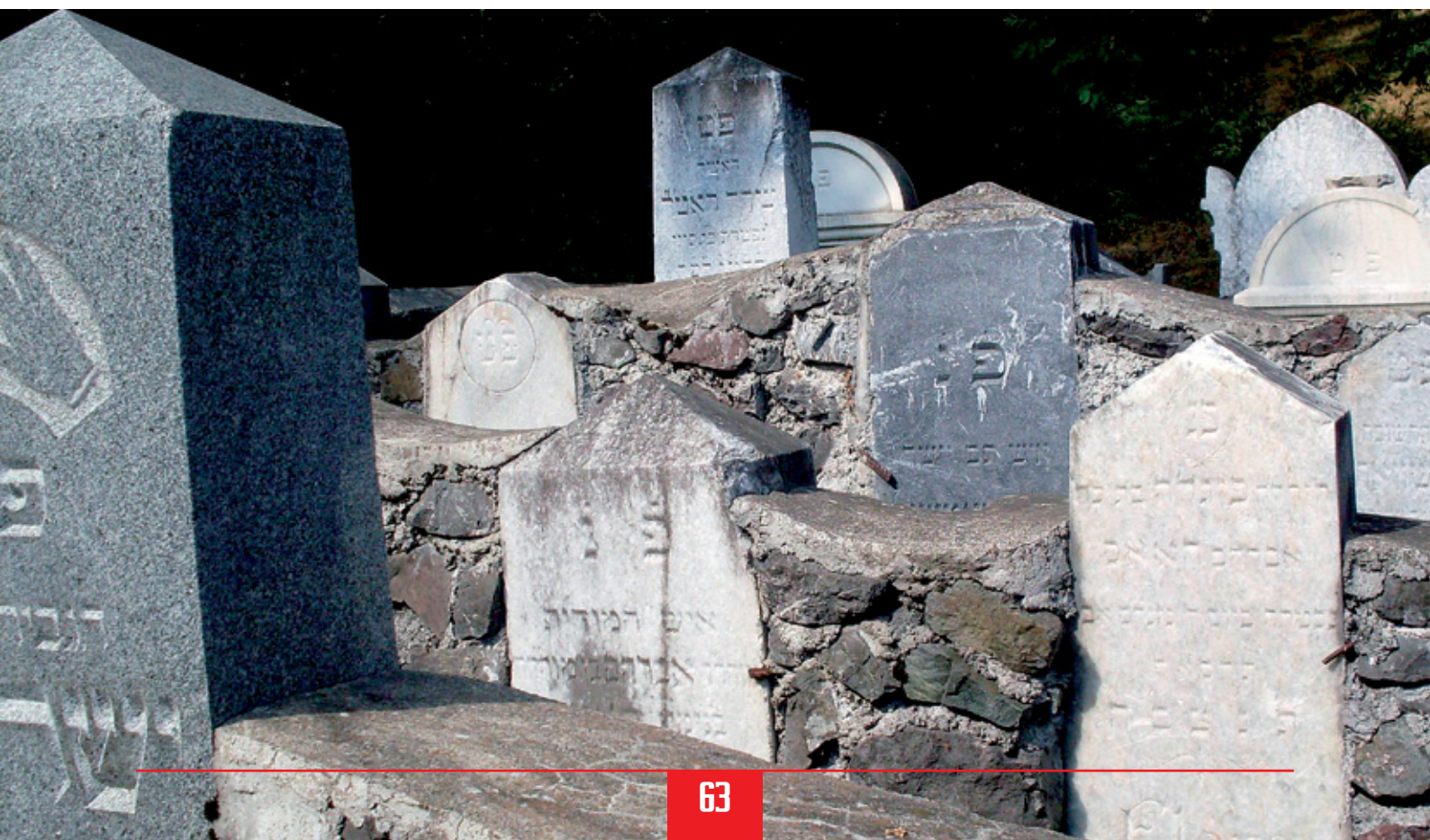

 Pamätník židovského cintorína vybudovaný mladými kresťanmi a židmi v rokoch 1995 – 1998. Ide zároveň o lapidárium, ktoré zachraňuje a zdôrazňuje formou expozičného celku výtvarné kvality kamenných náhrobkov. Pamätná tabuľa na cintoríne informuje o iniciatíve Mosty – Gesharim – Bridges.

 The memorial in the Jewish cemetery constructed by Christian and Jewish youths from 1995 - 1998. The memorial is also a lapidarium used to protect and emphasize the form of exposition unit by using the artistic quality of the gravestones. The memorial plaque at the cemetery gives information about the Mosty – Gesharim – Bridges initiative.

 Un mémorial du cimetière juif construit par des jeunes chrétiens et des juifs entre 1995 et 1998. Il s'agit également d'une exposition lapidaire qui protège et met en valeur les qualités artistiques des pierres tombales. La plaque commémorative au cimetière donne des informations sur l'initiative « Mosty – Gesharim – Bridges ».

 Мемориал еврейского кладбища выстроен молодыми христианами и евреями в 1995–1998 гг. Это также лапидарий, где хранятся и выделены в экспозиционный комплекс превосходно сохранившиеся каменные надгробья. Памятная доска на кладбище информирует об инициативе Mosty – Gesharim – Bridges.

POMNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, MARTIN

Monument to the Slovak National Uprising, Martin
Monument à l'Insurrection nationale slovaque, Martin
Памятник Словацкому национальному восстанию, Мартин

17

Autori: Ladislav Snopek a Ladislav Beisetzer, žula - bronz, 1969.

Authors: Ladislav Snopek and Ladislav Beisetzer, granite-bronze, 1969.

Auteurs: Ladislav Snopek et Ladislav Beisetzer, granit, bronze datant de 1969.

Авторы: Ладислав Снопек, Ладислав Бейсетцер, гранит-бронза 1969 г.

LEGENDA O PRÁCI A BOJI, RELIÉF – POMNÍK SNP, (PRIEKOPA – MARTIN – VRÚTKY)

Legend of Work and Battle, relief – Monument to the Slovak National Uprising, (Priekopa – Martin – Vrútky)
 Légende sur le travail et le combat, relief – Monument à l'Insurrection nationale slovaque, (Priekopa – Martin – Vrútky)
 Легенда о работе и бое, рельеф – памятник Словацкому национальному восстанию,
 (Прекопе – Мартин – Врутки)

Autor: Fraňo Štefunko (umelecká spolupráca Ladislav Snopek
 – reliéfna časť vpravo), pieskovec, 1951-1953.

Author: Fraňo Štefunko (artistic cooperation with Ladislav Snopek
 – relief section on the right), sandstone, 1951-1953.

Auteur : Fraňo Štefunko (coopération artistique avec Ladislav
 Snopek – partie du relief à droite), grès 1951-1953.

Автор: Франё Штефунко (творческое сотрудничество
 с Ладиславом Снопком – рельефная часть справа), песчаник
 1951–1953 г.

STRÁŽCA ODKAZU POVSTANIA – STATUA AKO SÚČASŤ POMNÍKA SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, (PRIEKOPA – MARTIN – VRÚTKY)

Guardian as reference to the Uprising – statue in the Monument to the Slovak National Uprising, (Priekopa – Martin – Vrútky)

Gardien de l'héritage de l'Insurrection – statue faisant partie du Mémorial à l'Insurrection nationale slovaque (Priekopa – Martin – Vrútky)

Страж завета Восстания – статуя как часть памятника Словацкому национальному восстанию, (Прекопе – Мартин – Врутки)

19

Autor: Fraňo Štefunko, pieskovec, 1951-1953.

Author: Fraňo Štefunko, sandstone 1951-1953.

Auteur : Fraňo Štefunko, grès 1951-1953.

Автор: Франё Штефунко, песчаник 1951–1953 г.

MOHYLNÍK NA VEČNÚ PAMÄŤ 48 MARTÝROM, MARTIN

Memorial to the eternal memory of 48 martyrs, Martin
Mémorial « À la Mémoire Éternelle des 48 martyrs, Martin »
Могильник «На вечную память» 48 жертв, Мартин

Žula - mramor, začiatok 50-tych rokov 20. storočia.

Granite-marble, early 1950s.

Granit, marbre, début des années 1950.

Гранит-мрамор, начало 50-х годов XX века.

PAMÄTNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA A REVOLUČNÝCH TRADÍCIÍ, SUČANY

Memorial to the Slovak National Uprising and revolutionary traditions, Sučany
Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque et des Traditions révolutionnaires, Sučany
Мемориал в честь Словацкого национального восстания и революционных традиций, Сучаны

Autori: Ladislav Berák a Anton Supuka, 1976.

Authors: Ladislav Berák and Anton Supuka, 1976.

Auteurs : Ladislav Berák et Anton Supuka, 1976.

Авторы: Ладислав Берак, Антон Супука, 1976 г.

POMNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, VALČA

Monument to the Slovak National Uprising, Valča
Monument à l'Insurrection nationale slovaque, Valča
Памятник Словацкому национальному восстанию, Вальча

22

Autori: Róbert Dúbravec a Mikuláš Gažík, travertín-mozaika, 1974.

Authors: Róbert Dúbravec and Mikuláš Gažík, travertine mosaic, 1974.

Auteurs : Róbert Dúbravec et Mikuláš Gažík, travertín-mosaïque, 1974.

Авторы: Роберт Дубравец, Миклаш Гажик, травертин-мозаика, 1974 г.

PAMÄTNÍK OBETÍ, CINTORÍN, SKLABIŇA

Memorial to the Victims, cemetery, Sklabiňa
Mémorial aux victimes, cimetière, Sklabiňa
Мемориал жертвам, кладбище, Склабина

23

Autori: Oto Opršal a Mikuláš Gažík, betón - žula - železo, 1969.

Authors: Oto Opršal and Mikuláš Gažík, concrete-granite-iron, 1969.

Auteurs: Oto Opršal et Mikuláš Gažík, béton-granit-fer, 1969.

Авторы: Ото Опршал, Микулаш Гажик, бетон-гранит-железо, 1969 г.

POMNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, NECPALY

Monument to the Slovak National Uprising, Necpaly
Monument à l'Insurrection nationale slovaque, Necpaly
Памятник Словацкому национальному восстанию, Нецпалы

24

Autori: Milan Štefunktó a Mikuláš Gažík, pieskovec, 1969.

Authors: Milan Štefunktó and Mikuláš Gažík, sandstone, 1969.

Auteurs: Milan Štefunktó et Mikuláš Gažík, grès, 1969.

Авторы: Милан Штефунто, Микулаш Гажик, песчаник, 1969 г.

PAMÄTNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, SKLABIŇA

Memorial to the Slovak National Uprising, Sklabiňa
 Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque, Sklabiňa
 Мемориал в честь Словацкого национального восстания, Склабина

25

Pamätník sa nachádza pri novej škole. Autor: Rudolf Horňák, kameň, 1954 – symbolický pomník hlavného veliteľa partizánskych vojsk na Slovensku A. N. Asmolova.

The memorial is located nearby the new school. Author: Rudolf Horňák, stone, 1954 – symbolic monument to the supreme commander of partisan forces in Slovakia, A. N. Asmlov.

Le mémorial est situé à côté de la nouvelle école. Auteur : Rudolf Horňák, pierre, 1954 – mémorial symbolique dédié au commandeur principal des troupes partisans en Slovaquie, A. N. Asmlov.

Мемориал находится у новой школы. Автор: Рудольф Горняк, камень, 1954г. – символический памятник главнокомандующему партизанских войск Словакии А. Н. Асмолову.

PAMÄTNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, BYSTRICA

Memorial to the Slovak National Uprising, Bystrica

Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque, Bystrica

Мемориал в честь Словацкого национального восстания, Быстрица

NÁHROBOK PADLÝCH PARTIZÁNOV, DRAŽKOVCE

Grave of fallen partisans, Dražkovce
Tombe des partisans morts, Dražkovce
Надгробие павшим партизанам, Дражковце

27

PAMÄTNÍK – SPOLOČNÝ HROB PARTIZÁNOV, KOŠTANY NAD TURCOM

Memorial – mass grave of partisans, Košťany nad Turcom

Mémorial – tombe commune des partisans, Košťany nad Turcom

Мемориал – общая могила партизан, Коштяны-над-Турцом

PAMÄTNÍK VLADIMÍROVI BLÁHOVCovi A EUGENovi KARVAŠovi NA PIATROVEJ, VRÚTKY

Memorial to Vladimír Bláhovec and Eugen Karvaš na Piatrovej near Vrútky
Mémorial à Vladimír Bláhovec et à Eugen Karvaš à Piatrová près de Vrútky
Мемориал Владимиру Благовцу и Евгению Карвашу на Пиатрова-при-Врутках

29

Autor neznámy, koniec 40-tych rokov 20. storočia.

Unknown author, from the end of the 1940s.

Auteur inconnu, fin des années 1940.

Автор неизвестен, конец 40-х годов XX века.

POMNÍK DELOSTRELCOM 1. ČESKOSLOVENSKÉHO ARMÁDNEHO ZBORU, VRÚTKY

Monument to the Artillery Units of the 1st Czechoslovak Army Corps, Vrútky
 Mémorial aux artilleurs du 1er corps d'armée, Vrútky
 Памятник артиллеристам 1-го Чехословацкого армейского корпуса, Врутки

Pomník sa nachádza pri štátnej ceste (152 mm húfnica na podstavci obloženom travertínovými platňami, s textovou kovovou tabuľou), autor nezistený.

This monument is located near the main state road (152 mm howitzer on a base clad with travertine panels with an inscribed metal plaque), the author is unknown.

Le monument se situe à côté de la route principale (obusier de 152 mm sur un socle garni de tableaux en travertin, avec une plaque d'inscription en métal), auteur inconnu.

Памятник находится у государственного шоссе (152-миллиметровый гаубица на постаменте, отделанном травертиновыми плитами, с металлической текстовой пластиной), автор неизвестен.

PAMÄTNÍK OBETÍ SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, TURČIANSKE TEPLICE – HORA BÔR

Memorial to the Victims of the Slovak National Uprising, Turčianske Teplice – Hora Bôr
Mémorial aux victimes de l'Insurrection nationale slovaque, Turčianske Teplice – Hora Bôr
Мемориал жертвам Словацкого национального восстания, Турчанске Теплице – Гора Бор

31

Autori: Pavol Bán a Ing. Gross, andezit - pieskovec, 1952.

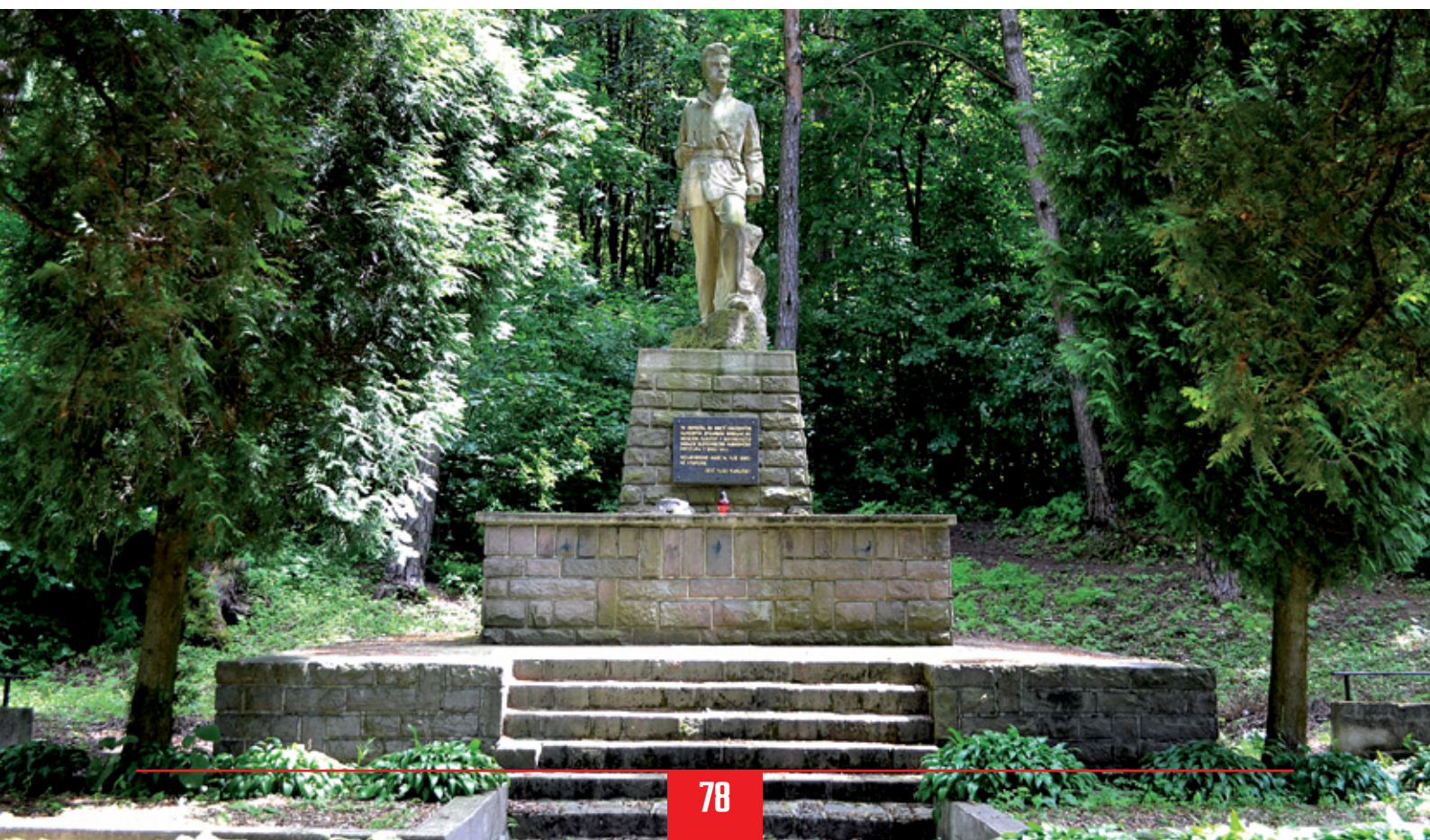
Authors: Pavol Bán and Ing. Gross, andesite-sandstone, 1952.

Auteurs: Pavol Bán et Ing. Gross, andésite-grès, 1952.

Авторы: Павол Бан, инж. Гросс, андезит-песчаник, 1952 г.

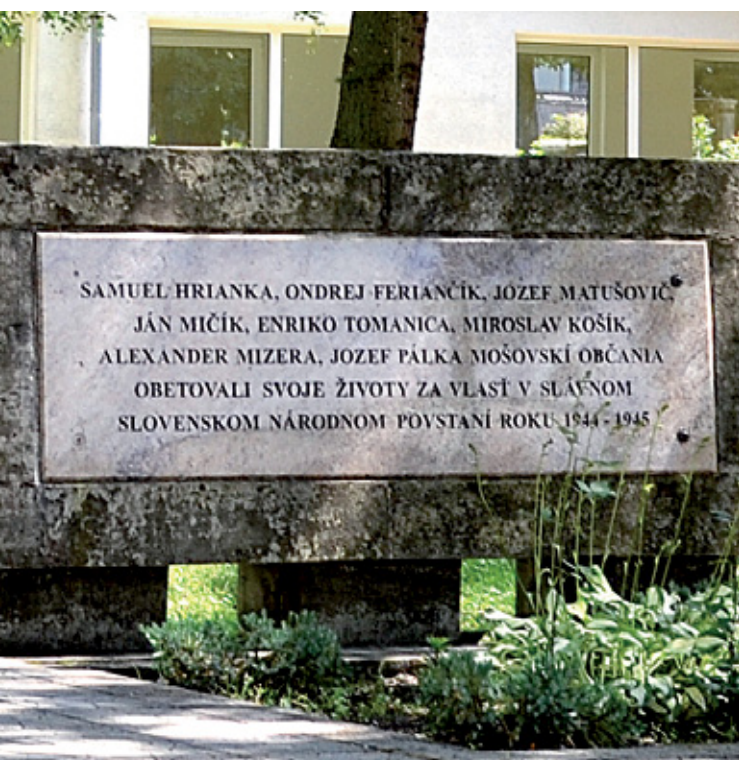

POMNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, MOŠOVCE

Monument to the Slovak National Uprising, Mošovce
Monument à l'Insurrection nationale slovaque, Mošovce
Памятник Словацкому национальному восстанию, Мошовце

32

Autor: Fraňo Štefunko, pieskovec, 1959.

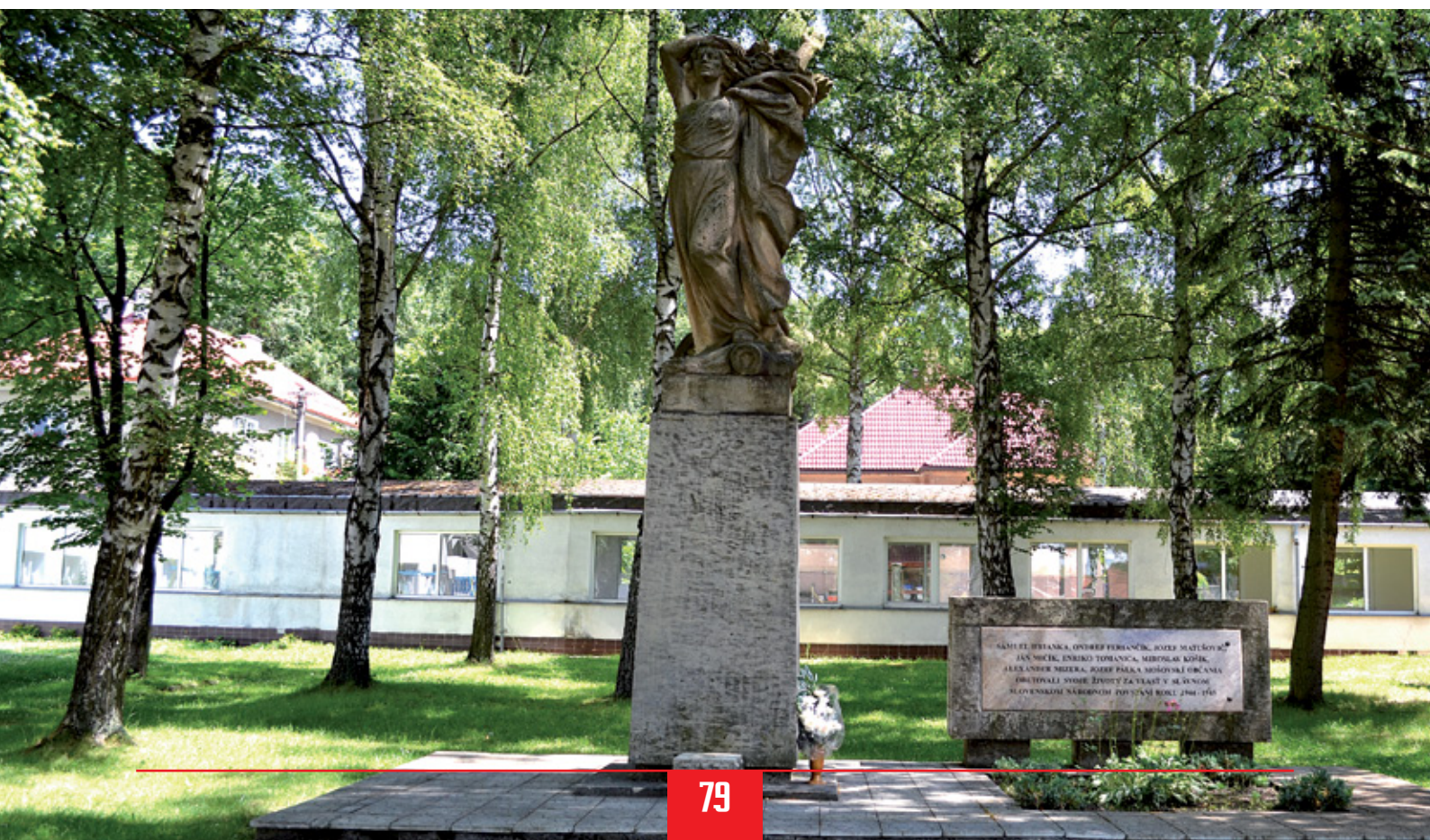
Author: Fraňo Štefunko, sandstone 1959.

Auteur: Fraňo Štefunko, grès, 1959.

Автор: Франё Штефунко, песчаник, 1959 г.

POMNÍK PADLÝM V SLOVENSKOM NÁRODNOM POVSTANÍ, SKLABIŇA

Memorial to the Slovak National rising, Sklabiňa
 Monument aux morts de l'Insurrection nationale slovaque, Sklabiňa
 Памятник павшим в Словацком национальном восстании, Склабина

Autor: J. Hromada, mramor, 1948.

Author: J. Hromada, marble, 1948.

Auteur : J. Hromada, marbre, 1948.

Автор: Й. Громада, мрамор, 1948 г.

POMNÍK PADLÝM VOJAKOM SOVIETSKEJ ARMÁDY, TRSTENÁ

Monument to Fallen Soldiers of the Red Army, Trstená
Monument aux soldats morts de l'Armée soviétique, Trstená
Памятник павшим воинам Советской армии, Трстена

Profilovaný kamenný pylón v tvare zrezaného ihlana, obložený travertínom a ukončený kovovou hviezdou. Po stranách nápisové travertínové tabule – v slovenčine a ruštine, od vďačných občanov mesta. Pomník z roku 1945.

Stone pylon shaped like a cut pyramid, clad with travertine and topped with a metal star. Travertine slabs with text in both Slovak and Russian from the thankful residents of the city clad the sides. The monument is from 1945.

Pylône profilé en pierre ayant la forme d'une pyramide tronquée, garnie de travertin et terminée par une étoile en métal. Sur les côtés, des plaques d'inscription en travertin : en slovaque et en russe de la part des habitants reconnaissants de la ville. Monument datant de 1945.

Профилированный каменный пилон в форме усеченной пирамиды, отделанный травертином и увенчанный металлической звездой. По бокам травертиновые таблички с надписями на словацком и русском языках от благодарных жителей города. Памятник 1945 г.

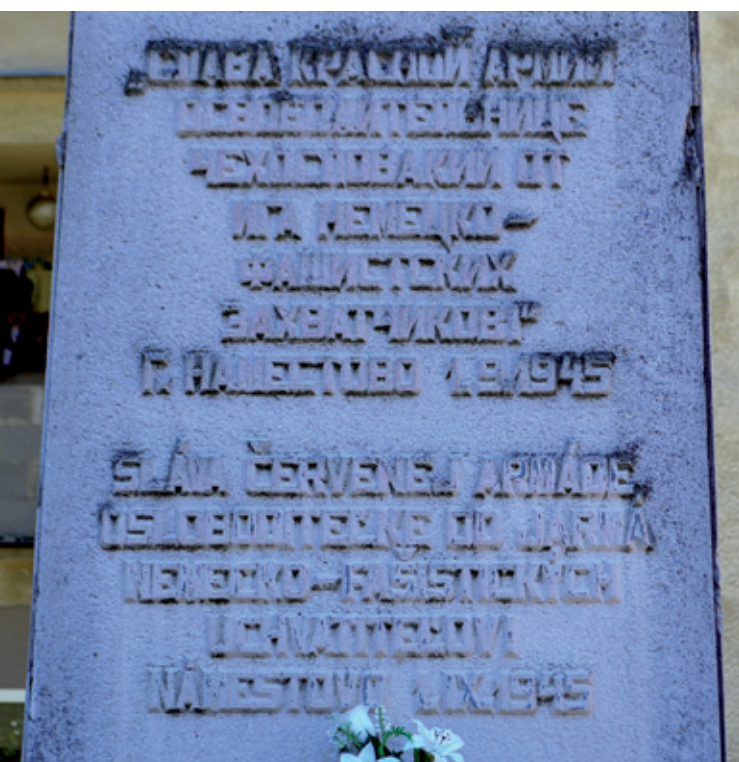

POMNÍK VOJAKOM SOVIETSKEJ ARMÁDY, NÁMESTOVO

Monument to Fallen Soldiers of the Red Army, Námestovo
Monument aux soldats de l'Armée soviétique, Námestovo
Памятник солдатам Советской армии, Наместово

35

Pomník sa nachádza na námestí Antona Bernoláka. Betónový zužujúci sa pylón na dvojstupňovom podstavci, obložený lešteným kameňom. V spodnej časti široká vystupujúca rímsa. Ukončený kovovou hviezdou. Na nápisovej kamennej tabuli dvojjazyčný text. Po stranách nádoby na večný oheň a vlajkosláva. Architektonický typ pomníka z roku 1945 od autora staršieho lejteňanta Červenej armády Muchina.

The monument is located on Anton Bernolák Square. The tapered concrete pylon on a two-stage platform is clad with polished stone. A broad and projecting cornice is located in the lower section. Topped with a metal star. Bilingual text on a stone slab. Bunting and containers for the eternal flame are along the sides. Architectural type of monument from 1945 by author Senior Red Army Lieutenant Muchin.

Le monument est situé sur la place Anton Bernolák. Il s'agit d'un pylône en béton s'amenuisant vers le haut, posé sur une base à deux niveaux et garni de pierre polie. En bas, il y a une large corniche en saillie, terminée par une étoile en métal. Sur la plaque d'inscription en pierre, on trouve un texte bilingue. Sur les côtés, des récipients pour la flamme éternelle et des banderoles. Un monument de type architectural datant de 1945 réalisé par l'artiste Muchin, lieutenant de l'Armée rouge.

Памятник находится на площади Антона Бернолака. Бетонный сужающийся пилон на двухуровневом основании, отделанный полированным камнем. В нижней части широкий выступающий карниз. Венчает памятник металлическая звезда. На каменной плите текст на двух языках. По бокам сосуды с вечным огнем и флажток. Памятник 1945 г., автор – старший лейтенант Красной армии Мухин.

POMNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, VYŠNÝ KUBÍN

Monument to the Slovak National Uprising, Vyšný Kubín
Monument à l'Insurrection nationale slovaque, Vyšný Kubín
Памятник Словацкому национальному восстанию, Вышни Кубин

36

Pomník padlého mjr. Ivana Archipova, žula - betón - mramor, 1960.

Memorial of fallen Major. Ivana Archipov, granite-concrete-marble, 1960.

Mémorial tombé de Major. Ivana Archipov, granit, béton, marbre, 1960.

Автор: майор И. Архипов, гранит-бетон-мрамор, 1960 г.

POMNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, ZÁZRIVÁ

Monument to the Slovak National Uprising, Zázrivá
 Monument à l'Insurrection nationale slovaque, Zázrivá
 Памятник Словацкому национальному восстанию, Зазрива

Autori: Milan Ormandík a Matej Dolíneč, bronz, 1976.

Authors: Milan Ormandík and Matej Dolíneč, bronze, 1976.

Artistes: Milan Ormandík et Matej Dolíneč, bronze, 1976.

Авторы: Милан Ормандик, Матей Долинец, бронза, 1976 г.

PAMÄTNÍK UMUČENÝM, TRSTENÁ

Memorial for the Tortured, Trstená
Mémorial aux martyrs, Trstená
Мемориал замученным, Трстена

Autori: Vojtech Ihriský a František Faulhammer, žula, 1952.

Authors: Vojtech Ihriský and František Faulhammer, granite, 1952.

Auteurs: Vojtech Ihriský et František Faulhammer, granit, 1952.

Авторы: Войтех Игриски, Франтишек Фаулхаммер, гранит, 1952 г.

PAMÄTNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA, ZUBEREC

Monument to the Slovak National Uprising, Zuberec
 Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque, Zuberec
 Мемориал в честь Словацкого национального восстания, Зуберец

39

Autori: Stanislav Bíroš, Anton Kratochvíl, Anton Stolárik, drevo - kameň - betón, 1969 – nástup k mohyle partizánskej nemocnice, Zuberec - osada Zverovka.

Authors: Stanislav Bíroš, Anton Kratochvíl, Anton Stolárik, wood-stone-concrete, 1969 – entrance to the mound of the partisan hospital, Zuberec - Zverovka hamlet.

Auteurs : Stanislav Bíroš, Anton Kratochvíl, Anton Stolárik, bois, pierre, béton, 1969 – accès au mémorial de l'hôpital des partisans, Zuberec – hameau de Zverovka.

Авторы: Станислав Бирош, Антон Кратохвил, Антон Столарик, дерево-камень-бетон, 1969 г. – подход к могиле партизанской больницы, Зуберец – деревня Зверовка.

PAMÄTNÁ TABUĽA OBETIAM HOLOKAUSTU, DOLNÝ KUBÍN

Memorial Plaque to the Victims of the Holocaust, Dolný Kubín
Plaque commémorative aux victimes de l'Holocauste, Dolný Kubín
Мемориальная доска жертвам холокоста, Дольни Кубин

40

Pamätná tabuľa sa nachádza na budove bývalej synagógy. Nápisová pamätná tabuľa s šesťcípou hviezdou odhalená v roku 1992. Pripomína deportáciu 93 rodín židovských spoluobčanov z Dolného Kubína v dňoch 4. júna, 26. a 31. júla 1942.

The memorial plaque is located on the building of the former synagogue. The memorial plaque with a six-pointed star was unveiled in 1992. It also mentions the deportation of 93 families of Jewish residents from Dolný Kubín on 4 June and 26 and 31 July 1942.

La plaque commémorative est apposée au bâtiment de l'ancienne synagogue. Il s'agit d'une plaque commémorative avec une inscription comportant une étoile à six branches inaugurée en 1992. Elle rappelle la déportation de 93 familles juives de Dolný Kubín le 4 juin, le 26 et le 31 juillet 1942.

Мемориальная доска находится на здании бывшей синагоги. Табличка с шестиконечной звездой была открыта в 1992 году. Напоминает о депортации 93 семей еврейских сограждан из Дольни Кубин 4 июня, 26 и 31 июля 1942 года.

PAMÄTNÍK OSLOBODENIA MESTA SOVIETSKOU ARMÁDOU, DOLNÝ KUBÍN

Liberation Memorial to the Red Army, Dolný Kubín
Mémorial de la libération de la ville par l'Armée soviétique, Dolný Kubín
Мемориал в честь освобождения города Советской армией, Дольни Кубин

41

Autor: Rudolf Pribiš, betón - bronz, 1965.

Author: Rudolf Pribiš, concrete-bronze, 1965.

Auteur: Rudolf Pribiš, béton, bronze, 1965.

Автор: Рудольф Прибиш, бетон-бронза, 1965 г.

PAMÄTNÍK OBETIAM HOLOKAUSTU, ČADCA

Memorial to Victims of the Holocaust, Čadca
Mémorial aux victimes de l'Holocauste, Čadca
Мемориал жертвам холокоста, Чадца

42

Pamätník sa nachádza na mieste niekdajšieho židovského cintorína v Parku zmierenia. Autorom pamätníka je akad. sochár Jozef Mundier. Pamätník odhalili v roku 2012 a je riešený ako profilovaný náhrobný neleštený kameň (stéla) s nápisovou leštenou stenou a symbolom sedemramenného svietnika (menora) v popredí. V minulosti bol na mieste pomníka situovaný židovský cintorín. V rokoch 1942 - 1944 bolo židovské obyvateľstvo z Čadce deportované do koncentračných likvidačných táborov a ich komunita postupne zanikla. Vznik tohto diela inicioval občan Izraela Dr. Peter Peleg, syn bývalého čadčianskeho lekára Huga Politzera, ktorého rodinu zachránil ošadnícky horár Urban Bátorka.

The memorial is located at the site of the former Jewish cemetery in the Park of Reconciliation. The author of the memorial is acad. sculptor Jozef Mundier. The memorial was unveiled in 2012. It is designed as a shaped, unpolished grave stone (stela) with script on a polished wall and a symbolic menorah in the foreground. A Jewish cemetery was located at the present-day site of the memorial. From 1942 - 1944 the Jewish inhabitants of Čadca were deported to concentration and death camps, and the community gradually died out. The creation of this work was initiated by Israeli resident Dr. Peter Peleg, the son of a former doctor from Čadca, Hugo Politzer, whose family was saved by Ošadnica-based warden Urban Bátorka.

Le mémorial est situé à l'emplacement de l'ancien cimetière juif, dans le Parc de la réconciliation. L'auteur du mémorial est le sculpteur Jozef Mundier. Le mémorial fut inauguré en 2012 et consiste en une pierre tombale non polie (stèle) avec un mur d'inscription poli et le symbole du chandelier à sept branches (menora) en avant-plan. Dans le passé, le cimetière juif se trouvait à l'emplacement du mémorial. Entre 1942 et 1944, la population juive de Čadca fut déportée vers les camps de concentration et de la mort et leur communauté déclina peu à peu. La création de cette œuvre est due à l'initiative d'un citoyen d'Israël, Dr. Peter Peleg, fils d'un ancien docteur de Čadca, Hugo Politzer, dont la famille fut sauvée par le garde-forestier d'Ošadnica, Urban Bátorka.

Мемориал находится на месте бывшего еврейского кладбища в Парке примирения. Автор памятника – акад. скульптор Йозеф Мундиер. Мемориал открыт в 2012 году, он выполнен в виде профилированного надгробного нешлифованного камня (стелы), с отшлифованной стеной, покрытой надписями с символом семисвечника (меноры) в центре. Раньше на месте, где находится памятник, было еврейское кладбище. В 1942–1944 гг. еврейское население Чадца было депортировано в концентрационные и ликвидационные лагеря, и их община постепенно исчезла. Инициатором создания этого объекта был гражданин Израиля Петер Пелег, сын бывшего врача из Чадца Хуго Политцера, семью которого спас ошадницкий лесник Урбан Баторка.

PAMÄTNÍK OSLOBODENIA, ČIERNE

Liberation Memorial, Čierne
Mémorial de la libération, Čierne
Монумент освобождения, Черне

43

POMNÍK OSLOBODENIA OBCE, NOVÁ BYSTRICA

Liberation Monument, Nová Bystrica
Monument à la libération du village de Nová Bystrica
Памятник в честь освобождения деревни Нова Быстрица

Autor: Stanislav Bíroš, travertín - kov, 1972.

Author: Stanislav Bíroš, travertine-metal, 1972.

Auteur: Stanislav Bíroš, travertin-métal, 1972.

Автор: Станислав Бирош, травертин-металл, 1972 г.

DVA SPOLOČNÉ HROBY VOJÁKOV SOVIETSKEJ ARMÁDY, OŠČADNICA

Two mass graves for Red Army soldiers, Oščadnica
 Deux tombes communes des soldats de l'Armée soviétique, Oščadnica
 Две общие могилы солдат Советской армии, Ощадница

45

POMNÍK PADLÝM V 1. A 2. SVETOVEJ VOJNE, RUDINA

Monument to Fallen Soldiers in World War I and II, Rudina

Mémorial des Morts de la Première et de la Seconde Guerre mondiale, Rudina

Памятник павшим в Первой и Второй мировой войне, Рудина

PAMÄTNÍK 9 ZAVRAŽDENÝM ANTIFAŠISTOM, DUNAJOV – SKAČKOV

Memorial to nine murdered anti-fascists, Dunajov – Skačkov
Mémorial aux 9 antifascistes assassinés, Dunajov – Skačkov
Мемориал в честь 9 убитых антифашистов, Дунайов – Скачков

47

Pamätník 9 zavraždeným antifašistom, ktorých Nemci 5. septembra 1944 postrieľali v lokalite Dunajov – Skačkov.

Memorial to nine murdered anti-fascists, shot by the Germans on 5 September 1944 in Dunajov – Skačkov.

Mémorial aux 9 antifascistes assassinés, abattus par les allemands le 5 septembre 1944 à Dunajov – Skačkov.

Мемориал в честь 9 убитых антифашистов, 5 сентября 1944 года немцы расстреляли их в населенном пункте Дунайов – Скачков.

PAMÄTNÍK 21 ZAVRAŽDENÝM OBČANOM OSADY SEMETEŠ, VYSOKÁ NAD KYSUCOU

Memorial to 21 murdered residents of the hamlet of Semeteš, Vysoká nad Kysucou
Mémorial aux 21 citoyens assassinés du hameau de Semeteš, Vysoká nad Kysucou
Мемориал в честь 21 убитого жителя деревни Семетеш, Высока над Кисуце

Nemecká ustupujúca jednotka zastrelila 20. apríla 1945 21 občanov osady Semeteš a časť osady vypálila.

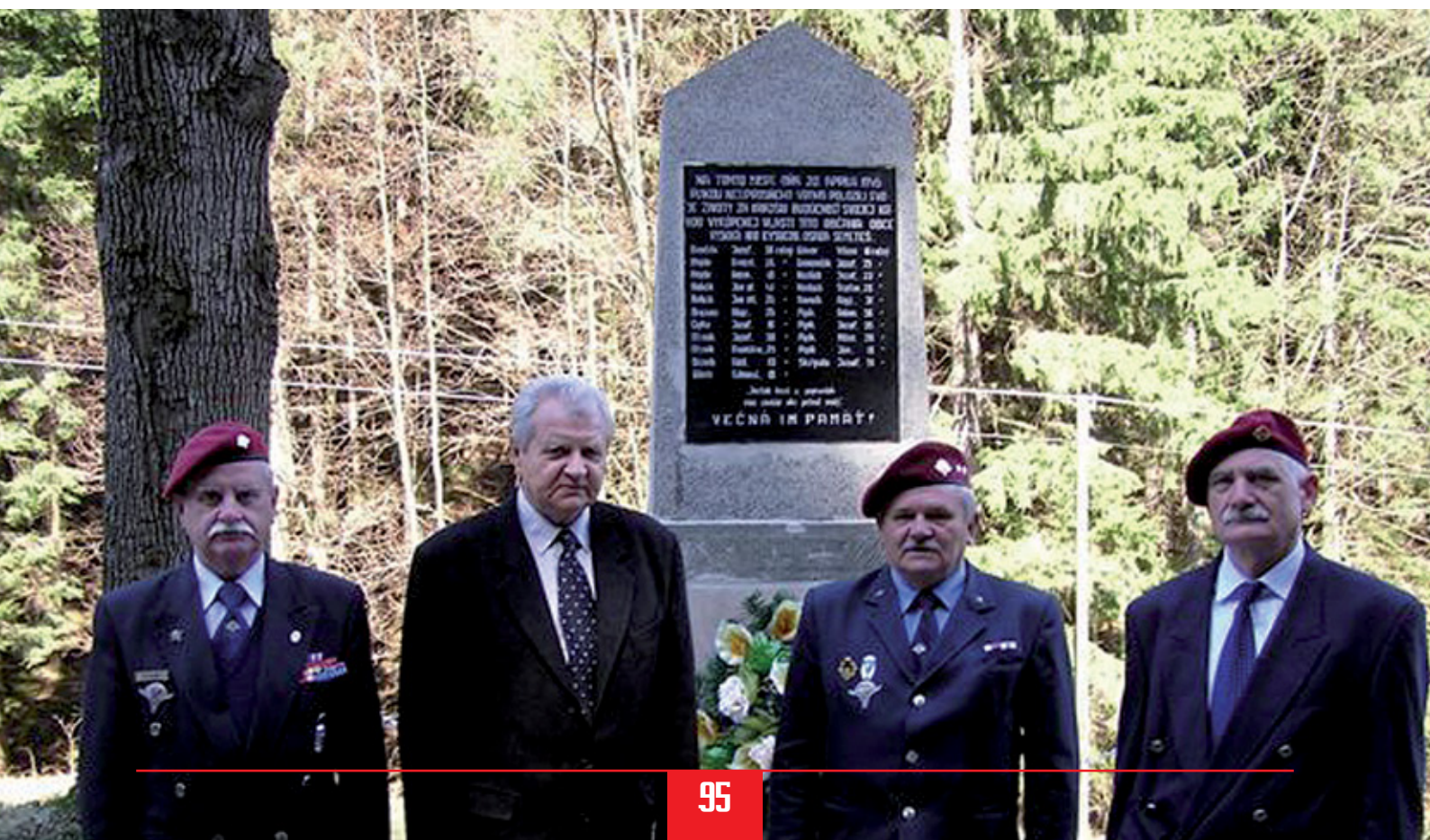
Retreating German units shot 21 residents of the hamlet of Semeteš on 20 April 1945 as punishment and burned a portion of the hamlet.

L'unité allemande en retraite fusilla 21 habitants du hameau de Semeteš le 20 avril 1945 en bas du hameau en représailles et incendia une partie du village.

20 апреля 1945 года немецкий отряд, отступая, в наказание расстрелял 21 жителя Семетеша и сжег часть деревни.

POMNÍK PADLÝM V 1. A 2. SVETOVEJ VOJNE, TURZOVKA

Monument to Fallen Soldiers in World War I and II, Turzovka
Mémorial des Morts de la Première et de la Seconde Guerre mondiale, Turzovka
Памятник павшим в Первой и Второй мировой войне, Турзовка

49

Nápisová tabuľa z roku 1945.

An inscribed plaque from 1945.

Plaque d'inscription datant de 1945.

Памятная доска 1945 года.

POMNÍK PADLÝM VOJAKOM SOVIETSKEJ ARMÁDY, SKALITÉ

Monument to Fallen Red Army Soldiers, Skalité
Monument aux Soldats Morts de l'Armée soviétique, Skalité
Памятник павшим воинам Советской армии, Скалите

50

Pylón na trojstupňovom podstavci ukončený hviezdou. Obložený svetlohnedým mramorom. Na prednej strane dvojazyčná textová tabuľa z čierneho mramoru so znakom niekdajšieho Sovietskeho zväzu a nápisom „Na večnú pamiatku hrdinom Červenej armády“. Vznikol za pomoci občanov Skalitého v roku 1945. Autor tohto pomníka je dosiaľ neznámy.

Pylon on a three-stage base topped with a star. Clad with light brown marble. A bilingual script slab on the front made of black marble is on the front with the symbol of the former Soviet Union reads: „Na večnú pamiatku hrdinom Červenej armády“ („To the sacred memory of the heroes of the Red Army“). The monument was created with the assistance of Skalité residents in 1945. The author of this monument remains unknown.

Le monument est composé d'un pylône sur une base à trois niveaux terminé par une étoile. Garni de marbre de couleur marron clair. Sur le devant se trouve une plaque portant un texte bilingue en marbre noir, avec le symbole de l'ancienne Union soviétique et l'inscription « À la Mémoire Éternelle des Héros de l'Armée Rouge ». Construit avec l'aide des habitants de Skalité en 1945. L'auteur de ce mémorial reste inconnu.

Пилон на трехуровневом постаменте, увенчанный звездой. Отделан светло-коричневым мрамором. Спереди табличка из черного мрамора с текстом на двух языках, гербом бывшего Советского союза и надписью «Вечная память героям Красной армии». Возник с помощью населения Скалите в 1945 г. Автор этого памятника до сих пор неизвестен.

POMNÍK PADLÝM V 1. A 2. SVETOVEJ VOJNE, ZÁKOPČIE

Memorial to Fallen Soldiers in World War I and II, Zákopčie
Monuments aux Morts de la Première et de la Seconde Guerre mondiale, Zákopčie
Памятник павшим в Первой и Второй мировой войне, Закопче

51

Biela mramorová tabuľa s menami padlých v 2. svetovej vojne z roku 1946.

White marble plaque with the names of those who fell in World War II, dating to 1946.

Plaque blanche en marbre comportant les noms des morts de la Seconde Guerre mondiale et datant de 1946.

Белая мраморная плита с именами павших во Второй мировой войне, 1946 г.

PAMÄTNÍK SNP, MAKOV

Memorial to the Slovak National Uprising, Makov
Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque, Makov
Мемориал ЧНВ, Маков

52

V podobe sochy bojujúceho partizána, postavený v sedle Pindula u Tabulí. Venovaný na počesť ťažkých bojov 1. čs. partizánskej brigády Jána Žižku z Trocnova, ktorej velili npor. Ján Ušiak a po jeho smrti kpt. D. B. Murzín. Umiestnenie pamätníka pri hraničnej čiare s Českou republikou dokumentuje spojitosť oboch národov a ich spoločný záujem o dobré vzťahy. Autor: Josef Malejovský.

This sculpture of a partisan engaged in combat stands in the Pindula mountain pass. It is dedicated to the memory of the heavy fighting involving the 1st Czechoslovak Partisan Brigade „Ján Žižka of Trocnov“ commanded by First Lieutenant Ján Ušiak and, following his death, then by Captain D. B. Murzín. The location of the memorial on the Czech border documents the bond between both nations and their shared interest in maintaining excellent relations. Author: Josef Malejovský.

Il s'agit de la statue d'un partisan combattant, installé au col du sommet de Pindula au lieu-dit U Tabulí. Voué en l'honneur des difficiles combats de la 1ère brigade tchécoslovaque partisane de Ján Žižka de Trocnov commandée par le lieutenant Ján Ušiak, et après sa mort par le capitaine D. B. Murzín. L'emplacement du mémorial sur la ligne qui fait frontière avec la République tchèque témoigne du lien entre les deux nations et leur intérêt commun à maintenir de bonnes relations. Auteur: Josef Malejovský.

Мемориал виде памятника воюющему партизану установлен в седле горы Пиндула-у-Табуле. Поставлен в честь тяжелых боев 1-й чехословацкой партизанской бригады им. Яна Жижки из Троцново, которой руководил старший лейтенант Ян Ушак, а после его смерти кап. Д. Б. Мурзин. Расположение мемориала недалеко от границы с Чешской Республикой фиксирует связь обоих народов и их общую заинтересованность в хороших отношениях. Автор: Йосеф Малейовски.

PAMÄTNÍK OBETIAM HOLOKAUSTU, KYSUCKÉ NOVÉ MESTO

Memorial to Victims of the Holocaust, Kysucké Nové Mesto
Mémorial aux victimes de l'Holocauste, Kysucké Nové Mesto
Мемориал жертвам холокоста, Кисуцке Нове Место

53

Pamätník je situovaný vedľa niekdajšieho židovského cintorína, z ktorého sa zachovalo len niekoľko náhrobných kameňov. Spoločný pamätník pre všetkých zosnulých židovských spoluobčanov. Podľa súpisu z roku 1942 žilo v meste 39 židovských obyvateľov. Pôsobila tu židovská škola a synagóga z konca 19. storočia, ktoré sa nezachovali. Symbolický náhrobný lomový kameň s nápisovou mramorovou tabuľou, s citátom „Život mŕtvych je uložený v pamätiach žijúcich“ (Cicero).

The memorial is situated next to the former Jewish cemetery, of which only a few grave stones remain. A joint memorial for all fellow Jewish inhabitants who perished. According to the roster from 1942, the city was home to 39 Jewish residents. The city had a Jewish school and synagogue from the 19th century, which have not survived. The symbolic quarried grave stone features a script on a marble slab reading: „The life of the dead is placed on the memories of the living“ (Cicero).

Le mémorial est situé à côté de l'ancien cimetière juif dont il ne reste que quelques pierres tombales. Il s'agit d'un mémorial collectif pour tous les citoyens juifs défunts. Selon le registre de 1942, 39 habitants juifs vivaient dans la ville. Il y avait ici une école juive et une synagogue datant de la fin du XIXe siècle qui n'ont pas été préservées. Le mémorial comprend une pierre de carrière tombale symbolique avec une plaque d'inscription en marbre avec la citation « La vie des morts est préservée dans les mémoires des vivants » (Cicéron).

Мемориал, расположенный рядом с бывшим еврейским кладбищем, от которого сохранилось лишь несколько надгробных камней. Общий памятник погибшим еврейским согражданам. По данным переписи населения 1942 г., в городе проживало 39 евреев. Здесь с конца XIX в. действовали еврейская школа и синагога, но они не сохранились. Символический надгробный бутовый камень с мраморной плитой, на который вытесан текст-цитата: «Жизнь мертвых продолжается в памяти живых» (Цицерон).

PAMÄTNÍK NA POČESŤ BOJOV V SNP A VYPÁLENIA OSADY, PETROVICE – OSADA MAGALE

Memorial to Remember the Battles of the Slovak National Uprising and the Burning of the Hamlet, Petrovice – Magale hamlet

Mémorial en l'honneur des combats de l'Insurrection nationale slovaque et de l'incendie du hameau, Petrovice – hameau de Magale

Мемориал в честь боев в СНВ и сожжения деревни, Петровице – деревня Магале

54

Osada bola vypálená 12. decembra 1944 nemeckými vojskami a gardistami.

The hamlet was burned to the ground on 12 December 1944 by German soldiers and local fascist guard units.

Le hameau fut incendié le 12 décembre 1944 par les troupes allemandes et la milice.

Сожжение деревни 12 декабря 1944 года немецкими войсками и гвардейцами.

PAMÄTNÍK OBETIAM 2. SVETOVEJ VOJNY, DLHÉ POLE – HLAVÁČOVÁ

Memorial to the Victims of World War II, Dlhé Pole – Hlaváčová
Mémorial aux victimes de la Seconde Guerre mondiale, Dlhé Pole – Hlaváčová
Мемориал жертвам Второй мировой войны, Длге Поле – Главачова

55

Na spodnej časti pamätníka je pamätná doska s menami padlých v oslobodzovacích bojoch, medzi nimi i mená 18 vojakov Červenej armády, ich mená sú v ruskom jazyku. Autor neznámy. Výška pamätníka viac ako dva metre.

The lower portion of the memorial is a plaque with the names of those who fell in the battles for liberation, including the names of 18 Red Army soldiers in Russian. The author is unknown. The memorial is more than 2 metres tall.

Sur la partie inférieure du mémorial se trouve une plaque commémorative avec les noms des morts tombés dans les combats de la libération, y compris les noms de 18 soldats de l'Armée rouge, dont les noms sont inscrits en russe. Artiste inconnu. Le mémorial fait plus de deux mètres de haut.

В нижней части мемориальная плита с именами павших в освободительных боях, среди них имена 18 солдат Красной армии, приведенные на русском языке. Автор неизвестен. Высота мемориала – более двух метров.

CINTORÍN PADLÝCH VOJAKOV SOVIETSKEJ ARMÁDY, ŽILINA - BÔRIK

Cemetery for Fallen Red Army Soldiers, Žilina - Bôrik
Cimetière de soldats de l'Armée Soviétique, Žilina - Bôrik
Кладбище павших солдат Советской армии, Жилина - Борик

56

Cintorín a pamätník boli pietne sprístupnené dňa 30. apríla 1946. Odpočívajú tu 1786 padlých sovietskych vojakov a dôstojníkov. Ide o dielo dosiaľ neznámych vojnových architektov Červenej armády. V centre cintorína je hlavný pamätník, na ktorom je vytesaný v ruštine a slovenčine dvojazyčný nápis „Večná sláva vojakom Červenej armády, padlým v bojoch za česť i nezávislosť Sovietskeho zväzu i oslobodenia slovanských národov od fašizmu“. V roku 1981 areál Vojenského cintorína na Bôriku vyhlásili za národnú kultúrnu pamiatku. V rokoch 2009 a 2012 prešiel rozsiahlou pamiatkovou obnovou. V dolnej časti cintorína sa nachádza reliéf Slovenské národné povstanie s nápisom „Ó, do boja si volala matka vlast a my pre život sme išli“. Sochársky pomníkový objekt je od roku 1990 z rozhodnutia mestského zastupiteľstva Žiliny umiestnený na Cintoríne vojakov Červenej armády (pôvodne koncipovaný a osadený na balustráde pred farským kostolom). Sochárske dielo akad. sochára Ladislava Beráka z roku 1979 realizované v bronz, s rozmermi 2,7 x 7,5 m.

The cemetery and memorial were solemnly opened on 30 April 1946. The remains of 1,786 fallen Soviet soldiers and officers are interred here. The site is the work of an unknown Red Army military architect. The main memorial is located in the centre of the cemetery, with the bilingual Slovak and Russian inscription: „Večná sláva vojakom Červenej armády, padlým v bojoch za česť i nezávislosť Sovietskeho zväzu i oslobodenia slovanských národov od fašizmu“ („Eternal glory to the soldiers of the Red Army who fell in battle for the honour and independence of the Soviet Union and the liberation of the Slovak nation from fascism“). The site of the Na Bôriku Military Cemetery was declared a national cultural landmark in 1981. Expansive restoration work was completed in 2009 and 2012. The lower area of the cemetery includes a relief of the Slovak National Uprising with the inscription: „Ó, do boja si volala matka vlast a my pre život sme išli“ („The motherland called us into battle and we gave up our lives in response“). The sculpted monument was moved in 1990 on the basis of a decision by the City Council in Žilina to the Cemetery for Red Army Soldiers (originally conceived for installation on the balustrade in front of the parish church). Work of sculpture by acad. sculptor Ladislav Berák from 1979, completed in bronze, measuring 2.7 x 7.5 m.

Le cimetière et le mémorial furent inaugurés le 30 avril 1946. Ici reposent 1 786 soldats et officiers soviétiques. Il s'agit de l'œuvre d'architectes militaires de l'Armée Rouge qui restent inconnus même aujourd'hui. Au centre du cimetière, on trouve le mémorial principal avec l'inscription bilingue en russe et en slovaque « Gloire éternelle aux soldats de l'Armée Rouge, tombés dans les combats pour l'honneur et l'indépendance de l'Union Soviétique et pour la libération des nations slaves du fascisme. » Le complexe du Cimetière Militaire de Bôrik fut déclaré monument culturel national en 1981. Entre 2009 et 2012, il fit l'objet d'une importante rénovation. Dans la partie basse du cimetière se trouve un relief de l'Insurrection Nationale Slovaque avec l'inscription « Oh, la mère patrie a appelé au combat et nous y sommes allés avec notre vie. » Depuis 1990, suite à une décision du conseil municipal de Žilina, le mémorial sculpté est installé au Cimetière des Soldats de l'Armée Rouge. À l'origine, le mémorial avait été conçu pour et installé sur la balustrade devant l'église paroissiale. L'œuvre du sculpteur Ladislav Berák datant de 1979 est réalisée en bronze, avec les dimensions de 2,7 x 7,5 m.

Кладбище и мемориал были торжественно открыты 30 апреля 1946 г. Здесь покоятся 1786 павших советских солдат и офицеров. Это работа доселе неизвестных военных архитекторов Красной армии. В центре кладбища находится главный монумент, на котором на двух языках – русском и словацком – вытесана надпись «Вечная слава солдатам Красной армии, павшим в боях за честь и независимость Советского союза и освобождение славянских народов от фашизма». В 1981 г. территория воинского кладбища на Борику была объявлена национальным культурным памятником. В 2009 и 2012 гг. было проведено обширное восстановление памятников. В нижней части кладбища находится рельеф «Словацкое национальное восстание» с надписью «Родина-мать позвала нас сражаться, и мы пошли». Скульптурный объект в виде памятника с 1990 года, по решению городского совета Жилины, разместили на Кладбище солдат Красной армии (изначально составленный и установленный на балюстраде перед приходской церковью). Скульптуры работы акад. скульптора Ладислава Берака выполнены в 1979 г. из бронзы, их величина – 2,7 x 7,5 м.

PAMÄTNÍK OSLOBODENIA, ŽILINA

Liberation Memorial, Žilina
Mémorial de la libération, Žilina
Мемориал в честь освобождения, Жилина

 Pamätník sa nachádza v Sade Slovenského národného povstania. Autorom sochárskej časti pamätníka je národný umelec, prof., akad. sochár Rudolf Pribiš. Architektúru pamiatkového memoriálneho objektu vytvoril Ing. Ján Svetlík. Sochársky koncipovaný pamätník ako žánrové figurálne súsošie s námetom víťania osloboditeľov odhalili v roku 1955 a je z pískovca.

 This memorial is located in the Slovak National Uprising Park. The author of the sculpture area of the memorial in the Slovak National Uprising Park is national artist, prof. acad. sculptor Rudolf Pribiš. The architecture of the memorial structure is the work of Ing. Ján Svetlík. The memorial sculpture with a genre-based figural statue gives an expression of welcoming to the liberators, and was unveiled in 1955; finished in sandstone.

 Le mémorial est situé dans le parc de l'Insurrection Nationale Slovaque et l'œuvre sculpturale est le travail de l'artiste national, le sculpteur Rudolf Pribiš. L'architecture du mémorial fut réalisée par Ing. Ján Svetlík. Le mémorial conçu comme un groupe figuratif de sculptures avec pour sujet l'accueil des libérateurs fut inauguré en 1955; il est réalisé en grès.

 Мемориал находится в парке Словацкого национального восстания. Автором скульптурной части монумента является национальный художник, проф., акад. скульптор Рудольф Прибиш. Архитектурный облик мемориального объекта создал инж. Ян Светлик. Концептуально монумент, представляющий собой жанровую фигурную скульптурную группу из песчаника на тему приветствия освободителей, был открыт в 1955 г.

PAMÄTNÍK ZAVRAŽDENÝCH, ŽILINA - LESOPARK CHRASŤ

Memorial to Murdered Victims, Žilina - Chrast Forest Park
Mémorial des assassinés à Žilina - le bois urbain de Chrast
Мемориал в честь убитых в Жилине - Лесопарк Храсть

58

Pamätník sa nachádza v Lesoparku Chrast. Pamätné miesto a memoriálny pietny objekt na mieste, kde bolo v dobe od novembra 1944 do konca januára 1945 zavraždených 32 občanov. Architektonický typ pamätníka z lomového kameňa, s kompozíciou pilierov (ako ilúziou stavebného základu) pospájaných bronzovými reťazami, s motívom náhrobku a mramorovými tabuľkami, s nápismi a kamenným symbolom kríža, z roku 1948, ktorý pamiatkovo obnovili v roku 2009. Miesto zavraždenia mladých partizánov a antifasistov, ktorí bojovali na úseku Veľké Kolárovice – Bytča. Mená zavraždených uvádzajú pamätné tabule objektu.

This memorial site is in Chrast Forest Park. The solemn memorial site and memorial building are located on the site of the execution of 32 civilians, which took place from November 1944 until the end of January 1945. The architectural style of the memorial using quarried rock involves a composition with pillars (as an illusion of a structural foundation) connected with bronze chains with a grave motif and marble slabs with script and a symbolic stone cross from 1948, which was restored in 2009. The site was the execution place for young partisans and anti-fascists during fighting in the area from Veľké Kolárovice to Bytča. The names of the victims are on the building's memorial plaque.

Le mémorial est situé dans le bois urbain de Chrast. Le lieu de mémoire et l'endroit de recueillement se trouvent à l'endroit où 32 citoyens ont été assassinés entre novembre 1944 et fin janvier 1945. Le style architectural du mémorial est réalisé en pierre de carrière, avec une composition de piliers (qui donnent une illusion de fondations) reliés par des chaînes en bronze avec le motif d'une tombe et des plaques en marbre avec des inscriptions et le symbole en pierre d'une croix, datant de 1948 et rénové en 2009. Lieu de l'assassinat de jeunes partisans et antifascistes qui combattaient sur la section entre Veľké Kolárovice et Bytča. Les noms des assassinés sont inscrits sur la plaque commémorative.

Мемориал расположен в лесопарке Храсть. Памятное место и мемориальный объект находятся там, где в период с ноября 1944 г. по конец января 1945 г. были убиты 32 мирных жителя. Архитектонический памятник из бутового камня с композицией из колонн (создается иллюзия фундамента), соединенных бронзовыми цепями, с мотивом надгробий и мраморными табличками, с надписями и каменным крестом, стоящий здесь с 1948 г., был восстановлен в 2009 г. Это место гибели молодых партизан и антифашистов, воевавших на участке Вельке Коларовице – Битча. Имена убитых приведены на мемориальной плите объекта.

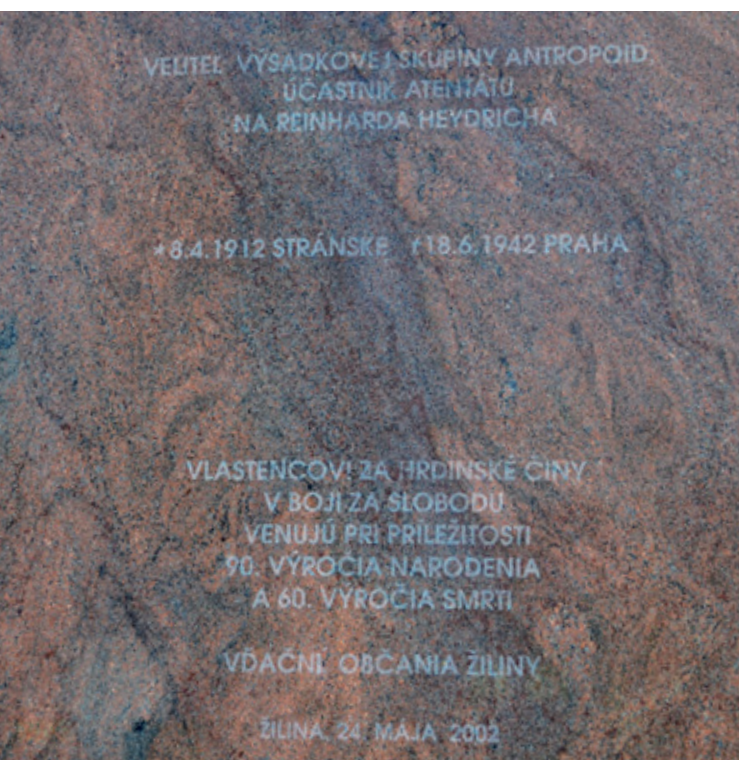

POMNÍK JOZEFOVI GABČÍKOVÍ, PLK. IN MEMORIAM, ŽILINA

Monument to Sgt. Jozef Gabčík, Capt. In memoriam, Žilina
Monument à Jozef Gabčík, capitaine in memoriam, Žilina
Памятник Йозефу Габчику, полк. in memoriam, Жилина

59

Pomník je postavený pri vchode do kasárni 5. pluku špeciálneho určenia Jozefa Gabčíka v Žiline. Autorom busty realizovanej v bronz a mramorovej architektúry pomníka je akad. sochár Štefan Pelikán. Pomník odhalili v roku 2002 pri príležitosti 90. výročia narodenia a 60. výročia úmrtia významnej osobnosti boja proti fašizmu (veliteľ skupiny Anthropoid, ktorá uskutočnila atentát na ríšskeho protektora R. Heydricha).

The monument is exhibited at the entrance to the barracks of the 5th Special Forces Regiment „Jozef Gabčík“ in Žilina. Finished in bronze and marble, the bust's author is acad. sculptor Štefan Pelikán. The monument was unveiled in 2002 to mark the 90th anniversary of the namesake's birth, and the 60th anniversary of the death of a major figure in the fight against fascism (leader of Operation Anthropoid, which conducted the assassination of Reich-Protector Reinhard Heydrich).

Le monument est situé à l'entrée de la caserne du 5ème régiment des forces spéciales de Jozef Gabčík à Žilina. L'artiste du buste réalisé en bronze et du monument en marbre est le sculpteur Štefan Pelikán. Le monument fut dévoilé en 2002 à l'occasion du 90ème anniversaire de la naissance et du 60ème anniversaire du décès de cette personnalité importante du combat contre le fascisme (le commandant du groupe Anthropoid qui exécuta l'attentat contre le protecteur du Reich, R. Heydrich).

Памятник установлен у входа в казарму 5-го полка особого назначения им. Йозефа Габчика в Жилине. Автором бюста, выполненного из бронзы, и мраморной архитектуры памятника является акад. скульптор Штефан Пеликан. Памятник был открыт в 2002 г. во время празднования 90-летия рождения и 60-летия гибели этого видного участника боев против фашизма (командира группы «Антропид», направленной на устранение имперского протектора Р. Гейдриха).

PAMÄTNÍK OBETIAM HOLOKAUSTU „CESTA BEZ NÁVRATU“, ŽILINA

Memorial to Victims of the Holocaust - Route of No Return, Žilina
Mémorial aux victimes de l'Holocauste « Chemin sans retour », Žilina
Мемориал жертвам холокоста «Путь без возврата», Жилина

60

Pamätník sa nachádza pri vojenských kasárňach v Žiline, v blízkosti miesta niekdajšieho zberného deportačného tábora. Pamätník odhalili v roku 2004 a vznikol na základe iniciatívy žilinského občana Artura Kleina, ktorý prežil holokaust a venovalo ho mesto Žilina na znak úcty k obetiam deportácií židovského obyvateľstva. Architektonický pamätník tvorí pylón zavŕšený prelamaným tvarom dvoch segmentov šestícpej (Dávidovej) hviezdy, pod ktorým je situované torzo koľajiska a mramorová nápisová doska ako masívny náhrobok. Autormi pamätníka sú Arieh Klein a Jakob Enyedi (Izrael).

This monument is located near the military barracks in Žilina, close to the city, which was the site of a former deportation camp. The memorial was unveiled in 2004. It was created based on the efforts of Žilina resident Artur Klein, who survived the Holocaust and to whom the memorial was dedicated by Žilina as a mark of respect for the Jewish victims of deportation. Architecturally, the memorial comprises a pylon topped with the broken shape of a Star of David, with rail tracks portrayed below and a marble slab with script representing a massive gravestone. The memorial's authors are Arieh Klein and Jakob Enyedi (Israel).

Le mémorial est situé à côté de la caserne militaire à Žilina, près de l'emplacement de l'ancien camp de rassemblement servant à la déportation. Le mémorial fut inauguré en 2004 grâce à l'initiative d'un citoyen de Žilina, Artur Klein, qui survécut à l'Holocauste ; il est consacré par la ville de Žilina en l'honneur des victimes des déportations de la population juive. L'architecture du mémorial est composée d'un pylône et complétée par la forme brisée de deux segments d'une étoile à six branches (l'étoile de David), sous laquelle se trouve le torse d'un chemin de fer et une plaque d'inscription en marbre rappelant une pierre tombale massive. Les artistes du mémorial sont Arieh Klein et Jakob Enyedi (Israël).

Мемориал находится у воинских казарм в Жилине, рядом с тем местом, где некогда был сборный депортационный лагерь. Он был открыт в 2004 г. по инициативе жителя Жилины Артура Клейна, пережившего холокост. Город Жилина посвятил этот объект жертвам депортации еврейского населения. С точки зрения архитектуры, мемориал представляет собой пилон, увенчанный состоящей из двух сегментов, как бы переломленной шестиконечной звездой (звездой Давида), под ним находится фрагмент железнодорожных путей и мраморная плита с надписями, напоминающая массивное надгробие. Авторами памятника являются Ариех Клейн и Якоб Эниеди (Израиль).

POMNÍK PADLÝM OBETIAM VOJNY, ŽILINA

Memorial to War Victims, Žilina
Monument aux victimes de la guerre, Žilina
Памятник павшим жертвам войны, Жилина

Pomník sa nachádza pred budovou Metsa Tissue Slovakia v Žiline. Dobový pomník z konca 40-tych rokov venovaný pietnej spomienke na padlých v SNP z radov zamestnancov žilinskej celulózy. Architektonický typ memoriálneho pomníka s reliéfnymi symbolmi a dekoratívnymi objektmi – vázou, vencom, stranickou hviezdou a nápisovou bronzovou pamätnou tabuľou.

This memorial is located in front of the Metsa Tissue Slovakia building in Žilina. The period memorial from the end of the 1940s is dedicated to the solemn memory of victims who were employees at Žilina's pulp mill. The memorial features symbols in relief and decorative elements, i.e. a vase, wreath, party star and bronze memorial plaque.

Le mémorial est situé devant le bâtiment de Metsa Tissue Slovakia à Žilina. C'est un monument datant de la fin des années 1940 voué à la mémoire pieuse des employés de l'usine de cellulose de Žilina tués pendant la guerre. Il s'agit d'un mémorial de type architectural avec des symboles en relief et des objets décoratifs : un vase, une couronne, l'étoile du parti et une plaque commémorative d'inscription en bronze.

Мемориал находится перед зданием Metsa Tissue Slovakia в Жилине. Этот памятник конца 40-х гг. – дань памяти павших из числа сотрудников Жилинской целлюлозной фабрики. Представляет собой мемориальный памятник с рельефными символами и декоративными объектами – вазой, венком, звездой партии и бронзовой памятной доской.

PAMÄTNÍK ŽILINSKÝCH OBETÍ HOLOKAUSTU

62

Memorial to Žilina's Victims of the Holocaust
Mémorial aux victimes de l'Holocauste de Žilina
Мемориал жилинским жертвам холокоста

Dielo Ing. arch. Jozefa Zweigenthala z roku 1952 realizované ako pyramída zo švédskej žuly s výškou 5,5 m. Pomník je umiestnený v pietnej miestnosti židovského cintorína na ul. Jesenského v Žiline, na pamiatku 2 668 obetí rasového prenasledovania. V podeste objektu je nápis v slovenčine „Naším umučeným 1942 – 1945“. Na stole pri základni pyramídy sú umiestnené dve kamenné Mojžišove dosky s desiatimi Božími prikázaniami v hebrejčine. Autor pamätníka sa narodil v Ostrave v roku 1885, mal žilinské korene a rodina žila v Berlíne. Pôsobil v Káhíre, Paríži a vo Viedni. Po vojne pôsobil v žilinskom Stavoprojekte a projektaval obytné domy. Neskôr sa vysťahoval do Izraela a pôsobil v Haife.

This work of Ing. arch Jozef Zweigenthal from 1952 was finished as a pyramid of Swedish granite, 5.5 metres high. The memorial is located in the sacral ground of the Jewish cemetery on Jesenského Street in Žilina, paying respect to the 2,668 local victims of the genocide. The pedestal of the structure includes the Slovak text „Naším umučeným“ („Our martyrs“) 1942 – 1945. The platform near the base of the pyramid holds two stone slabs containing copies of Moses' Ten Commandments in Hebrew. The memorial's author was born in Ostrava in 1885, but had roots in Žilina and his family lived in Berlin. He did work in Cairo, Paris and Vienna. After the war he was active in Žilina's Stavoprojekt concern, and was responsible for designing houses. He later immigrated to Israel and worked in Haifa.

L'œuvre de l'architecte Jozef Zweigenthal datant de 1952 est conçue comme une pyramide en granit suédois avec une hauteur de 5,5 mètres. Le monument est installé dans un lieu de recueillement du cimetière juif de la rue Jesenského à Žilina, en souvenir des 2 668 victimes de la persécution raciale. Sur le socle de l'objet, on trouve l'inscription en slovaque « Pour nos martyrs 1942 – 1945 ». Sur une table vers les fondations de la pyramide sont posées deux plaques de Moïse en pierre avec les Dix Commandements écrits en hébreu. L'artiste du mémorial naquit à Ostrava en 1885 ; il avait des attaches à Žilina et sa famille habitait à Berlin. Il travailla au Caire, à Paris et à Vienne. Après la guerre, il travailla dans la société Stavoprojekt de Žilina et dessina des maisons. Ensuite, il émigra en Israël pour travailler à Haïfa.

Работа инж. арх. Йозефа Цвайгенталя 1952 г., выполненная в виде пирамиды из шведского гранита, высота которой составляет 5,5 м. Этот мемориал, размещенный на территории еврейского кладбища на ул. Есенского в Жилине, посвящен памяти 2668 жертв расового гонения. На пьедестале объекта выполнена надпись на словацком языке: «Нашим замученным в 1942–1945 гг.». На столе в основании пирамиды лежат две каменные скрижали Моисея с десятью Божьими заповедями на иврите. Автор мемориала родился в Остраве в 1885 г., но имел жилинские корни, а семья его жила в Берлине. Цвайгенталь работал в Каире, Париже и Вене, после войны трудился в жилинском «Стройпроекте», где проектировал жилые дома. Позднее эмигрировал в Израиль и работал в Хайфе.

POMNÍK OBETIAM VOJNY, ZÁVODIE

Memorial to War Victims, Závodie
Monument aux victimes de la guerre, Závodie
Памятник жертвам войны, Заводие

63

 Pomník je umiestnený v parku vedľa ulice Juraja Závodského. Memoriálny spomienkový architektonický pomník, kompozícia kamenných profilovaných tvarov s bronzovým dekorom (hviezda, datovanie 1946, dobový štátny znak, meč) a mramorovou nápisovou tabuľou s menami obetí vojny a koncentračných táborov.

 This memorial is located in a park along Juraja Závodského Street. This architectural remembrance memorial is a composition of shaped stone pieces with bronze décor (a star with the date 1946, with the state symbol of the day and a sword) and a marble slab with an inscription of the names of victims of the war and concentration camps.

 Le monument est situé dans un parc près de la rue Juraja Závodského. Le monument commémoratif architectural est composé de formes profilées en pierre, avec une décoration en bronze (étoile, date 1946, le symbole d'état de l'époque, épée) et une plaque d'inscription en marbre avec les noms des victimes de la guerre et des camps de concentration.

 Памятник расположен в парке рядом с улицей Юрая Заводского. Мемориальный архитектурный памятник, представляющий собой композицию из каменных профилированных форм с бронзовым декором (звезда, дата 1946, современный государственный герб, меч), а также мраморную плиту с надписями – именами жертв войны и концентрационных лагерей.

PAMÄTNÍK VOJAKOV ČERVENEJ ARMÁDY, BELÁ

Memorial to Red Army Soldiers, Belá
Mémorial des soldats de l'Armée rouge, Belá
Мемориал воинам Красной армии, Бела

Na kamennom podstavci sa nachádza pamätná tabuľa s hviezdou s dvoj jazyčným nápisom „Češť a sláva Sovietskej armáde za oslobodenie“ 1945 - 1975.

A memorial plaque is located on a stone base with a star and bilingual inscription reading „Češť a sláva Sovietskej armáde za oslobodenie“ („Glory and Honour to the Red Army for Liberation“) 1945 - 1975.

Une plaque commémorative avec une étoile portant l'inscription « Honneur et Gloire à l'Armée soviétique pour la Libération » est installée sur une base en pierre, 1945 - 1975.

Каменный постамент с мемориальной доской, на которой изображена звезда и на двух языках вытесана надпись «Честь и слава Советской армии за освобождение», 1945–1975 г.

PAMÄTNÍK VÍTAZSTVA I. ČESKOSLOVENSKÉHO ARMÁDNEHO ZBORU, STRÁŇAVY

Memorial to the Victory of the 1st Czechoslovak Army Corps, Stráňavy
Mémorial de la victoire du 1er corps d'armée tchécoslovaque, Stráňavy
Мемориал в честь победы 1-го Чехословацкого армейского корпуса, Странявы

65

Počas II. svetovej vojny prebiehali najväčšie boje medzi fašistickými vojskami a 1. československým armádnym zborom v dňoch 11. - 26. apríla 1945. Na počesť padlých bol na vrchu Polom postavený Pamätník víťazstva I. československého armádneho zboru, slávnostne odhalený v roku 1961. Autorkou reliéfu je akademická sochárka Ľudmila Cvengrošová. V dôsledku ťažby vápenca bol pamätník v roku 1986 premiestnený na neďaleký vrch Javoriny.

The largest battles between fascist forces and the 1st Czechoslovak Army Corps during World War II took place from 11 to 26 April 1945. A Memorial to the Victory of the 1st Czechoslovak Army Corps was erected on Polom Peak in memory of those who died, and was unveiled with great fanfare in 1961. The author of the relief is acad. sculptor Ľudmila Cvengrošová. Limestone mining nearby forced the movement of this memorial in 1986 to nearby Javorina Peak.

Pendant la Seconde Guerre mondiale, les plus grands combats entre les armées fascistes et le 1er corps d'armée tchécoslovaque ont eu lieu entre le 11 et le 26 avril 1945. Le mémorial de la Victoire du 1er corps d'armée tchécoslovaque fut construit en l'honneur des morts sur le sommet de Polom et dévoilé lors d'une cérémonie en 1961. L'artiste du relief est la sculptrice Ľudmila Cvengrošová. Suite à l'exploitation de la calcite, ce mémorial fut déplacé sur le sommet tout proche de Javorina en 1986.

Во время Второй мировой войны крупнейшие бои между фашистскими войсками и 1-м Чехословацким армейским корпусом проходили с 11 по 26 апреля 1945 года. В честь павших на горе Полом был установлен мемориал в честь победы 1-го Чехословацкого армейского корпуса, торжественно открытый в 1961 году. Автором рельефа является академический скульптор Людмила Цвенгрошова. Из-за добычи известняка мемориал в 1986 году был перемещен на расположенную неподалеку вершину Яворины.

MÚZEUM MALOFATRANSKEJ OPERÁCIE, STRÁŇAVY

Museum of the Lesser Fatra Operation, Stráňavy
Musée de l'opération de Malá Fatra, Stráňavy
Музей Малофатранской операции, Странявы

66

Nad obcou Stráňavy sa nachádza múzeum so stálou expozíciou Malofatranskej operácie. Budova múzea pôvodne slúžila ako hájovňa. Po rekonštrukcii a výstavbe interiérov pre múzeum bola v roku 1976 otvorená muzeálna expozícia Malofatranskej operácie.

A museum with a permanent exhibition on the Lesser Fatra Operation is located just beyond the town of Stráňavy. The museum's building was originally used as a forest warden's quarters. The museum Exhibition of the Lesser Fatra Operation was installed in 1976 following the renovation and construction of the building interior.

Le musée avec une exposition permanente sur l'opération Malá Fatra est situé juste après le village de Stráňavy. Le bâtiment du musée était à l'origine la maison du garde-forestier. Après sa reconstruction et l'aménagement de son intérieur pour en faire un musée, l'exposition du musée de l'opération de Malá Fatra fut inaugurée en 1976.

За деревней Странявы находится музей с постоянной экспозицией, посвященной Малофатранской операции. Здание музея изначально служило домом лесника. После реконструкции и переоборудования помещений для музея в 1976 году была открыта экспозиция Малофатранская операция.

PAMÄTNÍK OSLOBODENIA, STRÁŇAVY

Liberation Memorial, Stráňavy
Mémorial de la libération, Stráňavy
Монумент в честь освобождения, Странявы

67

V obci Stráňavy pred kultúrnym domom v roku 1970 odhalili Pamätník oslobodenia. Jeho autormi sú Ing. arch. I. Meliš a akademický sochár S. Bíroš.

The Liberation Memorial was unveiled in front of the house of culture in the town of Stráňavy in 1970. The memorial's authors were Ing. arch. I. Meliš and acad. sculptor S. Bíroš.

Le mémorial de la libération fut dévoilé en 1970 devant le centre culturel du village de Stráňavy. Les auteurs de l'œuvre sont l'architecte I. Meliš et le sculpteur S. Bíroš.

В деревне Странявы перед домом культуры в 1970 году был открыт мемориал в честь освобождения. Его авторами были инж. арх. И. Мелиш и академический скульптор С. Бирош.

POMNÍK OBETIAM VOJNY, BYTČICA

Memorial to War Victims, Bytčica
Mémorial des victimes de la guerre, Bytčica
Памятник жертвам войны, Битчица

Architektonický pomník – ústredný pylón so sústavou menších pylónov v predpolí. Viacstupňové riešenie, tzv. krepidomy (platformy, základne) objektu. Mramorová doska so symbolmi a textom na počesť obetí.

The architecture of the memorial features a central pylon with smaller pylons in the foreground. This multi-level solution builds upon a crepidoma (platform, foundation) for the structure. A marble slab includes inscribed symbols and a dedication text.

Un monument architectural – un pylône central avec un groupe de petits pylônes en avant-plan. Le crépidome (socle avec marches) est réalisé en plusieurs niveaux avec une plaque en marbre portant des symboles et un texte d'honneur.

Архитектурный памятник – центральный пилон с группой меньших пилонов в нижней части. Многоуровневое решение т. н. крепидомы (платформы, основания) объекта. Мраморная доска с символами и текстом в честь жертв.

POMNÍK VOJAKOM ČERVENEJ ARMÁDY, TERCHOVÁ

Memorial to Red Army Soldiers, Terchová
Monument des soldats de l'Armée rouge, Terchová
Памятник воинам Красной армии, Терхова

69

Pamník sa nachádza na námestí. Na betónovom podstavci je obelisk z travertínu, na ktorom je zobrazený štátny znak Sovietskeho zväzu.

This memorial is located on the village square. A travertine obelisk is installed on a concrete base and shows the state symbols of the Soviet Union.

Le mémorial est situé sur la place. Un obélisque en travertine est placé sur une base en béton comportant le symbole d'état de l'Union soviétique.

Мемориал расположен на площади. Стоящий на бетонном постаменте обелиск из травертина, на котором изображен государственный герб Советского союза.

PAMÄTNÍK SNP A OBETIAM VOJNY, LIETAVSKÁ LÚČKA

Memorial to the Slovak National Uprising and War Victims, Lietavská Lúčka
Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque et des victimes de la guerre, Lietavská Lúčka
Мемориал ЧНВ и жертвам войны, Летавска Лучка

 Pamätník je umiestnený v parčíku pri ceste zo Žiliny do Rajeckých Teplic. Ústredný pylón s menami padlých v 2. svetovej vojne. V spodnej časti sú reliéfy so zobrazením postáv povstaleckého vojaka, partizána, padlého vojaka a matky s dieťaťom. Pamätník bol odhalený pri príležitosti 7. výročia SNP. Monumentálna časť pamätníka bola odhalená pri príležitosti 30. výročia SNP.

 This memorial is located in a park along the road to Rajecké Teplice. The central pylon lists the names of those who fell in World War II. The lower section of the memorial shows the figure of a fighter in the uprising, a partisan, a fallen soldier and a mother with child. The memorial was unveiled to mark the 7th anniversary of the Slovak National Uprising. The monumental portion of the memorial was unveiled on the 30th anniversary of the Slovak National Uprising.

 Le mémorial est situé dans un parc le long de la route vers Rajecké Teplice. Un pylône central avec les noms des morts de la Seconde Guerre mondiale. Sur la partie inférieure, on trouve la figure d'un soldat de l'insurrection, d'un partisan, d'un soldat mort et d'une mère avec son enfant. Le mémorial fut inauguré à l'occasion du 7ème anniversaire de l'Insurrection nationale slovaque. La partie monumentale du mémorial fut inaugurée à l'occasion du 30ème anniversaire de l'Insurrection nationale slovaque.

 Мемориал расположен в небольшом парке у дороги в Раяцке Теплице. Центральный пилон с именами павших во Второй мировой войне. В нижней части изображения фигур солдата-повстанца, партизана, павшего воина, матери и дитя. Мемориал был открыт во время празднования 7-й годовщины ЧНВ. А его монументальная часть – во время празднования 30-й годовщины ЧНВ.

PAMÄTNÁ TABUĽA NA RODNOM DOME JOZEFA GABČÍKA, POLUVSIE

Memorial plaque on the birth house of Jozef Gabčík, Poluvsie
 Plaque commémorative sur la maison natale de Jozef Gabčík, Poluvsie
 Мемориальная доска на доме Йозефа Габчика, Полувсье

71

Autor: Štefan Pelikán.

Author: Štefan Pelikán.

Auteur: Štefan Pelikán.

Автор: Штефан Пеликан.

PAMÄTNÍK FRANCÚZSKÝCH PARTIZÁNOV - NA VEČNÚ SLÁVU SYNOV FRANCÚZSKA, STREČNO, VRCH ZVONICA

Memorial to French Partisans – To the Eternal Glory of the Sons of France, Strečno, Zvonica Peak
Mémorial des Partisans français – Gloire Éternelle aux Fils de la France, Strečno, sommet de Zvonica
Мемориал французским партизанам – Вечная слава сынам Франции, Стречно, холм Звоница

72

Na kopci Zvonica sa nachádza Pamätník francúzskych partizánov. Postavený bol zo spišského bieleho travertínu v rokoch 1952 - 1956 na počesť francúzskych partizánov, ktorí padli počas SNP. V kryptách pod pamätníkom je pochovaných 24 francúzskych partizánov. K slávnostnému odhaleniu pamätníka došlo 29. augusta 1956. V rokoch 1988 a 2010 došlo k renovácii pamätníka. Pri Pamätníku francúzskych partizánov na Zvonici sa každoročne konajú spomienkové oslavy pri výročí SNP. Autori: Ladislav Snopek a Ladislav Beisetzter.

This Memorial to french partisans is located on Zvonica Peak. The memorial was constructed of white Spiš travertine from 1952 to 1956 to honour the French partisans who lost their lives during the Slovak National Uprising. Twenty-four French partisans are buried in the crypts beneath the memorial. The memorial was unveiled on 29 August 1956. The memorial was renovated in 1988 and again in 2010. An annual remembrance ceremony is held on the Slovak National Uprising Memorial Day to remember the French partisans on Zvonica. Authors: Ladislav Snopek and Ladislav Beisetzter.

Le Mémorial des Partisans français se trouve sur la colline de Zvonica. Il fut construit en travertin blanc de la région de Spiš entre 1952 et 1956 en l'honneur des partisans français tombés pendant l'Insurrection nationale slovaque. Vingt-quatre partisans français sont enterrés dans les cryptes sous le mémorial. Le mémorial fut dévoilé lors d'une cérémonie le 29 août 1956 et fit l'objet de rénovations en 1988 et en 2010. Chaque année, des célébrations commémoratives ont lieu au Mémorial des Partisans français à l'occasion de l'anniversaire de l'Insurrection nationale slovaque. Auteurs : Ladislav Snopek et Ladislav Beisetzter.

На холме Звоница находится мемориал французским партизанам, который был возведен из спишского белого травертина в 1952–1956 гг. в честь французских партизан, погибших во время ЧНВ. В склепах под мемориалом похоронены 24 французских партизана. Торжественное открытие мемориала состоялось 29 апреля 1956 года. В 1988 и 2010 гг. была проведена его реставрация. У мемориала французским партизанам на Звонице ежегодно проводятся памятные мероприятия в честь годовщины ЧНВ. Авторы: Ладислав Снопек, Ладислав Бейсетцер.

PAMÄTNÁ TABUĽA ANTONA SEDLÁČKA, ŽILINA

Memorial plaque to Anton Sedláček, Žilina
Plaque commémorative d'Anton Sedláček, Žilina
Мемориальная доска Антона Седлачека, Жилина

73

Pamätná tabuľa sa nachádza na Remeselníckom dome v blízkosti miesta verejnej popravy. Verejná poprava (aj pred školopovinnými deťmi) Antona Sedláčka, komisára II. slovenskej partizánskej brigády Milana Rastislava Štefánika, v mestskom parku v Žiline 15. novembra 1944 príslušníkmi Einsatzkomanda 13 svojou brutalitou mala zastrašiť a odradiť civilné obyvateľstvo od podpory partizánskeho hnutia a od pomoci rasovo prenasledovaným osobám. Autor: Stanislav Bíroš, betón - travertín - bronz, 1964.

The memorial plaque is located on the craft home located nearby the site of his public execution. The public execution (conducted in front of school-aged children) of Anton Sedláček, a Commissar in the 2nd Slovak Partisan Brigade „Milan Rastislav Štefánik“ took place in the city park in Žilina. The brutal actions taken on 15 November 1944 by members of Einsatzkommando 13 aimed to strike fear into the civilian population, get them to turn their backs on supporting partisan units, and help root out enemy forces. Author: Stanislav Bíroš, concrete-travertine-bronze, 1964.

La plaque commémorative est apposée à une maison d'artisan près du lieu de l'exécution publique. L'exécution publique (même pour les enfants en âge scolaire) d'Anton Sedláček, commissaire de la 2ème brigade slovaque de partisans de Milan Rastislav Štefánik, dans le parc municipal de Žilina le 15 novembre 1944 par les membres de l'Einsatzkommando 13 devait effrayer par sa brutalité la population civile et la décourager de soutenir le mouvement partisan et d'aider les personnes persécutées pour leur race. Auteur: Stanislav Bíroš, béton-travertin-bronze, 1964.

Мемориальная доска висит на стене дома ремесленников рядом с местом публичной казни. Публичная казнь (в том числе на глазах у школьников) Антона Седлачека, комиссара 2-й словацкой партизанской бригады им. Милана Растислава Штефаника, состоялась в городском парке Жилины. 15 ноября 1944 года члены карательной бригады 13 хотели своей жестокостью запугать и удержать гражданское население от поддержки партизанского движения и помощи лицам, преследуемым по расовым признакам. Автор: Станислав Бирош, бетон-травертин-бронза, 1964 г.

POMNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA,
KUNERAD

Monument to the Slovak National Uprising, Kunerad
Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque, Kunerad
Памятник Словацкому национальному восстанию, Кунерад

Autori: Rudolf Pribiš a Martin Kusý st., betón - žula - bronz,
1963-1964

Authors: Rudolf Pribiš and Martin Kusý Sr, concrete-granite-bronze, 1963-1964

Auteurs: Rudolf Pribiš et Martin Kusý père, béton, granit, bronze, 1963-1964

Авторы: Рудольф Прибиш, Мартин Кусы ст., бетон-гранит-бронза, 1963–1964 г.

PAMÄTNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA A OSLOBODENIA, RAJEC

Memorial to the Slovak National Uprising and Liberation, Rajec
Mémorial de l'Insurrection nationale slovaque et de la libération, Rajec
Мемориал в честь Словацкого национального восстания и освобождения, Раец

Autor: Rudolf Pribiš, začiatok 80-tych rokov 20. storočia.

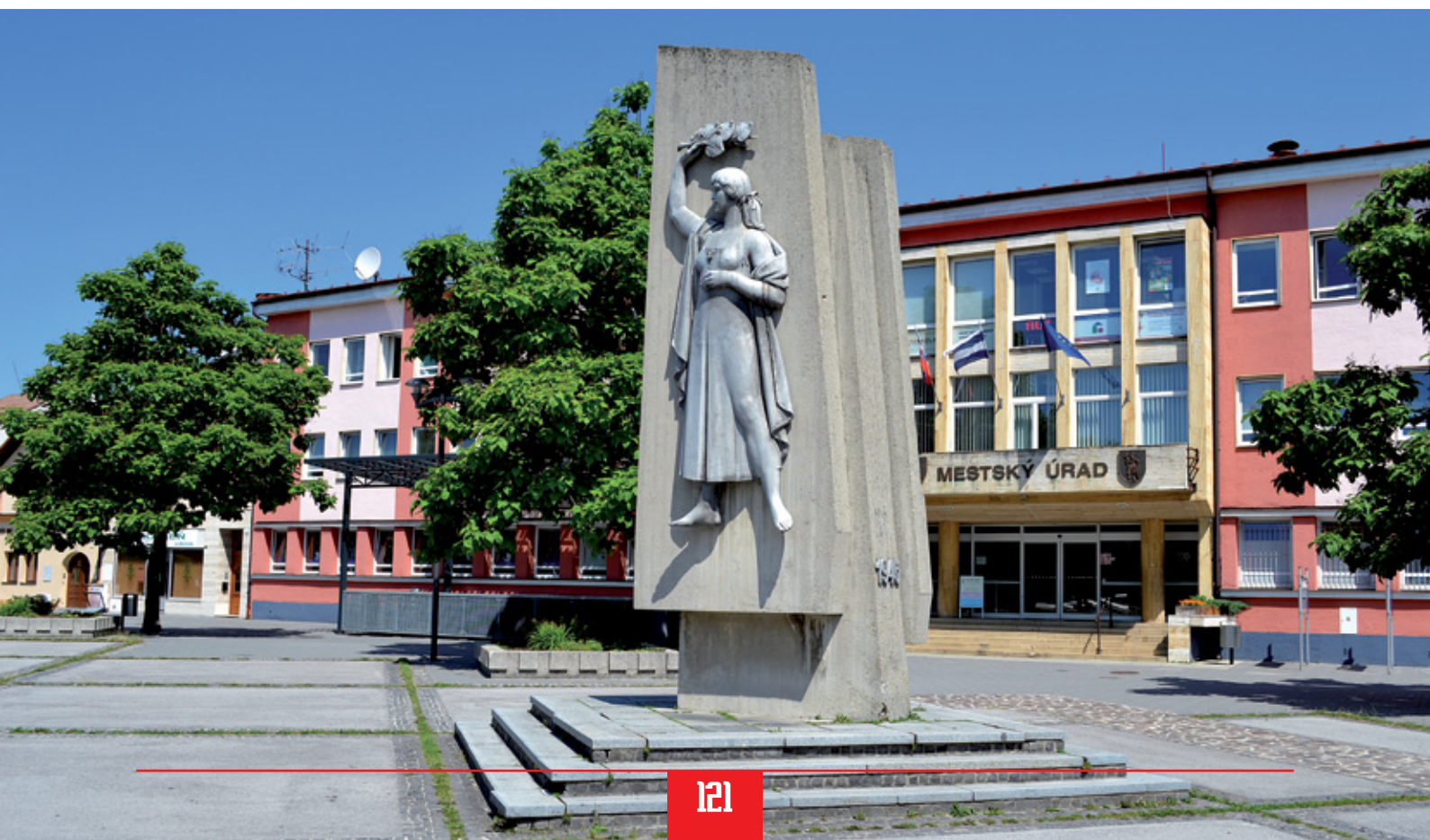
Author: Rudolf Pribiš, early 1980s.

Auteur : Rudolf Pribiš, début des années 1980.

Рудольф Прибиш, начало 80-х годов XX века.

PAMÄTNÁ DOSKA LOUISOVI CROSOVI – FRANCÚZSKEMU PARTIZÁNOVI, MALÁ ČIERNA

Memorial plaque to Louis Cros – French Partisan, Malá Čierna
Plaque commémorative de Louis Cros – partisan français, Malá Čierna
Мемориальная доска Луи Кроса – французского партизана, Мала Черна

76

Autor: akademický sochár Štefan Pelikán, 2010.

Author: Acad. sculptor Štefan Pelikán, 2010.

Auteur: sculpteur Štefan Pelikán, 2010.

Автор: академический скульптор Штефан Пеликан, 2010 г.

SPOLOČNÝ HROB, RAJECKÉ TEPLICE

Mass grave, Rajecké Teplice
Tombe commune, Rajecké Teplice
Общая могила, Раецке Теплице

Na mestskom cintoríne je spoločný hrob 31 povstaleckých vojakov, ktorí padli počas SNP.

The city cemetery holds a mass grave for 31 uprising fighters who fell during the Slovak National Uprising.

La tombe commune de 31 soldats insurgés, tombés pendant l'Insurrection nationale slovaque, se trouve au cimetière municipal.

На городском кладбище есть братская могила, в которой похоронены погибшие во время СНВ солдаты-повстанцы – 31 человек.

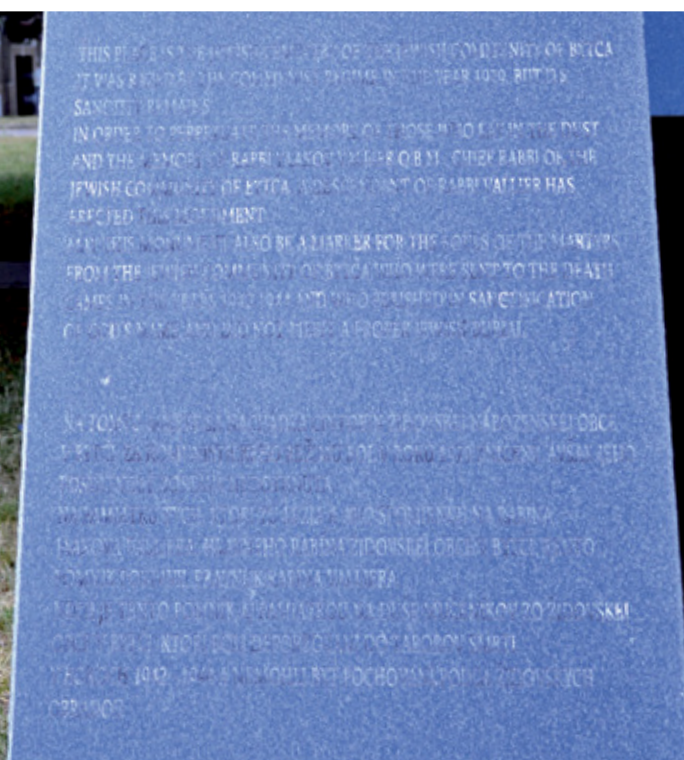

PAMÄTNÍK OBETIAM HOLOKAUSTU, BYTČA

Memorial to Victims of the Holocaust, Bytča
Mémorial aux victimes de l'Holocauste, Bytča
Мемориал жертвам холокоста, Битча

78

Pamätník sa nachádza na mieste niekdajšieho židovského cintorína, na južnom okraji mesta. Nápis na symbolickom náhrobku pamätníka uvádza: „Na pamiatku tých, ktorí tu ležia a ako spomienka na rabína Jaakova Valliera, hlavného rabína Židovskej obce v Bytči. Tento pamätník postavil právnik rabína Valliera. Nech je tento pomník aj pamiatkou na duše mučeníkov zo Židovskej obce v Bytči, ktorí boli deportovaní do táborov smrti v rokoch 1942 - 1944 a nemohli byť pochovaní podľa židovských obradov.“

The memorial is located at the site of the former Jewish cemetery on the southern edge of the town. The text on the symbolic gravestone memorial reads: „In memory of those who lay here in peace and in remembrance of Rabbi Jaakov Vallier, the head rabbi of the Jewish community in Bytča. This memorial was erected by the great-grandson of Rabbi Vallier. May this memorial also serve to remember the spirit of those from the Jewish community in Bytča who suffered, deported to the death camps from 1942 - 1944 and who could not be buried in accordance with Jewish tradition.“

Le mémorial est situé à l'emplacement de l'ancien cimetière juif, au sud de la ville. L'inscription sur la tombe symbolique du mémorial indique: « À la mémoire de ceux qui reposent ici et en souvenir du Rabin Jaakov Vallier, le Rabin principal de la communauté juive de Bytča. Ce mémorial fut construit par l'arrière-petit-fils du Rabin Vallier. Que ce mémorial soit également le lieu de souvenir des âmes des martyrs de la communauté juive de Bytča déportés vers les camps de la mort entre 1942 et 1944 et qui n'ont pu être enterrés selon les rites juifs. »

Мемориал находится на месте бывшего еврейского кладбища, на южной окраине деревни. Надпись на символическом надгробии гласит: «В память о тех, кто покоится здесь, и как воспоминание о раввине Якове Валлиере, главном раввине еврейской общины в Битче. Этот памятник поставил правнук раввина Валлиера. Пусть он будет также памятником душам мучеников еврейской общины Битчи, которые были депортированы в лагеря смерти в 1942–1944 гг. и не могли быть похоронены по еврейским обрядам».

HROBY PARTIZÁNOV, TURIE

Graves of Partisans, Turie
Tombes des partisans, Turie
Могилы партизан, Турие

79

Na obecnom cintoríne v Turí sa nachádzajú hroby piatich padlých partizánov II. slovenskej partizánskej brigády Milana Rastislava Štefánika, ktorí padli v bojoch proti nemeckým vojskám v okolí Turia.

The village cemetery in Turie contains the graves of five partisans from the 2nd slovak Partisan Brigade „Milan Rastislav Štefánik“, who fell in battles against German units around Turie.

Au cimetière municipal de Turie se trouvent les tombes de cinq partisans morts de la 2ème brigade slovaque de partisans de Milan Rastislav Štefánik, tombés dans les combats contre les soldats allemands aux alentours de Turie.

На муниципальном кладбище Турие есть могилы 5 павших партизан 2 словацкой партизанской бригады им. Милана Растислава Штефаника, которые погибли в боях против немецких войск в окрестностях Турие.

ZOZNAM ĎALŠÍCH MOŽNÝCH PAMÄTNÍKOV A PAMÄTNÝCH OBJEKTOV

80

RAKOVÁ
– VOJNOVÝ HROB PADLÝCH VOJAKOV ČERVENEJ ARMÁDY

81

ČADCA, KYSUCKÉ NOVÉ MESTO
– PAMÄTNÉ TABULE OSOBODENIA MIEST

82

PÁRNICA – ZÁZRIVÁ
– PAMÄTNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA NA BRALE,
70-TE ROKY 20. STOROČIA

83

ZBOROV NAD BYSTRICOU – KLUBINA
– PAMÄTNÍK PADLÝM VOJAKOM ČERVENEJ ARMÁDY

84

ŽAŠKOV
– POMNÍK PADLÝM V SLOVENSKOM NÁRODNOM POVSTANÍ
A V 2. SVETOVEJ VOJNE, KAMEŇ - BETÓN - MRAMOR, 1958

85

LEŠTINY – POMNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA,
70-TE ROKY 20. STOROČIA, FERDINAND KRÁL: MOTIVICKÁ FAREBNÁ
VITRÁŽ, KULTÚRNY DOM V HRUŠTÍNE, 1978

86

BOBROV
– POMNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA,
70-TE ROKY 20. STOROČIA

87

ROHÁČE
– POMNÍK POLSKÝM PARTIZÁNOM, STANISLAV BÍROŠ

88

HABOVKA
– POMNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA,
70-TE ROKY 20. STOROČIA

89

ČIČMANY
– HROBY PADLÝCH RUMUNSKÝCH VOJAKOV

DLHÉ POLE
– PAMÄTNÍK OBETIAM 2. SVETOVEJ VOJNY

ŽELEZNÔ
– PAMÄTNÍK PARTIZÁNSKÝCH BOJOV

LIPOVEC, VRCH PANOŠINÁ
– HROB NEZNÁMEHO BOJOVNÍKA

LIPOVEC
– PAMÄTNÍK NA MIESTE POPRAVY ZAJATÝCH PARTIZÁNOV

DUBOVÉ
– NÁHROBOK PADLÝCH PARTIZÁNOV

KOTEŠOVÁ
– PAMÄTNÁ TABUĽA NA BUDOVE OBECNÉHO ÚRADU

KORYTNICA
– BUDOVA PARTIZÁNSKEJ NEMOCNICE S PAMÄTNOU TABUĽOU

LIPTOVSKÝ HRÁDOK
– POMNÍK SNP, VOJTECH LÖFFLER (MOST NAD BELOU),
BRONZ, 1964

DEMÄNOVÁ, OSADA JASNÁ
– PAMÄTNÁ TABUĽA PADLÝM V SLOVENSKOM NÁRODNOM
POVSTANÍ, VOJTECH LÖFFLER, BRONZ, 1964

LIPTOVSKÝ HRÁDOK
– PAMÄTNÁ TABUĽA M. JESENSKÉMU, VOJTECH LÖFFLER,
(POD JANOŠKOVÝM DOMOM), BRONZ, 1966

★ SÉMANTICKÁ A UMENOVEDNÁ ODBORNÁ POZNÁMKA ★

Aj závažné a priebežne schvaľované názvoslovie pomníkov a pamätníkov voľne narába s pomenovaním memoriálnych a výtvarných objektov. Ak ide o výtvarné a architektonické dielo, ktoré je priamo späté s konkrétnou pamätnou udalosťou, ide o pamätník. Preto napríklad ide spravidla o pamätné tabule, a nie o pomníkové tabule. Pomník je predovšetkým výtvarné dielo svojho druhu, ktoré zobrazuje, sprítomňuje, heroizuje alebo tragizuje (atď.) napríklad podoby a odkaz Povstania, oslobodenia Slovenska, padlých, ktorí zahynuli niekde inde - na frontových bojiskách, v zajateckých a koncentračných táboroch, atď. Na druhej strane, iniciatívy smerujúce k spracovaniu

súpisu existujúcich pomníkov a pamätníkov okrem vlastivednej úlohy a povinnosti môžu a nesmú viesť k petrifikovaniu stavu, k pozabudnutiu na skutočné a závažné žriedlo náročných historických podnetov umeleckej tvorby, najmä pomníkovej a pamätníkovej tvorby. Sú viac než žiaduce úvahy a ambície miest a obcí, odbojárskej obce, ako aj starnúcich a mladnúcich umelcov, opätovne riešiť a zvládať tieto naše národné domáce úlohy a povinnosti. Živí vždy majú svoj dlh voči mŕtvym. No a, samozrejme, vždy bola škoda padlého človeka. Na túto mravnosť moderná a pokroková slovenská pomníková a pamätníková tvorba nikdy nezabudla.

★ ODBORNÁ LITERATÚRA ★

- 1)** Padli na poli cti a slávy, fotoalbum najvýznamnejších pomníkov a pamätníkov z národnooslobodzovacích a partizánskych bojov, vydalo Lidové nakladateľstvi Praha v spolupráci s vydavateľstvom Obzor Bratislava v roku 1974
- 2)** Hraško, Ján: Pochodne slobody, vydalo vydavateľstvo Osveta Bratislava pre Odbor školstva a kultúry SNR v roku 1964
- 3)** Pamätné miesta odboja a triednych bojov na Orave, II. doplnené vydanie. Vydala Okresná pamiatková správa v Dolnom Kubíne v roku 1974
- 4)** Z minulosti a prítomnosti Turca 2, zborník Turčianskeho múzea Andreja Kmeťa, zostavil Jozef Kubovčík – vydalo vydavateľstvo Osveta v roku 1974 (str. 139-140: spomienky národného umelca, prof., akad. sochára Fraňa Štefunku na pôsobenie vo funkcii veliteľa Vojenskej protiletectkej obrany mesta Martin, a neskôr zástupcu veliteľa roty Jablň)
- 5)** SNP a Turiec, 2. vydanie – zborník, zostavil Ján Keveš, vydalo vydavateľstvo Osveta v roku 1979
- 6)** Karol Benický: Po stopách slávy, obrazový zborník, vydalo vydavateľstvo Osveta Martin v roku 1974
- 7)** Súpis pamiatok Slovenského národného povstania, vydal Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave v roku 1974
- 8)** Súpis pamiatok oslobodenia, vydal Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave v roku 1975
- 9)** Kahoun, Karol: SNP v slovenskej pomníkovej tvorbe, Výtvarný život č. 6-7/1974, str. 29-37
- 10)** Kahoun, Karol: Ladislav Snopek, vydalo vydavateľstvo Pallas, Bratislava 1974
- 11)** Skrak, Ladislav: Žriedlo trvalej inšpirácie - Slovenské národné povstanie, 1944, Výtvarný život č. 7/1979, str. 6-11
- 12)** Skrak, Ladislav: Nové poslanie revolučnej témy, Nové slovo č. 34 /23. 8. 1979/, str. 17
- 13)** Zaslúžilý umelec Stanislav Bíroš – 80, katalóg jubilejnej výstavy, úvod Klára Kubičková, Považská galéria v Žiline v roku 1981
- 14)** Rudolf Pribiš – úvod Vojtech Mihálik, vydal Tatran Bratislava v roku 1974 v edícii Albumy
- 15)** Belohradská, Ľuba: Fraňo Štefunko. Vydalo Vydavateľstvo Slovenského fondu výtvarných umení v Bratislave v roku 1962 v edícii Súčasné profily, zv. 7
- 16)** Katalóg vojnových hrobov príslušníkov Červenej armády padlých v období 2. svetovej vojny pochovaných na území Slovenskej republiky, vedúci autorského kolektívu Ing. Peter Roszbeck – vydalo Ministerstvo vnútra SR v roku 2010 v náklade 100 ks + elektronicky na adrese - <http://www.minv.sk/?katalogy-vojnovyh-hrobov>
- 17)** Каталог воинских захоронений солдат и офицеров Красной Армии, павших в период Второй мировой войны и похороненных на территории Словацкой Республики, 1. vydanie, ruský preklad Katalógu vojnových hrobov príslušníkov Červenej armády padlých v období 2. svetovej vojny pochovaných na území Slovenskej republiky, prvé vydanie, copyright Ministerstvo vnútra SR, vedúci autorského kolektívu Ing. Peter Roszbeck – vydalo vydavateľstvo Itran, spol. s. r. o. Turzovka na objednávku Veľvyslanectva Ruskej federácie v Slovenskej republike v roku 2010 v náklade 3000 ex.
- 18 - 19)** Skrak, Ladislav: Pamätníky, Hodnoty a pamätníky – úvodníky časopisu dvojtyždenník antifašistov Bojovník, str. 1, č. 22 a 23/2011
- Sine – katalógy výstav – autorských výstav Ľ. Cvengrošovej, A. Gromu, M. Ksandra, Š. Pelikána, L. Beráka
- Sine – katalógy výstav k vývinu pomníkovej a pamätníkovej tvorby na Slovensku – 1970, 1984

**Krajská organizácia cestovného ruchu
Žilinský turistický kraj**

Komenského 48, 011 09 Žilina
Tel.: 041/5032 305 – 6, www.ztk-kocr.sk

ŽILINSKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ

Komenského 48, 011 09 Žilina
Tel.: 041/5032 111, www.regionzilina.sk

**Oblasťná organizácia cestovného ruchu
Klaster ORAVA**

Hviezdoslavovo námestie 1651/2, 026 01 Dolný Kubín
Tel.: 0907 724 930, www.oravapass.sk

**Oblasťná organizácia cestovného ruchu
REGIÓN LIPTOV**

Štúrova 1989/41, 031 42 Liptovský Mikuláš
Tel.: 044/5565 401, www.visitliptov.sk

**Oblasťná organizácia cestovného ruchu
Rajecká dolina**

Námestie SNP č. 1, 013 13 Rajecké Teplice
Tel.: 0948 115 441, www.rajeckadolina.sk

**Oblasťná organizácia cestovného ruchu
Malá Fatra**

Námestie obetí komunizmu 1, 011 31 Žilina
Tel.: 0907 870 744, www.regionmalafatra.sk

**Oblasťná organizácia cestovného ruchu
Organizácia cestovného ruchu KYSUCE**

Námestie slobody 30, 022 01 Čadca
Telefón: 041/43356 03, www.regionkysuce.sk

**Oblasťná organizácia cestovného ruchu
TURIEC – KREMnicko**

Námestie S. H. Vajanského 1, 036 49 Martin
Tel.: 0905 838 999, www.turiec.com, www.kremnicaregion.sk

MAPA A2
ZLOŽENÁ

Nezabúdajme! Odpustiť môžeme, ale zabudnúť nesmieme. Za našu slobodu položilo život 60 659 vojakov sovietskej armády, 10 435 vojakov rumunskej armády a 1 736 vojakov 1. čs. armádneho zboru. Povstaleckých obetí bolo viac ako 5 300. V dôsledku rasového prenasledovania a rôznych foriem protifašistického odboja bolo do koncentračných táborov odvečených viac ako 80 000 občanov Slovenska, z nich skoro 70 000 zahynulo. Počet obyvateľov Slovenska sa v dôsledku vojnových udalostí a represívnych rasových opatrení oproti predvojnovému stavu znížil o viac ako 150 000 obyvateľov. Vysoká bola daň za oslobodenie severozápadného Slovenska. Večne ju budú pripomínať pomníky, pamätníky, hroby a pamätné tabule po celom Žilinskom kraji.

We will never forget. We can forgive, but we can never forget. A total of 60,659 soldiers of the Red Army, 10,435 soldiers of the Romanian Army and 1,736 soldiers of the 1st Czechoslovak Army Corps gave up their lives for our freedom. More than 5,300 gave their lives in the Slovak National Uprising. More than 80,000 of Slovakia's inhabitants were deported to concentration camps as a result of racial oppression and various anti-fascist activities, of which more than 70,000 lost their lives. Slovakia's population dropped by over 150,000 compared to pre-war levels as a result of the war and repressive racially-motivated measures. The price of liberating north-western Slovakia was indeed high. Monuments, memorials, graves and memorial plaques across the entire Žilina Region continue to stand as reverent reminders.

N'oublions jamais ! Nous pouvons pardonner, mais nous n'avons pas le droit d'oublier. Ce sont 60 659 soldats de l'Armée Soviétique, 10 435 soldats de l'Armée Roumaine et 1 736 soldats du 1er corps d'armée tchécoslovaque qui ont payé de leur vie notre liberté. Il y eut plus de 5 300 victimes de l'insurrection. À la suite de persécutions raciales et de diverses formes de résistance anti-fasciste, plus de 80 000 citoyens slovaques furent déportés dans les camps de concentration, où presque 70 000 d'entre eux trouvèrent la mort. Suite aux événements de la guerre et des mesures raciales répressives, la population de la Slovaquie baissa de plus de 150 000 habitants par rapport à la situation d'avant-guerre. Le prix de la libération de la Slovaquie du nord-ouest fut lourd. Des mémoriaux, des monuments, des tombeaux et des plaques commémoratives dans toute la région de Žilina en garderont le souvenir éternel.

Не забудем! Мы можем простить, но забывать не должны. За нашу свободу положили жизни 60 659 солдат Советской армии, 10 435 солдат Румынской армии и 1736 солдат 1-го Чехословацкого армейского корпуса. Жертв среди повстанцев было более 5300 человек. В результате расового преследования и различных форм антифашистского сопротивления в концентрационные лагеря было сослано более 80 000 граждан Словакии, из них почти 70 000 погибли. Численность населения Словакии в результате военных действий и расовых репрессий сократилась более чем на 150 000 жителей по сравнению с довоенным временем. Цена за освобождение северо-западной Словакии была высока. О ней будут вечно напоминать памятники, мемориалы, могилы и мемориальные доски на всей территории Жилинского края.

PO STOPÁCH
HERDINOV
II. SVETOVEJ VOJNY

IN THE FOOTSTEPS OF HEROES OF WORLD WAR II
SUR LES TRACES DES HÉROS DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE
ПО СЛЕДАМ ГЕРОЕВ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ